

Uređenje javnog prostora Trogira nakon dislokacije autobusnog kolodvora

Karaman, Anita

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj:

University of Split, Faculty of Civil Engineering, Architecture and Geodesy / Sveučilište u Splitu, Fakultet građevinarstva, arhitekture i geodezije

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:123:494815>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-02**

Repository / Repozitorij:

[FCEAG Repository - Repository of the Faculty of Civil Engineering, Architecture and Geodesy, University of Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

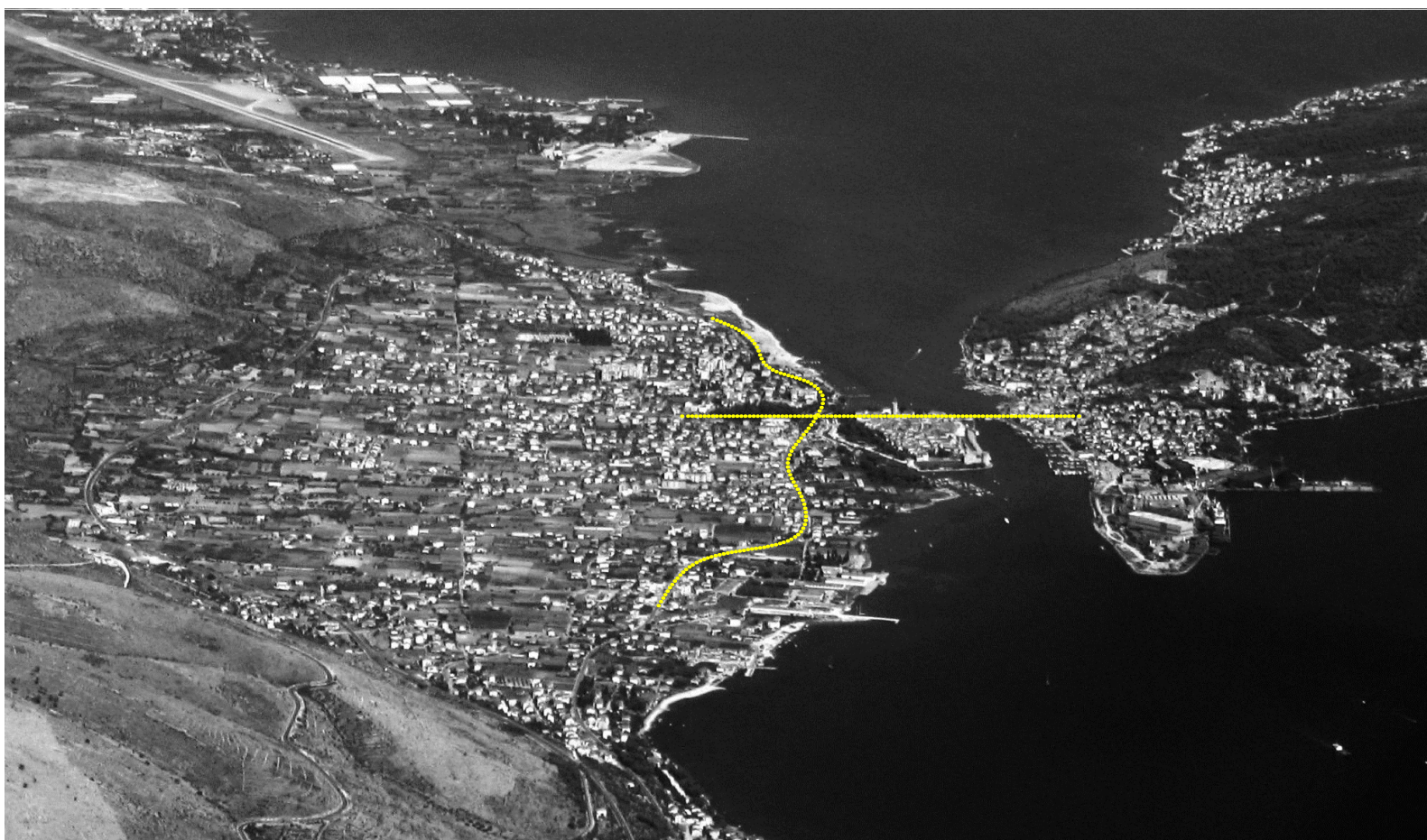
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FAKULTET GRAĐEVINARSTVA, ARHITEKTURE I GEODEZIJE
DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ ARHITEKTURE

DIPLOMSKI RAD
- komentorski elaborat

GRAD-SPOMENIK U KONTEKSTU:
URBANISTIČKO- ARHITEKTONSKA INTERVENCIJA KAO GENERATOR
INTEGRACIJE URBANOG I ZELENOG PEJZAŽA GRADA TROGIRA

studentica
ANITA KARAMAN
komentorica
dr.sc. ANA ŠVERKO

UVOD.....	2
URBANA MATRICA_ GRAD-SPOMENIK I MALO POLJE.....	3
VRT GARAGNIN-FANFOGNA_ PERIVOJ I AGRIKULTURNI POLIGON.....	5
KONCEPT REVITALIZACIJE VRTA.....	7
SPONA KOPNA I OTOKA.....	8
GRAD-SPOMENIK U KONTEKSTU.....	9
ODABRANA LOKACIJA U KONTEKSTU.....	12
MAPA NAMJENA.....	13
MAPA ZELENIH I OTVORENIH JAVNIH POVRŠINA.....	14
PROSTOR KAO DRUŠTVENI POLIGON.....	15
MAPA KRETANJA/ KONCEPT PROSTORNE ORGANIZACIJE.....	18
ZAKLJUČAK.....	19
LITERATURA.....	20

Komentorski elaborat bavi se analizom povijesti, problema i potencijala atraktivnog gradskog prostora Trogira, smještenog na kontaktu povijesne jezgre i kopna. Smještaj i značaj lokacije automatski povlače pitanja odnosa prema izuzetno vrijednom neposrednom okruženju, urbanom (povijesna jezgra) i zelenom (park Garagnin- Fanfogna), ali i prema suvremenim trendovima korištenja prostora (gospodarskim, političkim i graditeljskim) te načinu na koji intervencija u tako osjetljivo, ali i potentno gradsko tkivo može (pre)lumsjeriti razvoj grada i redefinirati pojam grada-spomenika.

Odabrana lokacija nalazi se pred samim ulazom u povijesnu jezgru grada Trogira, istočno od Malog mosta, uz Jadransku magistralu, na jednom od glavnih prometnih pristupa gradu. Danas je na lokaciji smješten autobusni kolodvor. Bitan gradski prostor sjecište je lokalno najaktivnije linije revitalizacije grada, koja započinje zapadnim ulazom u grad (na mjestu Vitićevog Motela Sljeme) i proteže se do ihtiološko-ornitološkog rezervata Pantan na istoku, te gradske osi sjever-jug, koja povezuje kopneni dio Trogira (pretežno obiteljske kuće uz pripadajuće obradive površine Malog polja) sa starom gradskom jezgrom preko Malog mosta i Čiovom preko Velikog mosta.

U neposrednoj blizini kolodvora smještena je gradska tržnica, ribarnica, srednje škole i vrijedni spomenik parkovne arhitekture, vrt Garagnin-Fanfogna. Vrt bi trebao biti obnovljen uvažavajući izvornu zamisao njegovog osnivača Ivana Luke Garagnina (sinteza korisnih i ukrasnih nasada, znanosti, umjetnosti i arhitekture) u suvremenom kontekstu te uključivanjem lokalne zajednice u život parka. Park je ujedno i najatraktivnija točka zelenog pejzaža grada Trogira te bi trebao biti integriran u prostorni kontekst grada nadovezivanjem na niz otvorenih prostora uz magistralu te na zeleni prsten ponešto intimnijih parkova oko gradske jezgre. Jadranska magistrala i kolodvor presijecaju tu vezu i negiraju kontinuitet urbanog i zelenog pejzaža grada, ali i postojećih edukacijskih ustanova sjeveroistočno od Vrta. Zapušteni Garagninov vrt naglo završava uz cestu, a neugledni kolodvor s loše uređenim pješačkim i prometnim trajektorijama pogoršava već dovoljno kaotičnu situaciju.

Ovaj prostor kroz povijest je uglavnom planiran kao otvorena, zelena površina, a do prije pola stoljeća tamo se nalazio glavni izvor pitke vode u Trogiru (bunar zvan Dobrić). Kolodvor je izgrađen šezdesetih godina 20. stoljeća, kada je karakter trogirskog turizma bio naglašeno tranzitan, te je prosječan boravak posjetioca u Trogiru bio najviše pet do šest dana. Kroz Trogir je u vrijeme ljetne turističke sezone dnevno prolazilo gotovo 160 redovitih autobusnih linija i više od pet tisuća motornih vozila u pravcu od sjevera prema jugu¹. Promjena turističkih praksi, prometno preopterećenje problematičnog gradskog križanja, drastično smanjenje broja autobusnih linija i novi planovi razvoja grada utjecali su na odluku o dislokaciji kolodvora na primjereniju lokaciju (još uvijek nepoznatu), čime će ovaj prostor ostati prazan. Grad još uvijek nema jasnu viziju konačnog izgleda tog vrlo bitnog i atraktivnog gradskog prostora, iako Detaljni plan uređenja predviđa preoblikovanje zapadnog dijela parcele u javnu ozelenjenu površinu, a istočnog u područje kulturnih sadržaja.

Rad istražuje mogućnosti prostornog i programatskog rješenja ulaza u grad koji bi osigurao kvalitetan prijelaz između starog i novog dijela grada, istovremeno se nadovezujući na postojeći kontekst neposredne okoline (park-tržnica-škole-stara jezgra) i nadograđujući ga. Radom također dovodim u pitanje postojeće prostorne planove, počevši od namjene površina, predloženih sadržaja i urbanističkih parametara do općenitih tendencija praznjenja jezgre od sadržaja bitnih lokalnom stanovništvu i pretvaranja povijesnog grada u turistički resort sa popratnim sadržajima.

¹ Melita Čavlović- Motel i magistrala, 2013.

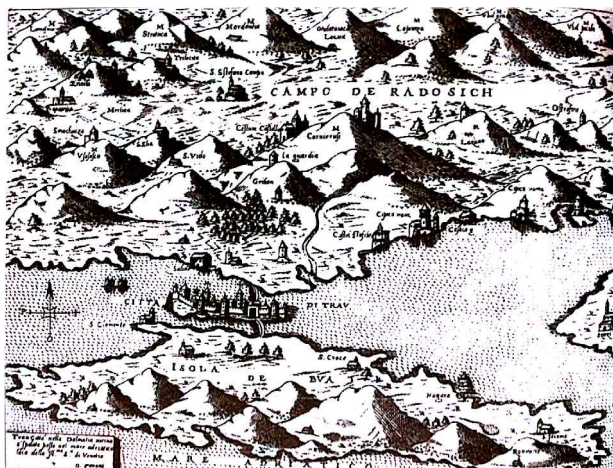
Urbanistička cjelina Trogira čini jedan od najvrijednijih i najbolje očuvanih spomenika srednjeg vijeka na istočnoj obali Jadrana. Dakako, neodvojivo bitan dio urbane matrice je i topografija područja na dijelu kojeg se Trogir smjestio s obzirom na to da je imala presudnu ulogu u oblikovanju grada i definiranju kulture korištenja prostora.

Urbani život grada započinje tijekom III. stoljeća prije naše ere, kada Heleni iz matične sirakuške kolonije Isse na Visu osnivaju Tragurion na mjestu postojećeg ilirskog naselja, davajući mu urbani pečat; od kraja I. stoljeća prije nove ere Tragurion postaje rimski municipij Tragurium, a nakon raspada Rimskog Carstva postaje dijelom Bizantskog Carstva do XI. stoljeća; od XII. do XV. stoljeća Trogir je samostalna komuna koja priznaje vlast hrvatsko-ugarskih kraljeva; od XV. do XVIII. stoljeća grad je pod vlašću Venecije, krajem XVII. stoljeća okupiraju ga Austrijanci, a kratkotrajno i Francuzi (početkom XIX. stoljeća); nakon Francuza, grad je ponovno pod Austrijancima do 1918. godine, od kada se nalazi u Jugoslaviji, a od 1991. u Republici Hrvatskoj.

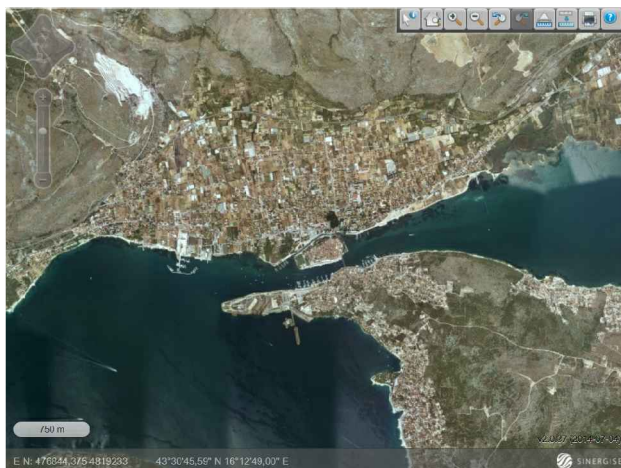
Začetak grada uvjetovan je prvenstveno izuzetnim geografskim okvirom i položajem idealnim za osnutak naselja: izduženi jezičac tla na zapadnom ulazu u Kaštelanski zaljev, u tjesnacu gdje se kopno najviše približava otoku Čiovu, sa sjeverne strane okružen plodnim poljem zaštićenim vijencem okolnih brda. Postoji dvojba oko toga je li povijesna jezgra izvorno otok ili je komad zemlje ljudskim naporom odvojen jarkom od kopna, po čemu se razlikuju i prikazi Trogira na dvjema antičkim kartama, Ptolomejevoj i Peutingerovoj.²

Najstariji arheološki nalazi datiraju u 2. tisućljeće prije naše ere. Gradine i gomile strateški raspoređene po brdima oko polja i na Čiovu štatile su prethistorijsko ilirsko naselje; možda je već tada definiran obris današnjeg Trogira, povijanjem zidina naselja obalnoj liniji otoka meko zaobljenoj strujanjima mora. Karakteristično ilirskim naseljima je i formiranje gradskog trga na samom rubu naselja, što je slučaj i u Trogiru (prema tome, smještaj današnjeg glavnog trga vjerojatno je bio određen već u prethistoriji).

Jedan od presudnih elemenata povijesne matrice grada svakako je i polje sjeverno od utvrđenog naselja: u relacijama surovog dalmatinskog krša takva plodna površina izuzetna je dragocjenost (u Dalmaciji, nakon plodne i ravne okolice Zadra, do Trogira nema većih polja). Ovo polje naziva se Malim poljem i oduvijek je bilo egzistencijalno presudno za život Trogirana. Gospodarski potencijal grada uglavnom se zasnivao na zemljoradnji, iako u zlatnom razdoblju samostalne komune procvat doživljava i trgovina, pomorstvo i zanatstvo.

Trogir na bakrореzu Domenica Zenonija, 1572

Trogir i Malo polje, 2014. (Arkod)

U Malom polju i danas se naziru tragovi pravilne rimske podjele zemljišta. Na križanju tih poljskih puteva pronađeni su ostaci gospodarskih zgrada- *villa rustica* italskih kolonista. Pravilni antički ulični potezi gradske jezgre također su u velikoj mjeri sačuvani i prilikom formiranja srednjovjekovne urbane matrice grada.

² Ivo Babić- Monografija grada Trogira, 2005.

Razdoblje samostalne komune doba je procvata Trogira; broj stanovništva doseže tri tisuće, što je za tadašnje pojmove veličina značajnog grada na Jadranu, s proizvodnjom koja nadilazi potrebe komune i graditeljskom djelatnošću koja buja: podižu se zidine i tvrđave, zatim težačko predgrađe Pasike, kamene palače i kuće, gradska loža, arsenal, popločavaju se ulice i glavni trg. Početkom 13. st. i izgradnja katedrale već je uzela zamaha. Unutar zidina grada raste gusto isprepletena struktura protkana uskim uličicama, trgovima i unutarnjim dvorištima kuća. Osjećaj za mjeru, tj. mjerilo, oduvijek je bio presudan faktor u racionalnom oblikovanju i iskorištavanju životnog prostora (o kojem se detaljno brinuo gradski Statut) skućenog otočića, dugačkog 400m i širokog oko 200m. Stiješnjene ulice, često nadsvođene voltima zbog maksimalnog korištenja prostora, daju okolnim zdanjima monumentalan karakter. Gustim horizontalnim nizovima kuća suprotstavljaju se vertikalni akcenti šest zvonika. Suprotno uskim ulicama, glavni gradski trg okupan je svjetlom i okuplja najreprezentativnije građevine: katedralu, komunalnu palaču, gradsku ložu, crkvu sv. Sebastijana i sklop Palače Ćipiko. Socijalna struktura grada očituje se u podjeli grada na gradsko središte- *civitas*, sa spomenutim reprezentativnim građevinama oko glavnog trga i težačko predgrađe- *burgus* (Pasike), sa pučkim graditeljstvom bez izraženijih stilskih obilježja. Izvangradsko područje naziva se *districtus*³.

Plan grada iz 1755.

Sagledivost stare jezgre moguća je upravo zbog morskog kanala koji je okružuje i odvaja od okolnih, novijih izgradnji. Cjelovita slika Trogira doima se tako poput jedinstvenog graditeljskog, gotovo skulptorskog objekta, povezanog dvama izdancima s kopnom na sjeveru i Ćiovom na jugu.

Takva slika grada oduvijek je upisana u kolektivnu memoriju Trogirana kao svojevrsna mentalna mapa koja će biti relevantna činjenica u daljnjoj analizi konteksta grada. Sreća u nesreći (česta posljedica naše ekonomske zaostalosti) je da je gospodarska stagnacija nakon srednjeg vijeka gotovo u potpunosti očuvala urbanu strukturu srednjovjekovnog Trogira.

³ Irena Benyovsky Latin- Srednjovjekovni Trogir, prostor i društvo, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2009.

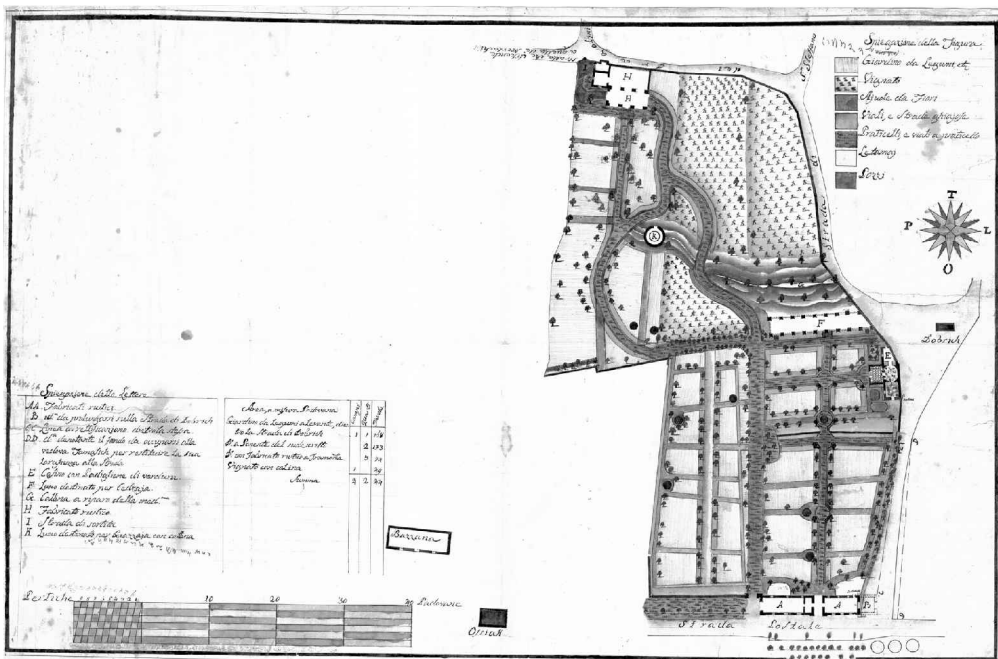
Francuska vlast s početka XIX. stoljeća, iz vremena Napoleonovih osvajanja, razdrmala je grad iz srednjovjekovne obamrlosti: grade se ceste, otvaraju škole s nastavom na materinjem jeziku, provode se higijenske mjere, ruše se zidine. Osnovan je i kolegij sv. Lazara na Čiovu s fakultetskim karakterom, što označava početke visokog školstva u Dalmaciji.

Krajem XVIII. i početkom XIX. stoljeća u gradu djeluje poljodjelsko društvo koje, zaokupljeno idejama fiziokratizma,⁴ teži unapređenju dalmatinskog gospodarstva, naročito kroz poljoprivredu– jedinu gospodarsku granu u kojoj višak nije dobiven na štetu drugoga, već je dar prirode, i kao takvu temelj jedinog istinskog napretka. Petar Nutrizio Grisogono u svojim raspravama upućuje na prirodne mogućnosti Dalmacije, rudna bogatstva, svojstva rijeka, pogodnosti prirodnih luka itd.

Ivan Luka Garagnin mlađi, uvaženi agronom, ekonomist i fiziokrat iz ugledne plemićke obitelji, početkom XIX.st. piše opsežno djelo *Riflessioni economico-politiche sopra la Dalmazia* u kojem piše o nezavidnom gospodarskom stanju pokrajine⁵. Garagnin uočava da na čitavom potezu od Nina do Knina, pa do Imotskoga i Neretve, ne nalazi nijednu dobro organiziranu gospodarsko–stambenu kuću na poljoprivrednom imanju, kao ni dobru štalu. Detektira probleme i analizira uzroke, a zatim nudi mjere, od obrazovanja seljaka i reformi zakona do vizija organizacije i modernizacije poljoprivrede. Perivoj koji će oko 1800. godine podignuti na kopnu, nedaleko od obiteljske palače u gradu, postat će pokusni poligon za unapređenje dalmatinskog ratarstva, ujedno i prvi privatni botanički vrt u Hrvatskoj. Ipak, Garagnin je svjestan da eventualni uspjeh tog poligona ne garantira preokret sve dok poljoprivreda i stanovništvo istovremeno (paralelno) ne napreduju.

Početkom XIX. stoljeća obitelj Garagnin započinje s radovima na svojoj stambenoj palači u Trogiru, u neposrednoj blizini sjevernih gradskih vrata. Ujedinjujući obiteljski muzej, knjižnicu i *studiolo*, Ivan Luka Garagnin stvara svojevrsnu teorijsku, intelektualnu bazu za svoj rad na projektu botaničkog vrta i dalmatinskog poljodjelstva općenito. Vrt je specifičan kao sinteza korisnih i ukrasih nasada, gospodarskih građevina i fine vrtne arhitekture s izloženim antičkim lapidama te predstavlja hibrid parka i poljoprivrednog zemljišta. Botanički vrt organiziran je unutar agrarnoga, koji prekriva glavninu posjeda, a na njega je preključena komunikacija i arhitektura parkovnog ugođaja.

Svaka od komponenti vrta svrhovita je: kao agronomu i intelektualcu, Garagninu je stalo do opće dobrobiti koju bi eksperimentiranje i unapređenje poljoprivrede donijelo, a kao ljubitelju umjetnosti i arhitekture, važna mu je i estetska komponenta.

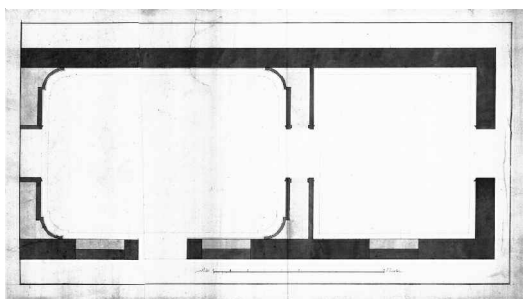
Ivan Miotto– Konačni plan vrta, izrađen u kraćem periodu nakon 1805. godine

⁴ Fiziokrati, grč. (*fysis*- priroda + *krateo*- vladam): sljedbenici francuske političko-ekonomske škole koju je osnovao Francois Quesnay u 18. stoljeću; fiziokrati su zemlju i ratarstvo priznavali jedinim izvorom bogatstva (Bratoljub Klaić, Rječnik stranih riječi, 2007.)

⁵ Ivo Babić- Monografija grada Trogira, 2005.

Oblikovanje praktičnog vrta i parka u svojoj biti je različito: prvom je svrha profit, a drugom užitak. Međutim, među knjigama koje je proučavao Garagnin i koja je sačuvana kao dio njegove biblioteke (uz vlastoručno dopisane Garagninove bilješke) je i *Observation sur le style des Jardins Modernes* Thomasa Whatleya iz 1770. U njoj nalazimo tipologiju *ferme ornée*, 'uljepšanog gospodarstva', koje ujedinjuje ova dva tipa kultiviranja i koja je produkt romantizma, arkadijski ideal ujedinjenja sklada prirode i ljudske harmonije. Poznavanje ove tipologije svakako je utjecalo na Luku Garagnina pri oblikovanju trogirskog vrta, no ne možemo ga promatrati kao čisti *ferme ornée* jer je prvenstveno privatni, obiteljski park u koji su naknadno dodani gospodarski sadržaji ⁶.

U vrtu Garagninovih uzgajat će se mahunarke i ostalo povrće, eksperimentirat će se biljnim vrstama, upošljavati talijanski vrtlari i podignuti građevine koje štite stoku, sijeno i proizvode iz vrta. Ono što praktične nasade vrta na Travarici čini dodatno zanimljivim jest estetsko okruženje. Parcele nisu uokvirene uobičajenim ogradicama, nego drvećem i cvijećem; staze su široke, travnate ili pošljunčene, s proširenjima na naglašenim točkama; u vrtu je podignuto i nekoliko građevina koje se pripisuju vrsnom venecijanskom arhitektu klasicizma Giannantoniju Selvi: konjušnice (*barchesse*) na jugu, reprezentativni *casinetto* (kao dio najelegantnijeg kutka vrta), oranžerija i sjeverna gospodarska građevina. Pronađene prvotne skice vrta prikazuju položaj *casinetta*, što ukazuje na to da je ideja spajanja lijepog i korisnog bila prisutna od početka. Posljednji poznati plan vrta, koji se pripisuje Ivanu Miottu, predstavlja pročišćen prikaz Garagninovih ideja te uglavnom odgovara izvedenom stanju.

Tlocrt gospodskih soba casinetta; između prostorija nalaze se spremišta skrivena u debljini prolaza.

Vrtu se pristupa s glavne ceste na jugu (na osi prema mostu i gradskim vratima, prema obiteljskoj palači), gdje su smještene *barchesse* s dodatnim, gospodarskim ulazom u vrt, a podijeljen je na tri dijela: jugoistočni dio uz ulaz, sjeveroistočni ograđeni dio s *casinettom* i zapadni dio. Vrtu je naknadno pripojena sjeverna parcela s vinogradom. Od ulaza nas prema središnjem dijelu s *casinettom* vodi staza u sjeni drveća kao kralježnica vrta; s njene zapadne strane formiran je vrt sa leguminozama, a s istočne, uz stazu gospodarskog ulaza, pravilno podijeljeni povrtni nasadi. Pred *casinettom* formiran je križni raster travnatih putova ukrašenih cvijećem, čime se rasplinjuje dominantna os sjever-jug, a *casinetto* postaje fokus iz jednako tretiranih smjerova. Sjeverni završetak reprezentativnog dijela čini oranžerija, konstrukcija za zaštitu agruma. U vrtu je predviđena i izgradnja ledare, prototipa hladnjaka. Dok u južnom dijelu vrta osnovne ortogonalne osi kretanja dijele površinu povrtnjaka u tri osnovne zone uokvirene travnatim i šljunčanim stazama s drvoredima i cvjetnim lijevama te bunarima, u sjevernom dijelu travnate staze obrubljene cvijećem i drvećem organski vijugaju među povrtnjacima i vinogradom prateći umjetne brežuljke na strateškim pozicijama. Nudi nam se šetnja u okruženju drugačijem od funkcionalnih gredica poljoprivredne proizvodnje, estetski privlačnija i namjenjena užitku koji nije povezan s racionalnom podjelom zemljišta, već s kreacijom parkovnog ugođaja.

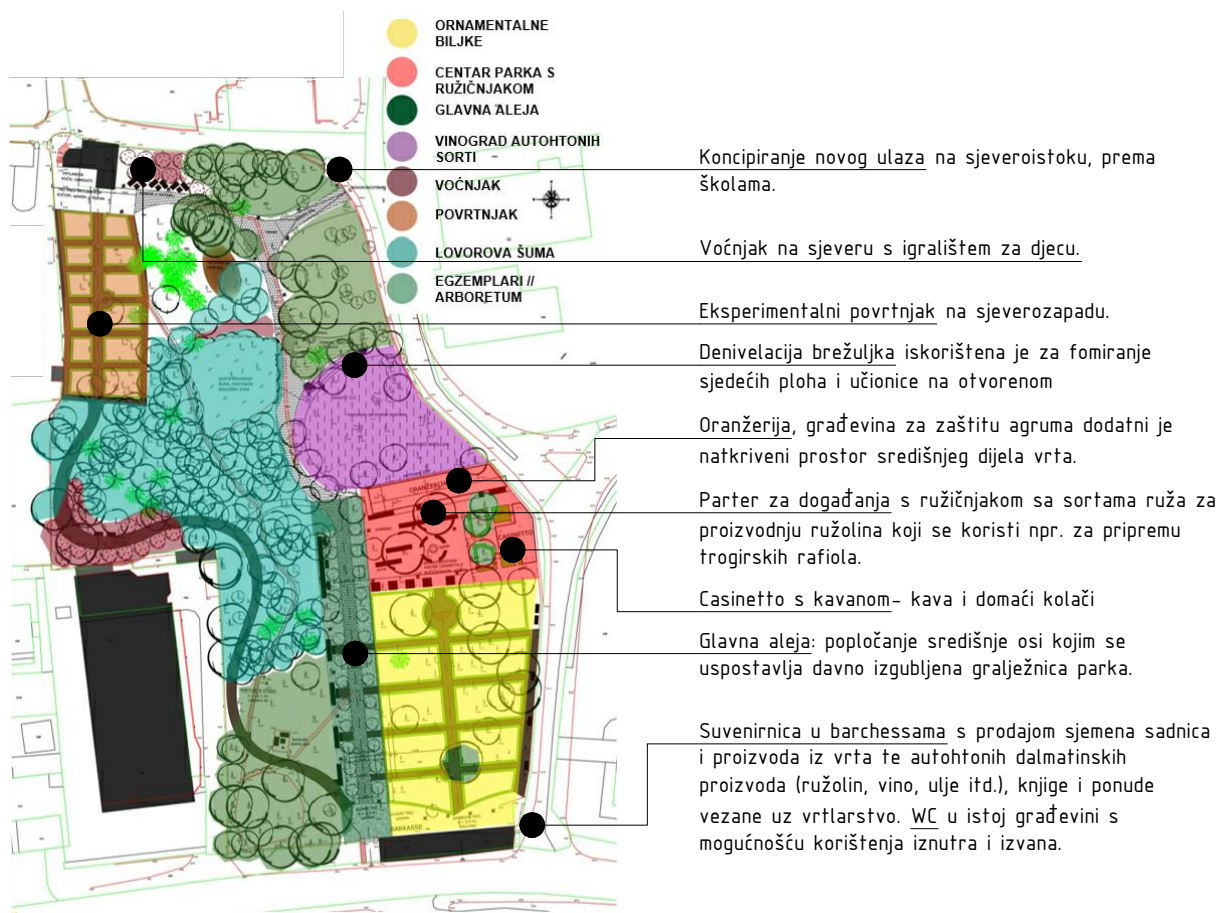
Iako se gradnja vrta razvijala u fazama, svi planovi nadovezuju se jedan na drugi, slijedeći istu zamisao o racionalnom iskorištavanju zemljišta uz naglašavanje slikovitosti i usmjeravanja vidika te zoniranje kojem pripomažu utilitarne, ali lijepo oblikovane građevine.

Park je zaštićen u izvornom obuhvatu od 1962. kao spomenik parkovne arhitekture. Građevina uz južni zid vrta zaštićena je i od strane Ministarstva kulture kao pojedinačni spomenik, te čitav park dodatno, kao kulturno-povijesna cjelina. Od tada se u vrtu nisu odvijali nikakvi ozbiljniji zaštitni radovi. Građevine u središtu imanja su u posve ruševnom stanju, a od nekadašnjih 355 biljnih vrsta danas ih je prisutno tridesetak.

Zahvaljujući izvrsno očuvanoj dokumentaciji, sve građevine u vrtu moguće je rekonstruirati maksimalno poštujući izvorne projekte.

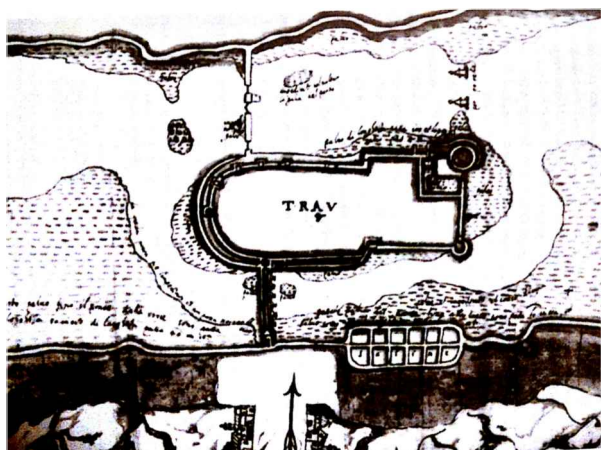
⁶ Ana Šverko- Selvin *casinetto* u agrarnom parku Luke Garagnina, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 42, 2011.

1. Uvažavanje izvorne zamisli i njezine realizacije (put prema stjecanju statusa UNESCO–vog spomenika svjetske baštine)
2. Uvažavanje vrijednih elemenata zatečenog stanja (zaštita zona u kojima se nova vegetacija razvila u prirodnom slijedu)
3. Razvijanje izvorne zamisli u suvremenom kontekstu (park je u trenutku osnutka služio i kao poligon za uzgoj domaćih i nepoznatih, stranih poljoprivrednih kultura. Iskustva u uzgoju posredno su ili neposredno prenošena izvan vrta, a sličnu bi ulogu parku trebalo vratiti. Jedna od osnovnih zamisli odnosi se na stvaranje platforme za susret stručnjaka, agronoma i laika u svrhu razmjene znanja i iskustava– park kao prostor edukacije i eksperimentiranja s praksama ekološke poljoprivrede, permakulture i autohtonih sorti)
4. Uključivanje lokalne zajednice u život parka (dinamička konzervacija: uključivaje građana kao prijatelja parka u njegovo korištenje– učenici, vodiči, vrtlari–hobisti)
5. Integriranje parka u prostorni i funkcionalni kontekst grada (slojevitost koja opravdava status projekta od strateške važnosti za razvoj Trogira)
 - urbani park
 - agrarni park
 - botanički vrt
 - povijesni park
 - reprezentativni gradski prostor za događanja (kavana, koncerti, nastava na otvorenom)
 - prostor za prihvat posjetitelja Trogiru
 - nova turistička atrakcija (izvor prihoda koji bi grad imao od turista u vrtu nadmašuje sredstva potrebna za održavanje vrta)
 - mjesto plasmana originalnih trogirskih suvenira, visokokvalitetnih autohtonih proizvoda

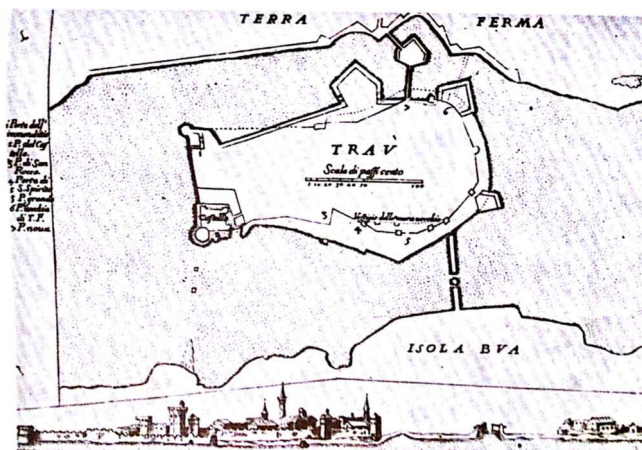

⁷ Ana Šverko, Marija Kirchner, Igor Belamarić– ‘Garagninov vrtal– park Trogirana; prijedlog projekta obnove trogirskog parka Garagnin–Fanfogna’, studija, 2013.

Sa sjeverne, kopnene strane Trogira nekada su se pružali močvarni plićaci, a moguće je da je sprud na kojem se smjestila povijesna jezgra u prapovijesti bio povezan s kopnom užom prevlakom. Kako bi kanal između kopna i otoka ostao plovao i obrambeno efikasan, trebalo ga je stalno otkopavati od nanosa bujica s kopna, posebno vododerine koja se spuštala iz Dobrića. Upravo se na tom mjestu utoka bujice uz more, gdje je vjerojatno postojao i pješčani sprud, nalazio prvi most koji je povezivao kopno i Trogir. Most se poklapao s osi glavnog gradskog *carda* (sjever–jug) i nekadašnjim sjevernim gradskim vratima. Most je srušen 1647. godine, u doba rata s Turcima, kada se sjeverna gradska vrata i most iz obrambenih razloga izmiču zapadnije.

Trogir s prikazom solana, Disegno di Trau, 1580.

Lucićev plan grada iz 1673.

Novi most vodio je do kopna s crkvom sv. Jurja u podnožju mosta, u pravcu prema bunaru Dobrić na kopnu, koji je do 1931. godine bio glavni izvor pitke vode i svojevrsni pupak ovog prostora. Kopneni ulaz na most bio je zaštićen manjim bastionom imena Mezzalune. Od tog mjesta put s mosta se račva u dva rukavca, prema istoku i zapadu. Istočno od mosta smješten je lokalitet Lokvice, a zapadno Travarica i Soline (toponim Lokvice nosi memoriju na nekadašnju močvaru, a Soline na solane u močvarnim plićacima). Plićaci kanala sezali su do početka XIX.st do linije današnje jadranske magistrale.

Drastičnije promjene u konfiguraciji kanala događaju se na prijelazu XIX. u XX. stoljeće, kada su bujice počele nanositi sve više mulja. Jarak je postao znatno plići, obrastao travom i ustajao. To mjesto postalo je opasan izvor malarije koja je desetkovala stanovništvo Trogira. Teren je saniran nasipavanjem blatnjavih plićaka i ostavljenjem uskog morskog kanala (tzv. Foša) ozidanih strana s kamenim porubom. Rubni prostor koji su zauzimali bastioni uredio kao niz parkova (Žudika na istoku i Fortin na sjeveru koji se danas nadovezuju na Rivu na jugu i Batariju na zapadu čineći prsten otvorenih ozelenjenih površina oko gradske jezgre).

Taj osojni rub otoka i spona prema kopnu imaju poseban ugođaj, gotovo kontinentalan, sa zasjenjenim krošnjama parkova nad morem u jarku, koje se protežu od kule svetog Marka na krajnjem sjeverozapadu, preko vrta Garagnin, do parka na Lokvicama koji je godinama devastiran, kao i čitav ovaj prostor.

Robna kuća s ribarnicom potpuno se priljubila uz park Garagnin. Na kopnu zapadno od mosta niknula je tržnica, a istočno od mosta sagrađen je kolodvor, koji se pokazao kao potpuni promašaj zbog pretjeranog zakrčenja već dovoljno zakrčenog gradskog raskrižja koje vodi na otok. Na Lokvicama niču kuće tik uz more koje devastiraju obalu i morsko dno. Sagrađen je i treći, pješački most na Solinama.

Promatrajući postojeće planove za razvoj grada i praksu korištenja gradskog i prigradskog prostora, jasno je da postoji tendencija usmjeravanja grada prema masovnom turizmu i monofunkcionaliziranju grada. Većina sadržaja koji bi bili interesantni građanima Trogira izbacuju se iz jezgre ili se potpuno ukidaju (poput prodavaonica, obrta, knjižara, prostora za edukaciju i sl.), a grad postaje preplavljen isključivo ugostiteljskim objektima i suvenirnicama. Otok Čiovo dosljedno se nadovezuje na tu priču: vikendice i apartmanski kompleksi nekontrolirano se množe bez ikakvog plana i reda, o čemu najbolje svjedoči i katastrofalna infrastrukturna podloga otoka. Kopneni dio Trogira pretvara se u servisnu ekstenziju centra: svaka slobodna otvorena površina u gradu pretvorena je u parking. Javni gradski sadržaji (npr. škole) potpuno su odsječeni od gradske jezgre jer s njom, u realnosti, nemaju gotovo nikakvu poveznicu, što je apsurdno s obzirom na potencijal prevrijedne kulturne baštine i kvalitetu javnih površina. Mane takvih praksi najbolje se otkrivaju kroz karakterističnu izrazitu sezonalnost u turizmu: od travnja do rujna broj posjetitelja peterostruko premašuje broj stanovnika Trogira, dok je u ostatku godine broj turista neznatan⁸. Kako svi sadržaji u gradu i oko grada služe isključivo turizmu, nakon odlaska turista prestaje potreba za održavanjem tih sadržaja (ostavimo otvorenim pitanje o kvaliteti postojeće turističke ponude), a novih, koji bi zadržali lokalno stanovništvo u gradu, nema. Grad ostaje sablasno prazan, kao prekrasna kulisa koja čeka ljeto kako bi se pozornica popunila. Takva praksa ne razlikuje se mnogo ni u ostalim gradovima na obali.

Želimo li takve gradove (koji sve manje nalikuju gradovima, a sve više Potemkinovim selima); možemo li očekivati da će u skoroj budućnosti potpuno izgubiti srž koja grad čini gradom?

'Priroda i kultura su komplementarne i kulturni identitet je čvrsto povezan uz prirodni okoliš u kojem se razvija.'

Iz Konvencije UNESCO-a o svjetskoj baštini

Promotrimo prirodni okoliš i kulturni 'spremnik' koji Trogir posjeduje: savršeno očuvani srednjovjekovni grad-spomenik, u kojem je praktički svaka šetnja iskustvo par excellence, savršen geografski položaj u zaštićenom tjesnacu između kopna i Čiova i plodno polje u zaleđu. Reciprocitet tih dijelova i važnost sinkroniziranog razvoja kulturnih i prirodnih dobara vrlo je dobro shvaćao Ivan Luka Garagnin pokrenuvši projekt parka Garagnin. Osnovna ideja parka toliko je čvrsta da bi i danas, nakon dva stoljeća, u gradu koji se neminovno mijenja, mogao podnijeti suvremenu slojevitost gradskog života i, štoviše, doprinijeti joj. Projekt revitalizacije vrta cilja prema obnovi koja će biti blagotvorna za građane (kao uređeni perivoj s antičkim lapidama i reprezentativnom arhitekturom), gospodarstvo (eksperimentalni poligon za poljoprivredu i očuvanje autohtonih vrsta) i turizam (povijesni perivoj kao atrakcija koja uključuje i angažman lokalne zajednice, a time priča i o kulturi življenja Trogirana- kvalitetan primjer kulturnog turizma).

U međuvremenu, park je zapušten, no u skoroj budućnosti bi trebao biti obnovljen u izvornoj zamisli i suvremenom kontekstu, što u nastavku rada uzimam kao izvjesnu pretpostavku.

U blizini gradske jezgre osnovane su srednje škole koje minimalno koriste kulturni kapital obližnjeg grada. Štoviše, škole prostorno kao da i ne pripadaju Trogiru, a sve više tinejdžera odabire splitske škole pred trogirskima prilikom upisa u srednju školu. Možemo li zamisliti idealniju pozornicu za obrazovanje od Trogira, u kojem bi znamenitosti poput Garagninovog vrta i povijesne jezgre mogle (i trebale) biti poput dodatnih učionica? Kulturni fond je dovoljno bogat da razvije kritičnu masu obrazovanih mladih ljudi koji bi mogli doprinijeti razvoju i kulturnoj dinamici grada (kultura je, naposljetku, živi organizam koji ne bi trebao počivati isključivo na konzerviranim ljušturama povijesne baštine). Postojeći dodatni obrazovni programi vrlo su siromašni, djelomično i zbog neadekvatnih prostora u školama, ali i nemogućnosti da se u skućenim prostorijama povijesnog centra odvija nastava primjerena suvremenim standardima. U takvim okolnostima, aktivne udruge mladih ne postoje.

⁸ Analiza turističke sezone 2012. godine na području Splitsko-dalmatinske županije, Turistička zajednica Splitsko-dalmatinske županije, 2013.

Uz poslove tercijarnih djelatnosti, većina stanovništva Trogira i okolice i dalje se bavi poljoprivredom. Trogirska tržnica nudi proizvode vrtova oko Trogira, Segeta i Prapatnice tijekom cijele godine, a specifična je i po dugom radnom vremenu (7–23 h). Nažalost, Malo polje dobrim je dijelom devastirano, bilo gradnjom, bilo neprimjerenim tretmanom poljoprivrednog zemljišta. Proizvodnja je zastarjela i ne prati suvremene trendove u agrikulturi. Očuvanje autohtonih sorti, zdravstvena ispravnost proizvoda, plasman na tržište i sl. teme su o kojima se malo govori. Unatoč tome, poljoprivreda je, uz turizam, i dalje najznačajniji izvor prihoda lokalnom stanovništvu. Zanimljivo je da je tržnica, iako potpuno neuređena, jedini gradski prostor koji je cijele godine aktivan. Funkcionira unatoč kaosu i često je jedini razlog, osim ispijanja kave, da stanovništvo iz okolice dođe do centra grada.

Sadašnji planovi za razvoj grada nadovezuju se na postojeće stanje pokušavajući ga sanirati. Sanacija za sanacijom vodi prema sve gorjoj situaciji, što je posljedica izbjegavanja izvornog problema: gubitka slojevitosti koja je immanentna gradu, posebno suvremenom gradu. Slojevitost i polifunktionalnost omogućavaju građanima da ispolje puni potencijal života u gradu, učvršćujući time gospodarstvo grada, turističku ponudu, ali i vlastito zadovoljstvo cjelogodišnjom dinamikom i mogućnostima koje im Trogir kao mjesto prebivališta nudi. Ono što je vrlo bitno je i angažman građana u čitavom procesu: participacijom u životu grada građanin sazrijeva, uči o tome što javni gradski prostor znači, uviđa prednosti/nedostatke postojećeg sistema i mijenja ih. U sadašnjoj situaciji vrlo se teško oteti porivu otvaranja kafića ili apartmana na nekoliko mjeseci i preživljavanja ostatak godine.

'Cities have the capability of providing something for everybody, only because, and only when, they are created by anybody.'

Jane Jacobs, *Death and life of great american cities*, 1961.

Gradskom tkivu potreban je implatant kao generator građanske re-edukacije. Javni prostor trebao bi se graditi kolektivnim angažmanom, a ne biti shvaćen kao fizička okolina o kojoj brigu vode javne institucije ili otvorena terasa kafića tijekom ljetnih mjeseci. Javni prostor i građanin ne bi trebali biti odvojeni kao potrošna roba i pasivni primatelji smještaja i usluga. Početni korak ka gradskoj revitalizaciji je prepoznavanje lokalnih resursa, odnosno prostornog i društvenog potencijala koji već postoji u 'javnom gradu' ⁹.

'The new infrastructural realities feed back into the new structural realities giving their motivations concrete tangibility. In this respect architecture has an incalculable advantage over other activities, for it produces concrete images of what the physical environment could be if the structure of society were different. (...) But this new occurrence, if it is really new, really projected toward structural transformation, becomes the material cause of the situation in which it is placed, feeding back to the structure of society and contributing to society's transformation. (...) This new conception cannot be formulated except through a more attentive exploration of those phenomena of creative participation currently dismissed as 'disorder'. It is in their intricate context, in fact, that we shall find the matrix of an open and self-generating formal organization which rejects a private and exclusive way of using it on a pluralistic and inclusive basis.'

Giancarlo de Carlo, *Architecture's public*, 1969.

⁹ Elena Marchigiani, *Kvartovski laboratoriji u Trstu: interaktivni aparati za stvaranje 'mjesta javnosti' u 'javnom gradu'*, *Grad postkapitalizma*, 2010.

De Carlove teoretske postavke koje se oslanjaju na interaktivne društvene procese i arhitekturu koju transformira korisnik postaju još privlačnije ako uzmemo u obzir koliziju tempa kojim se svakodnevni život mijenja i tromog tempa kojim se promjene i prostorni planovi odvijaju u ovom konkretnom okruženju. Je li u takvim uvjetima ispravan projektantski pristup strogo definiranju programa ili formiranje platforme koja će omogućiti fleksibilnu interakciju različitih (u Trogiru vrlo prisutnih, ali nepovezanih) socijalno- ekonomskih skupina? Odgovor leži negdje u sredini: današnje prostorno programiranje treba precizno detektirati aktualne probleme i potencijale kako bi se stvari pokrenule (*tabula rasa* imala bi negativan efekt), ali pritom i biti dovoljno jake da podnesu pozitivne i negativne promjene kao posljedicu transformacija grada, života i nepredvidivih pravno-političkih zavrzlama.

common ground?

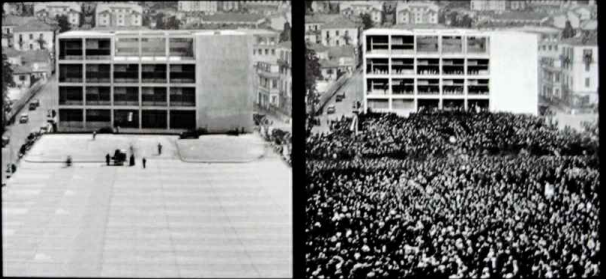

Concept, not form, is what distinguishes architecture from mere building.

commonplace

common ground?

Architecture is not about the conditions of design but about the design of conditions.

Bernard Tschumi- Oglasi za arhitekturu 2012. (za venecijanski bijenale)

Odabrana lokacija nema jasno razvijenu strategiju razvoja koji bi se trebao dogoditi nakon dislokacije autobusnog kolodvora. Ispražnjen od sadašnjeg sadržaja, koji ni u čemu ne pridonosi artikulaciji okolnog gradskog prostora, ovaj prostor već samim svojim položajem otvara mogućnost kreiranja gradskog *charged voida*¹⁰; zahvaljujući upravo brojnim inputima i potencijalnoj slojevitosti neposredno bliskih sadržaja te postojanju određene kritične mase trenutno nepovezanih korisnika. Projektantsko djelovanje trebalo bi se fokusirati na povezivanje energija tih inputa kako bi prostor dobio vlastitu energiju koja je u interakciji s ostalima i pokrenuo dinamiku grada.

Prilikom promišljanja budućnosti ovog prostora potrebno je uzeti u obzir nekoliko činjenica:

- __veliki dio terena nastao je nasipavanjem tijekom povijesti, a do 1931. godine tu se nalazio bunar s pitkom vodom
- __prije izgradnje kolodvora, u svim prostornim planovima ovo je područje bilo planirano kao gradski park
- __blizina povijesne jezgre i imperativ čuvanja vizura (prema gradu, ali i iz grada prema Garanjinovom vrtu) traže pažljiv pristup prilikom eventualnog podizanja bilo kakvih građevina, posebno kad je o visini i postotku izgrađenosti parcele riječ
- __postojeći planovi predviđaju gradnju ustanove kulturne namjene na istočnom dijelu parcele te javne ozelenjene površine na zapadnom dijelu (podjela jest logična, no sadržaji i građevinski parametri nisu detaljno promišljeni)
- __istočno od lokacije danas se nalazi gradski parking koji je u planovima definiran kao zona mješovite namjene (poslovno- stambene)
- __obalni rub parcele predviđen je za uređenje šetnice i biciklističke staze koje bi se nadovezivale na sportsko rekreacijsku zonu na nasipu prema Pantani

Očigledno je da postoji tendencija minimalizacije gradnje na ovom prostoru, što je i opravdana potreba stvaranja kontrapunkta gusto izgrađenoj povijesnoj jezgri. Naravno, i u mentalnoj slici grada taj prostor (prije kolodvora) vidimo kao otvorenu površinu.

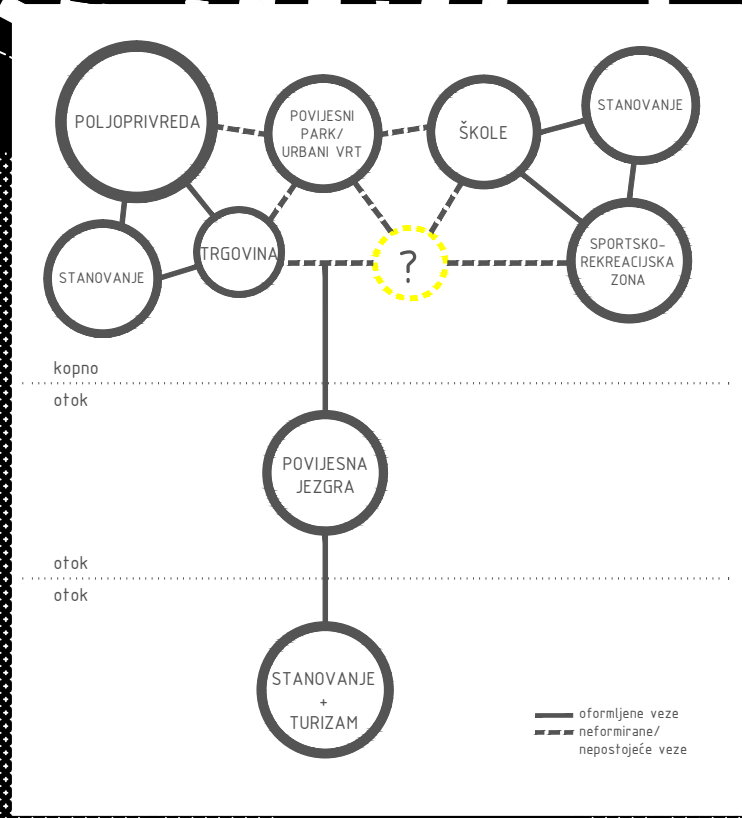
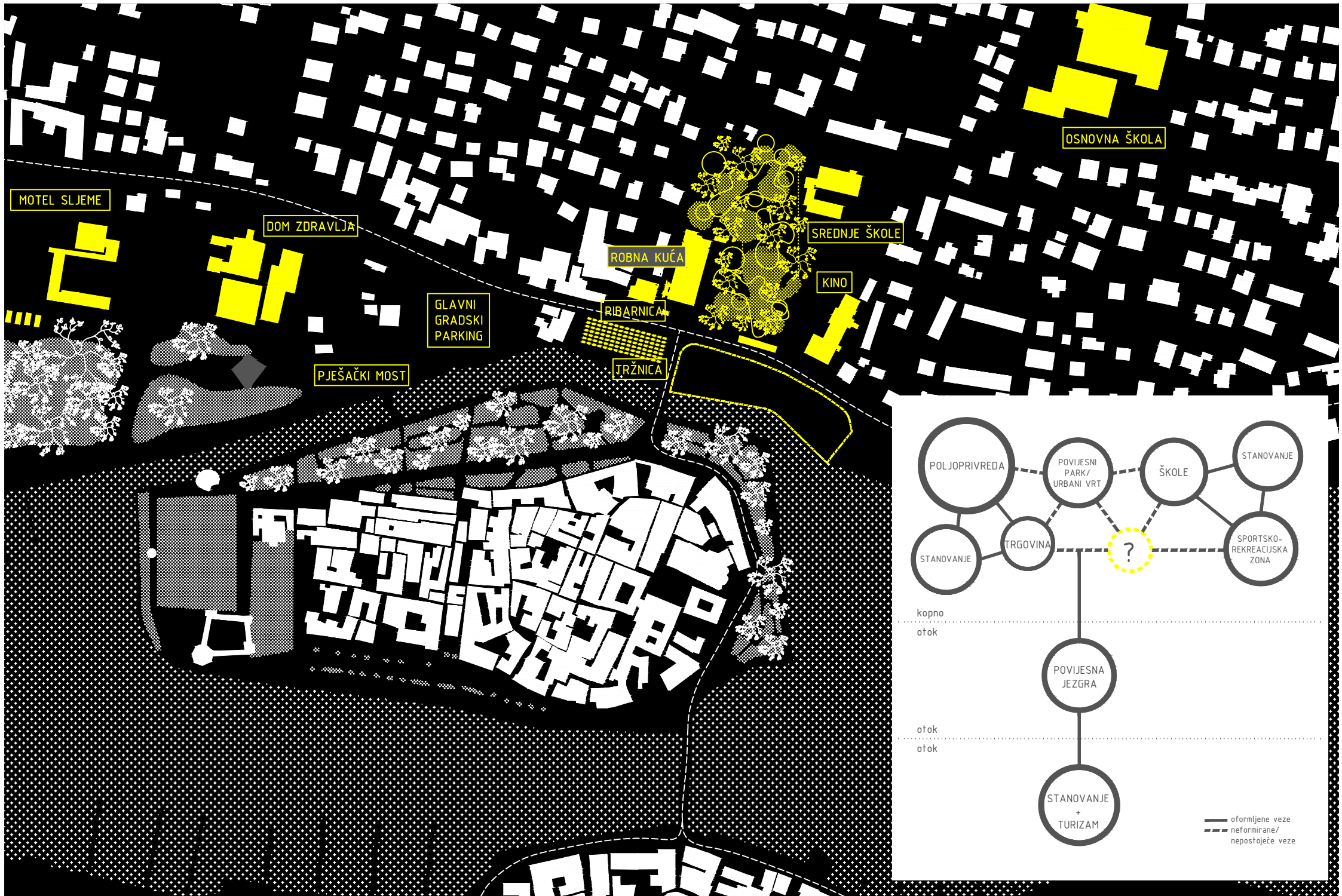
S tim na umu, potrebno je ispitati i opciju negrađenja i uređenja čitavog prostora kao potpuno otvorene parkovne površine. Da bi otvoreni prostor dobio važnost u gradskom tkivu potrebna mu je čvrsta artikulacija na rubovima. Lokacija, je nesumnjivo, atraktivna i ima fantastične vizure prema kanalu i čitavom gradu. Međutim, otvorenost prema kanalu i gradu jedino je što sada artikulira taj prostor. Gotovo sve pješačke rute zaobilaze lokaciju (trenutno, naravno, i zbog postojanja kolodvora). U slučaju obnove Garanjinovog vrta i uspostavljanja pješačke kičme kroz park te sjevernog ulaza u vrt iz škola, zapadni dio parcele trebao bi dobiti i svoje sjeverno pročelje. Time oslobađanje zapadnog dijela od građenja, uz već spomenute vizure i rasterećenje od gustoće jezgre, dobiva opravdanje.

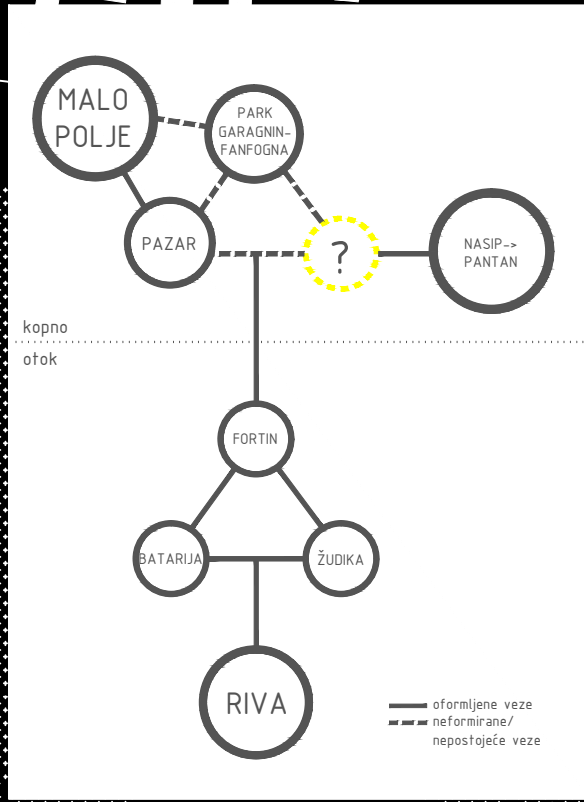
S druge strane, istočni rub parcele potpuno je neartikuliran, a točno na raskrižju (koje se poklapa sa osi koja dijeli ovaj prostor na istočni i zapadni) prekidaju se sve pješačke trase. Kontinuitet prema budućoj sportsko-rekreacijskoj zoni prekinut je izgradnjom niza kuća neposredno uz obalu. Istočni dio parcele traži određenu strukturu koja bi 'držala' taj otvoreni javni prostor na ulazu u grad, ne samo fizički, već i sadržajno. Time se otvara i prilika uključivanja škola 'odsječenih' od centra grada u sistem programiranja prostora, povećanje slojevitosti i broja mogućih korisnika i stvaranje novih pješačkih trasa i istinski aktivnog otvorenog prostora u tkivu grada.

Puko ozelenjavanje čitavog prostora i ostavljanje neizgrađenog prostora, osim estetski ugodnijeg rješenja, ne bi znatno pridonijelo ostvarivanju potencijalnog naboja i slojevitosti koji ova praznina donosi. U nizu otvorenih gradskih površina, ova bi mogla biti svojevrsni forum, aktivni otvoreni prostor razmjene iskustava različitih skupina korisnika (s obzirom da se nalazi na sjecištu edukacijske zone, tržnice- ekstenzije proizvodne zone i ulaza u grad), kao kontrapunkt rafiniranom Garanjinovom vrtu, kaotičnoj, pretrpanoj tržnici i prijelaz prema nizu gradskih parkova na obodu jezgre na koje se lokacija nadovezuje.

Relevantna u ovoj analizi je i već spomenuta kritična pozicija građanina i nedostatak slojevitosti karakteristične gradu. U tom smislu, smioniji pristup lokaciji mogao bi biti od višestruke koristi.

¹⁰ Alison i Peter Smithson, *The Charged Void*, 2001. ('In calling our collected works *The Charged Void: Architecture*, we are thinking of architecture's capacity to charge the space around it with an energy which can join up with other energies, influence the nature of things that might come... a capacity we can feel and act upon, but cannot necessarily describe or record.'

Ideja o tome što bi ovaj prostor trebao biti koristi neposrednu blizinu različitih prostornih cjelina i društvenih skupina za generiranje interakcija koje bi isprovocirale pitanje identiteta grada kao:

A _grada-spomenika izuzetne vrijednosti

B _suvremenog grada sa vlastitom poticajnom dinamikom

Cilj projekta je uspostavljanje koegzistencije ovih dvaju paralelnih života grada na način da se međusobno nadopunjuju te, naposljetku, jedno od drugog imaju koristi.

Problemi koji su ranije definirani uglavnom se mogu svesti na monofunkcionalnost grada koji se pretvara u turistički lunapark i nedostatak aktivnog gradskog života nevezanog za turizam, tj. izostanak participacije građana u kreiranju života grada i javnog prostora. Ovi problemi direktno su povezani sa A i B aspektom grada istovremenim lošim međusobnim utjecajem koji je popraćen nekvalitetnim razvojem svakog aspekta zasebno.

Odabrana lokacija izuzetno je potentna kao sjecište A i B života grada i kao takva ona je:

_spona između grada i kopna/ centra i periferije/ prošlosti i budućnosti

_ekstenzija centra grada

_ekstenzija obrazovnih ustanova

_ekstenzija Garagninovog vrta

_dio glavnog ulaza u grad

_glavno prometno čvorište grada (pješačko, a danas i cestovno)

Lokacijom bi, dakle, cirkulirala kritična masa ljudi različitih socijalno-ekonomskih profila: građani centra i okolice, poljoprivrednici, učenici, turisti; stoga je idealna pozicija za svojevrsni društveni poligon koji bi omogućio simultanu aktivnost svake skupine (time i njihovu interakciju) nadopunjavanjem postojećih sadržaja novima koji neupitno svakoj od skupina nedostaju.

ĐACI

POLJOPRIVREDNICI

OSTALI GRAĐANI

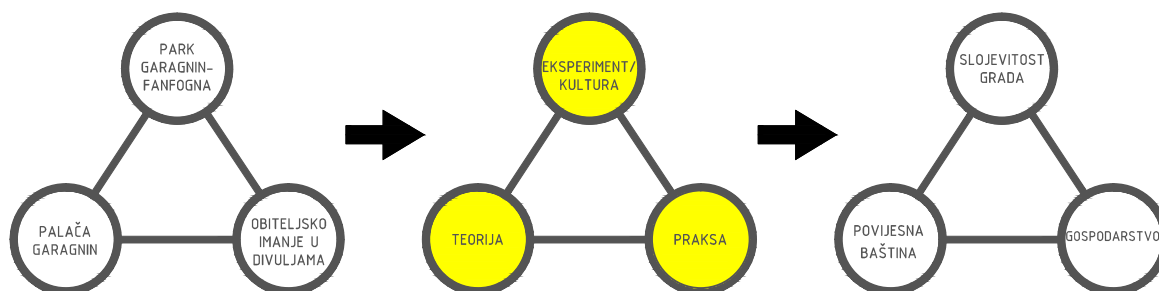

TURISTI

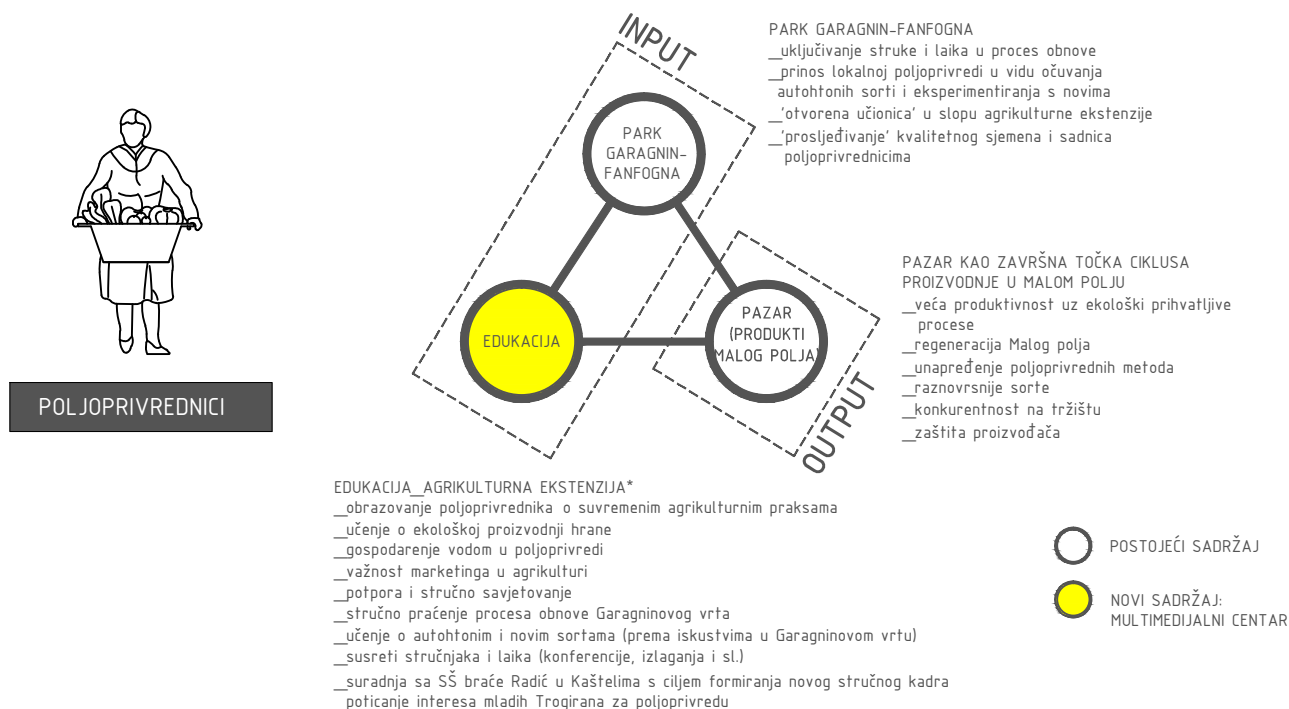
Kuća na takvoj lokaciji postaje infrastruktura koja 'drži' na okupu niz otvorenih i zatvorenih prostora koji su prepušteni građanima, vremenu, okolnostima i slojevitosti konteksta; kolektivni prostori kao polja ostvarivanja potencijala grada, naelektrizirani postojećim kulturnim fondom i nadopunjeni suvremenim tehnološkim fondom informacija i znanja. Prostor *in-between* kuće, njene praznine, postaju poligon za oblikovanje *in-between* prostora čitavog grada. U ovom kontekstu na lokaciji predlažem smještanje multimedijalnog centra kao informacijskog *hardwarea* čije praznine formiraju kolektivne prostore otvorene različitim strujanjima na lokaciji i u gradu.

Udaljavanjem od centra grada efekt ovakvog programa značajno bi se smanjio, iz očiglednih razloga; kada bi sličan sadržaj bio smješten u samom povijesnom centru, osjetljivost jezgre uvelike sputava mogućnosti građenja te 'agresivnost' sadržaja i moguću smioniju reakciju, te na neki način ponovno udaljava dio ciljane skupine korisnika od sadržaja onemogućavajući međusobni utjecaj.

Od Luke Garagnina i njegovog vrta naučili smo sljedeće: napredak zajednice nije moguć bez paralelnog razvoja grada (stanovništva) i njegove gospodarske potke. Poopćeno, praksa ne može napredovati bez teorijske podloge- znanja koje treba konstantno nadograđivati i razvijati. Znanje stvara podlogu za nadogradnju i eksperiment koji se potom implementiraju u praksu.

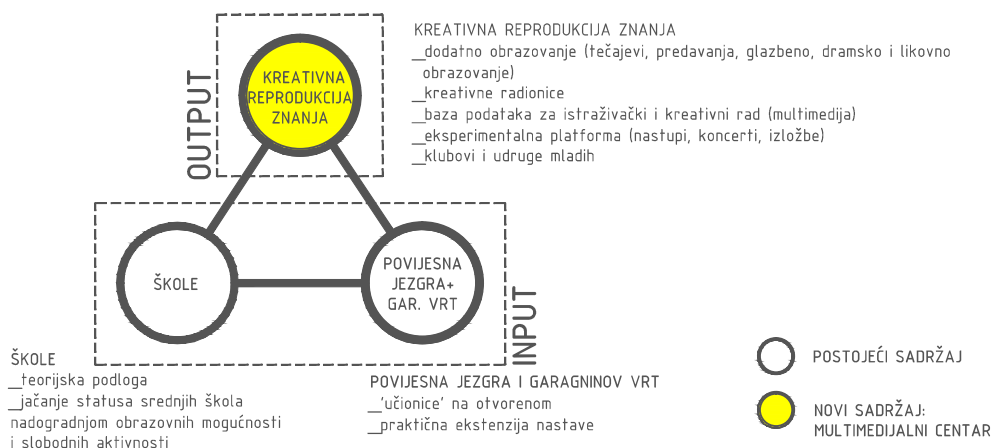
U tom smislu, svaku od komponenti koje su sastavni dio ovog mjesta možemo nadopuniti karikom koja nedostaje; isprepletanjem lanaca grad dobiva slojevitost i postaje gradom u punom smislu.

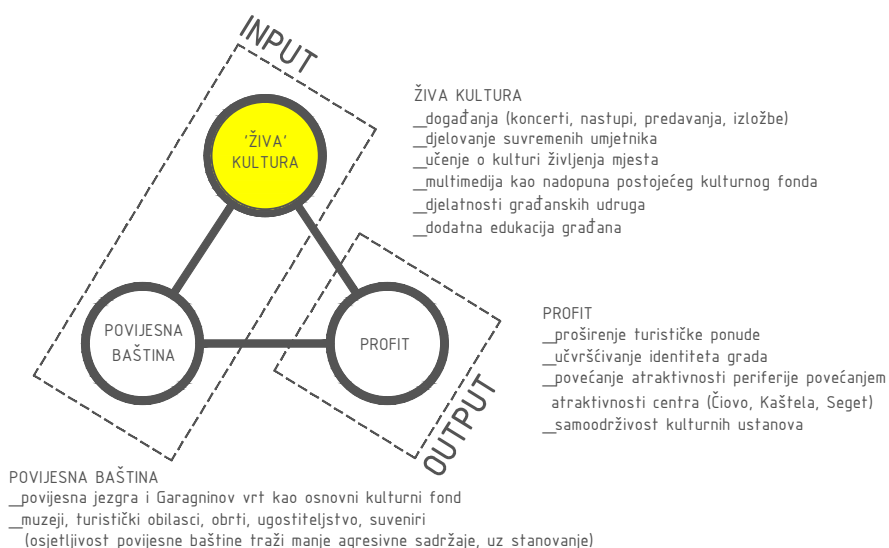
*AGRIKULTURNA EKSTENZIJA- primjena znanstvenih istraživanja i novih saznanja u poljoprivredi putem obrazovanja poljoprivrednika. Pojam se prvi put spominje sredinom 19. stoljeća u ruralnoj Engleskoj pri opisu stručnog prijenosa znanja stečenih na sveučilištu na pučanstvo. Polje agrikulturne ekstenzije danas obuhvaća mnogo šire aktivnosti komunikacije struke i poljoprivrednika, poput agrikulturnog marketinga, zdravstvenih i poslovnih studija. Agrikulturne ekstenzije primaju znatne izvore novca od međunarodnih razvojnih organizacija poput Svjetske banke ili Ujedinjenih naroda, naročito u slabije razvijenim ekonomijama.

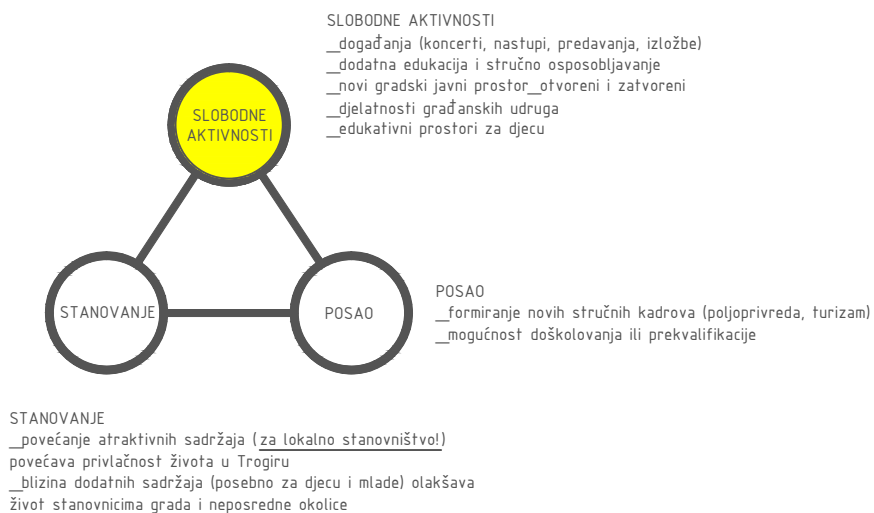
ĐACI

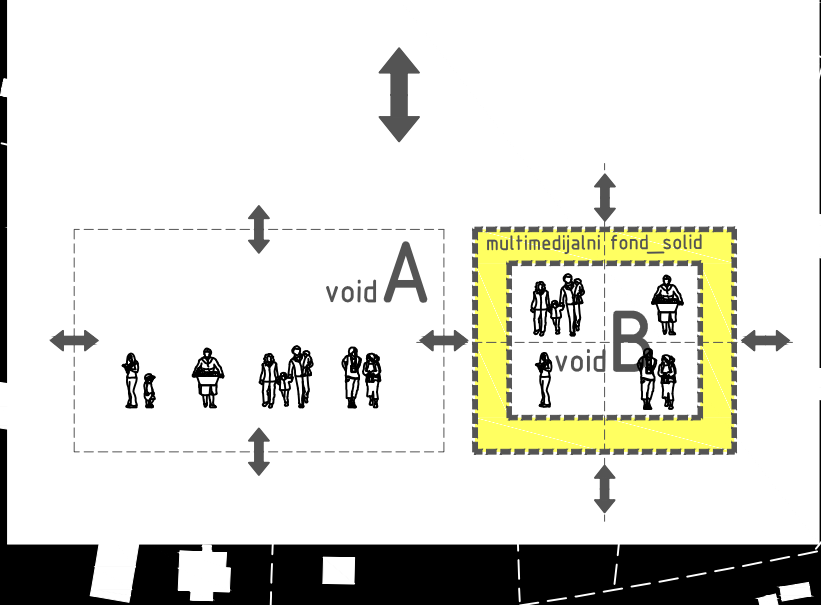
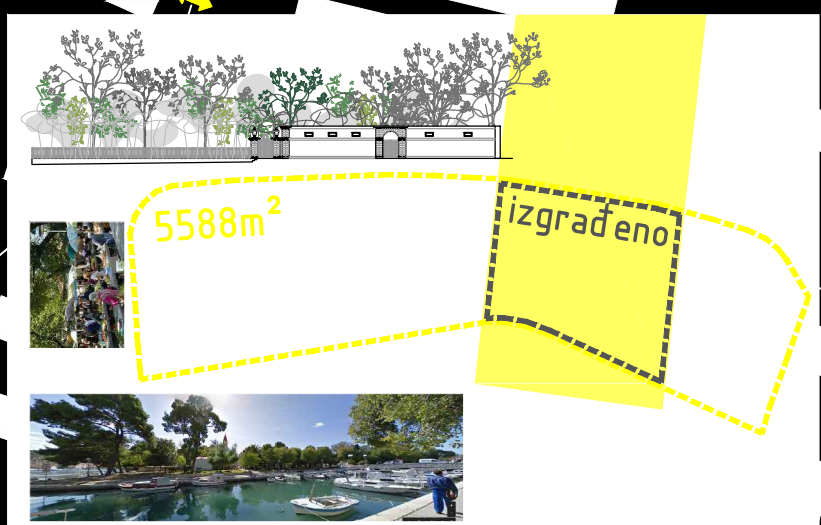
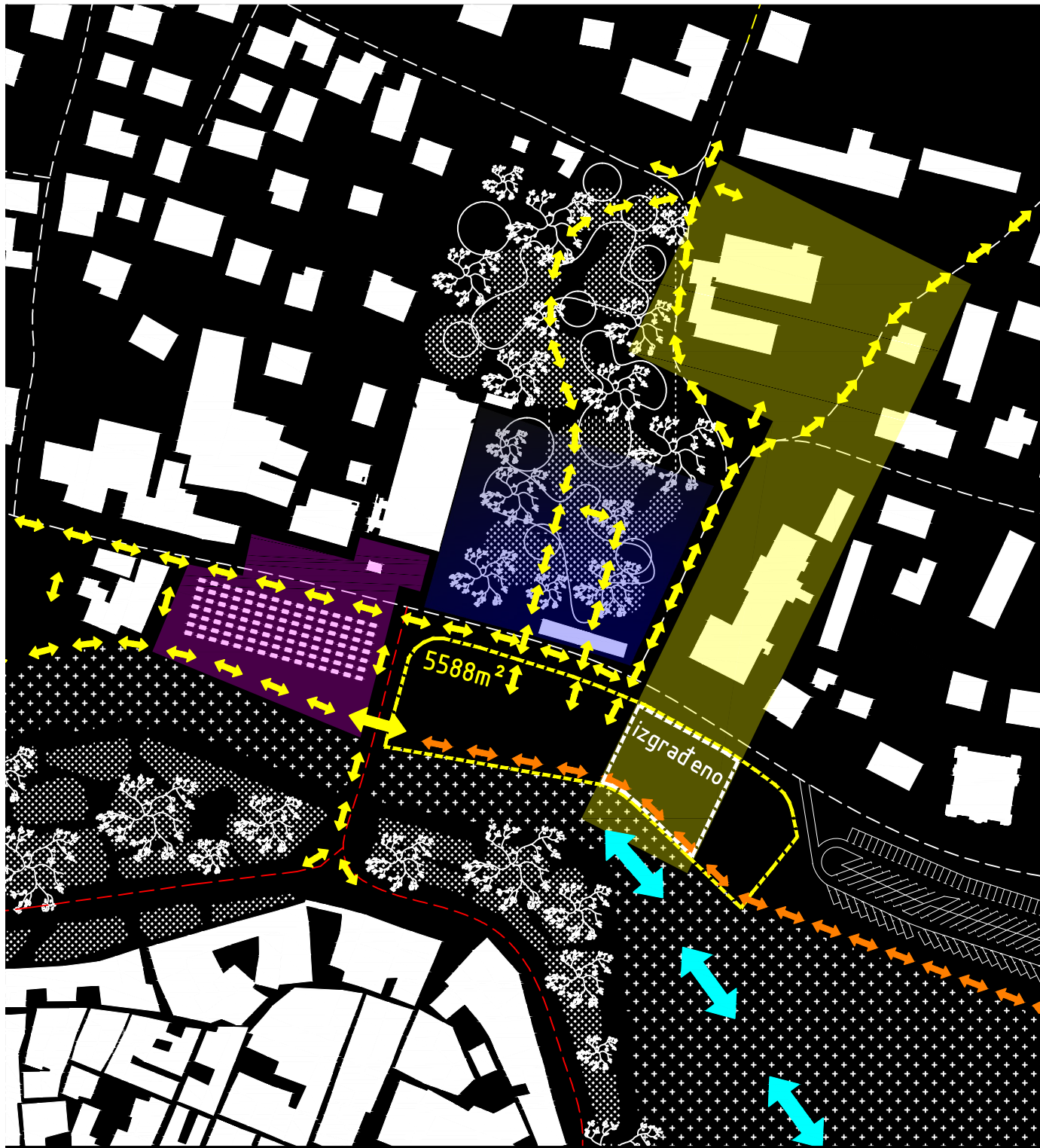

TURISTI

OSTALI GRAĐANI

- pješački promet
- pješačko-biciklistički promet
- pomorski promet
- edukacija
- vrt Garagnin-Fanfogna
- tržnica
- površina obuhvata
- izgrađena površina

Popunjavanje praznine u gradskom tkivu na prijelazu između povijesne jezgre i novih aglomeracija na kopnu, u kontekstu povijesnog okruženja i sadašnjih prostornih, društvenih i gospodarskih silnica, odvijat će se u dvije faze:

1. formiranje strukture koja definira prazninu
2. popunjavanje praznine kroz angažman građana

Struktura koja definira prazninu odnosi se na multimedijalni fond (*solid*) koji nadopunjava postojeći kulturni fond grada, dok praznina označava sav preostali prostor (*void*), i otvoreni i natkriveni. Taj prostor maksimalno je transformabilan i zamišljen je kao platforma na kojoj svaka od postojećih društvenih skupina dobiva svoj komadić javnog prostora koji je u postojećem sustavu korištenja grada izgubljen. Praznina je dinamički kontrapunkt tisućljetnoj, stamenoj baštini koja je gotovo nedodirljiva- od nje uči, na nju reagira, možda i provocira njen status, no samim time je nadograđuje i ojačava njen identitet. Ona osigurava kontinuitet slojevitosti grada, kontinuitet centra i periferije, prošlosti i budućnosti. Kao nova edukacijsko-kulturna žarišna točka nadopunjuje slabe točke postojećeg grada i ojačava ga; snažniji grad osigurava održivost novog prostora i postavlja ljestvicu društvenog angažmana na sve izazovnije razinu.

Praznina, ukratko, postaje gradu ono što je Garagninov vrt bio trogirskom gospodarstvu: društveni poligon, generator koji koristi postojeći kulturni spremnik okoline, nadograđuje ga te, posredno ili neposredno, vraća gradu. Takav projekt zahtjeva angažman građana i, realno, nosi mogućnost dugotrajnijeg procesa preodgoja i shvaćanja javnog prostora, možda čak i neuspjeha.

Smatram da je takav pristup ipak vrijedan rizika jer će vrlo iskreno i direktno, možda čak i neugodno, ocrtavati društvenu sliku grada.

- __TROGIR; MONOGRAFIJA, Ivo Babić, Trogir tisak, Trogir, 2005.
- __TROGIR; VODIČ PO NJEGOVOJ HISTORIJ, UMJETNOSTI I ŽIVOTU, Ivan Delalle, Ex Libris, Zagreb, 2006.
- __SREDNJOVJEKOVNI TROGIR; PROSTOR I DRUŠTVO, Irena Benyovsky Latin, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2009.
- __SELVIN *CASINETTO* U AGRARNOM PARKU LUKE GARAGNINA, Ana Šverko, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 42, 2011.
- __'RADOVAN' ČASOPIS DRUŠTVA ZA ZAŠTITU KULTURNIH DOBARA TROGIRA 1 (1997.), Trogir, 1997.
- __ARCHITECTURE'S PUBLIC, Giancarlo de Carlo, u Architecture and Participation, Peter Blundell Jones, Doina Petrescu and Jeremy Till, Abingdon: Spon Press, 2007.

Sveučilište u Splitu
Fakultet građevinarstva, arhitekture i geodezije

DIPLOMSKI RAD

UREĐENJE JAVNOG PROSTORA TROGIRA NAKON DISLOKACIJE AUTOBUSNOG KOLODVORA

Grad-spomenik u kontekstu:
urbanističko- arhitektonska intervencija kao generator integracije urbanog i zelenog pejzaža grada Trogira

STUDENTICA
Anita Karaman

MENTOR
doc. Nikola Popić, dipl.ing.arh.

KOMENTORICA
dr.sc. Ana Šverko, dipl.ing.arh.

2014./'15.

*'Cities have the capability of providing something for everybody,
only because, and only when, they are created by everybody.'*

Jane Jacobs, *Death and Life of Great American Cities*, 1961.

GRAD-SPOMENIK U KONTEKSTU

Urbanističko- arhitektonska intervencija kao generator integracije urbanog i zelenog pejzaža grada Trogira

Uvod	02
Urbana matrica_grad-spomenik i Malo polje	03
Vrt Garagnin-Fanfogna- perivoj i agrikulturni poligon	05
Koncept revitalizacije vrta	07
Spona kopna i otoka	08
Grad-spomenik u kontekstu	09
Odabrana lokacija u kontekstu	11
Prostor kao društveni poligon	11
Zaključak	14

UREĐENJE JAVNOG PROSTORA TROGIRA NAKON DISLOKACIJE AUTOBUSNOG KOLODVORA projekt

Koncept	16
Širi obuhvat	19
Situacija	20
Situacija s tlocrtom prizemlja	21
Tlocrt prizemlja	22
Tlocrt 1. kata	23
Tlocrt 2. kata	24
Tlocrt krova	25
Presjek A-A	26
Presjek B-B	27
Presjek C-C	28
Presjek D-D	29
Presjek E-E	30
Presjek F-F	31
Presjek kroz parter	32
Južno pročelje	33
Sjeverno pročelje	34
Istočno pročelje	35
Zapadno pročelje	36
Detalj	37
Scenariji korištenja	38
Fotografije makete	41

Literatura	45

UVOD

Komentorski elaborat bavi se analizom povijesti, problema i potencijala atraktivnog gradskog prostora Trogira, smještenog na kontaktu povijesne jezgre i kopna. Smještaj i značaj lokacije automatski povlače pitanja odnosa prema izuzetno vrijednom neposrednom okruženju, urbanom (povijesna jezgra) i zelenom (park Garagnin- Fanfogna), ali i prema suvremenim trendovima korištenja prostora (gospodarskim, političkim i graditeljskim) te načinu na koji intervencija u tako osjetljivo, ali i potentno gradsko tkivo može (pre)lumsjeriti razvoj grada i redefinirati pojam grada-spomenika.

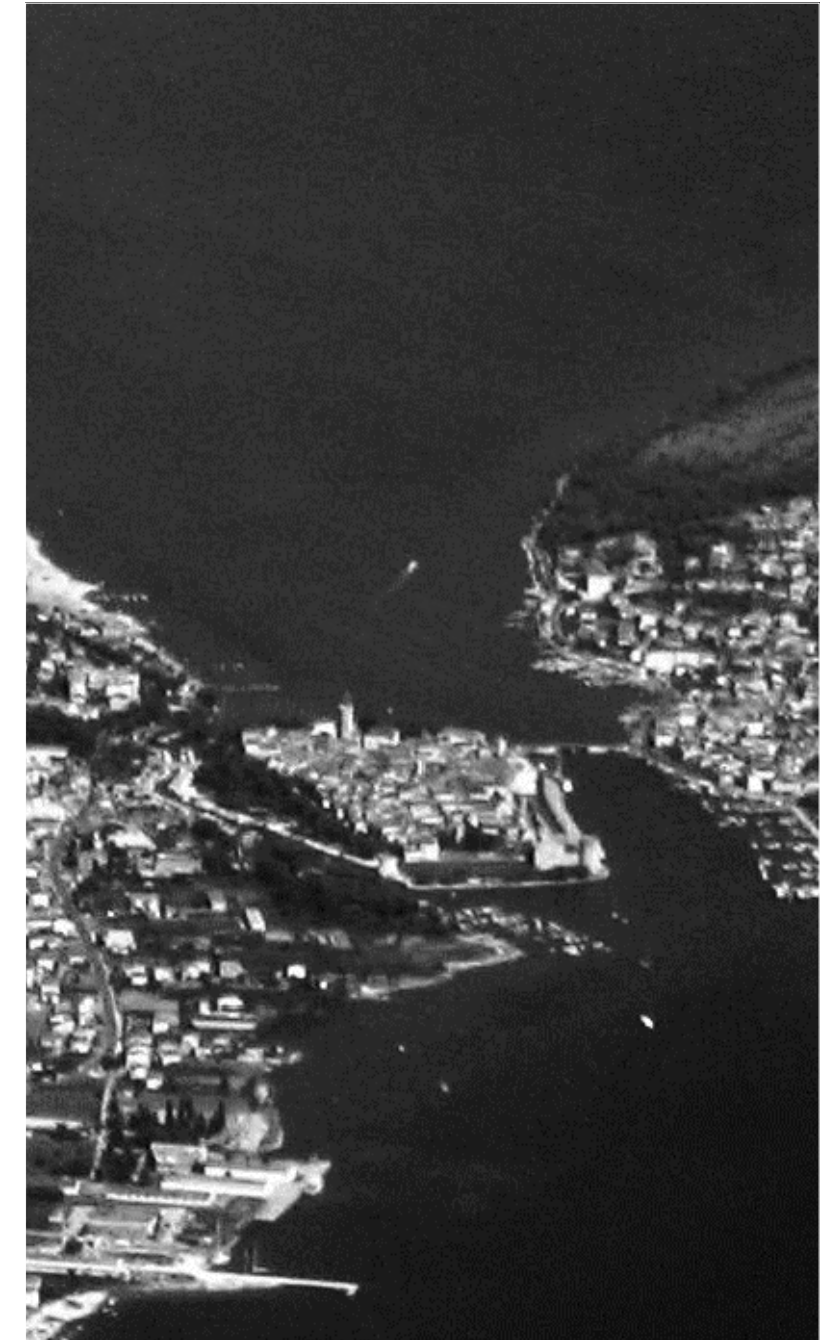
Odabrana lokacija nalazi se pred samim ulazom u povijesnu jezgru grada Trogira, istočno od Malog mosta, uz Jadransku magistralu, na jednom od glavnih prometnih pristupa gradu. Danas je na lokaciji smješten autobusni kolodvor. Bitan gradski prostor sjecište je lokalno najaktivnije linije revitalizacije grada, koja započinje zapadnim ulazom u grad (na mjestu Vitićevog Motela Sljeme) i proteže se do ihtiološko-ornitološkog rezervata Pantan na istoku, te gradske osi sjever-jug, koja povezuje kopneni dio Trogira (pretežno obiteljske kuće uz pripadajuće obradive površine Malog polja) sa starom gradskom jezgrom preko Malog mosta i Čiovom preko Velikog mosta.

U neposrednoj blizini kolodvora smještena je gradska tržnica, ribarnica, srednje škole i vrijedni spomenik parkovne arhitekture, vrt Garagnin-Fanfogna. Vrt bi trebao biti obnovljen uvažavajući izvornu zamisao njegovog osnivača Ivana Luke Garagnina (sinteza korisnih i ukrasnih nasada, znanosti, umjetnosti i arhitekture) u suvremenom kontekstu te uključivanjem lokalne zajednice u život parka. Park je ujedno i najatraktivnija točka zelenog pejzaža grada Trogira te bi trebao biti integriran u prostorni kontekst grada nadovezivanjem na niz otvorenih prostora uz magistralu te na zeleni prsten ponešto intimnijih parkova oko gradske jezgre. Jadranska magistrala i kolodvor presijecaju tu vezu i negiraju kontinuitet urbanog i zelenog pejzaža grada, ali i postojećih edukacijskih ustanova sjeveroistočno od Vrta. Zapušteni Garagninov vrt naglo završava uz cestu, a neugledni kolodvor s loše uređenim pješačkim i prometnim trajektorijama pogoršava već dovoljno kaotičnu situaciju.

Ovaj prostor kroz povijest je uglavnom planiran kao otvorena, zelena površina, a do prije pola stoljeća tamo se nalazio glavni izvor pitke vode u Trogiru (bunar zvan Dobrić). Kolodvor je izgrađen šezdesetih godina 20. stoljeća, kada je karakter trogirskog turizma bio naglašeno tranzitan, te je prosječan boravak posjetioca u Trogiru bio najviše pet do šest dana. Kroz Trogir je u vrijeme ljetne turističke sezone dnevno prolazilo gotovo 160 redovitih autobusnih linija i više od pet tisuća motornih vozila u pravcu od sjevera prema jugu¹.

Promjena turističkih praksi, prometno preopterećenje problematičnog gradskog križanja, drastično smanjenje broja autobusnih linija i novi planovi razvoja grada utjecali su na odluku o dislokaciji kolodvora na primjereniju lokaciju (još uvijek nepoznatu), čime će ovaj prostor ostati prazan. Grad još uvijek nema jasnu viziju konačnog izgleda tog vrlo bitnog i atraktivnog gradskog prostora, iako Detaljni plan uređenja predviđa preoblikovanje zapadnog dijela parcele u javnu ozelenjenu površinu, a istočnog u područje kulturnih sadržaja.

Rad istražuje mogućnosti prostornog i programatskog rješenja ulaza u grad koji bi osigurao kvalitetan prijelaz između starog i novog dijela grada, istovremeno se nadovezujući na postojeći kontekst neposredne okoline (park- tržnica-škole-stara jezgra) i nadograđujući ga. Radom također dovodim u pitanje postojeće prostorne planove, počevši od namjene površina, predloženih sadržaja i urbanističkih parametara do općenitih tendencija praznjenja jezgre od sadržaja bitnih lokalnom stanovništvu i pretvaranja povijesnog grada u turistički resort sa popratnim sadržajima.

Trogir (fotografija: Wikipedia)

¹ Melita Čavlović- Motel i magistrala, 2013.

URBANA MATRICA_GRAD-SPOMENIK i MALO POLJE

Urbanistička cjelina Trogira čini jedan od najvrijednijih i najbolje očuvanih spomenika srednjeg vijeka na istočnoj obali Jadrana. Dakako, neodvojivo bitan dio urbane matrice je i topografija područja na dijelu kojeg se Trogir smjestio s obzirom na to da je imala presudnu ulogu u oblikovanju grada i definiranju kulture korištenja prostora.

Urbani život grada započinje tijekom III. stoljeća prije naše ere, kada Heleni iz matične sirakuške kolonije Isse na Visu osnivaju Tragurion na mjestu postojećeg ilirskog naselja, davajući mu urbani pečat; od kraja I. stoljeća prije nove ere Tragurion postaje rimski municipij Tragurium, a nakon raspada Rimskog Carstva postaje dijelom Bizantskog Carstva do XI. stoljeća; od XII. do XV. stoljeća Trogir je samostalna komuna koja priznaje vlast hrvatsko-ugarskih kraljeva; od XV. do XVIII. stoljeća grad je pod vlašću Venecije, krajem XVII. stoljeća okupiraju ga Austrijanci, a kratkotrajno i Francuzi (početkom XIX. stoljeća); nakon Francuza, grad je ponovno pod Austrijancima do 1918. godine, od kada se nalazi u Jugoslaviji, a od 1991. u Republici Hrvatskoj.

Začetak grada uvjetovan je prvenstveno izuzetnim geografskim okvirom i položajem idealnim za osnutak naselja: izduženi jezičac tla na zapadnom ulazu u Kaštelanski zaljev, u tjesnacu gdje se kopno najviše približava otoku Čiovu, sa sjeverne strane okružen plodnim poljem zaštićenim vijencem okolnih brda. Postoji dvojba oko toga je li povijesna jezgra izvorno otok ili je komad zemlje ljudskim naporom odvojen jarkom od kopna, po čemu se razlikuju i prikazi Trogira na dvjema antičkim kartama, Ptolomejevoj i Peutingerovoj.²

Najstariji arheološki nalazi datiraju u 2. tisućljeće prije naše ere. Gradine i gomile strateški raspoređene po brdima oko polja i na Čiovu štatile su prethistorijsko ilirsko naselje; možda je već tada definiran obris današnjeg Trogira, povijanjem zidina naselja obalnoj liniji otoka meko zaobljenoj strujanjima mora. Karakteristično ilirskim naseljima je i formiranje gradskog trga na samom rubu naselja, što je slučaj i u Trogiru (prema tome, smještaj današnjeg glavnog trga vjerojatno je bio određen već u prethistoriji).

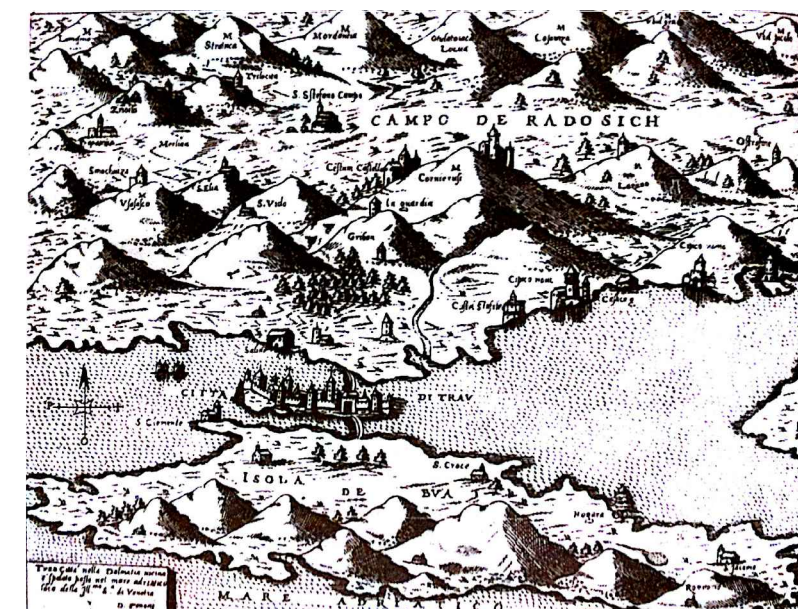
Jedan od presudnih elemenata povijesne matrice grada svakako je i polje sjeverno od utvrđenog naselja: u relacijama surovog dalmatinskog krša takva plodna površina izuzetna je dragocjenost (u Dalmaciji, nakon plodne i ravne okolice Zadra, do Trogira nema većih polja). Ovo polje naziva se Malim poljem i oduvijek je bilo egzistencijalno presudno za život Trogirana. Gospodarski potencijal grada uglavnom se zasnivao na zemljoradnji, iako u zlatnom razdoblju samostalne komune procvat doživljava i trgovina, pomorstvo i zanatstvo.

U Malom polju i danas se naziru tragovi pravilne rimske podjele zemljišta. Na križanju tih poljskih puteva pronađeni su ostaci gospodarskih zgrada- *villa rustica* italjskih kolonista. Pravilni antički ulični potezi gradske jezgre također su u velikoj mjeri sačuvani i prilikom formiranja srednjovjekovne urbane matrice grada.

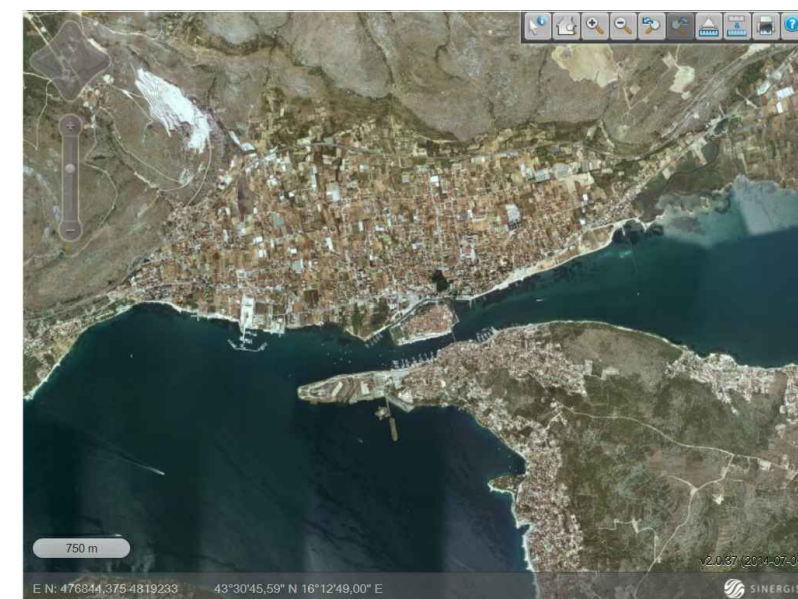
Razdoblje samostalne komune doba je procvata Trogira; broj stanovništva doseže tri tisuće, što je za tadašnje pojmove veličina značajnog grada na Jadranu, s proizvodnjom koja nadilazi potrebe komune i graditeljskom djelatnošću koja buja: podižu se zidine i tvrđave, zatim težačko predgrađe Pasike, kamene palače i kuće, gradska loža, arsenal, popločavaju se ulice i glavni trg.

Početkom 13. st. i izgradnja katedrale već je uzela zamaha. Unutar zidina grada raste gusto isprepletana struktura protkana uskim uličicama, trgovima i unutarnjim dvorištima kuća.

Osjećaj za mjeru, tj. mjerilo, oduvijek je bio presudan faktor u racionalnom oblikovanju i iskorištavanju životnog prostora (o kojem se detaljno brinuo gradski Statut) skućenog otočića, dugačkog 400m i širokog oko 200m. Stiješnjene ulice, često nadsvođene voltima zbog maksimalnog korištenja prostora, daju okolnim zdanjima monumentalan karakter. Gustim horizontalnim nizovima kuća suprotstavljaju se vertikalni akcenti šest zvonika. Suprotno uskim ulicama, glavni gradski trg okupan je svjetlom i okuplja najreprezentativnije građevine: katedralu, komunalnu palaču, gradsku ložu, crkvu sv. Sebastijana i sklop Palače Ćipiko.

Trogir na bakrorezu Domenica Zenonija, 1572

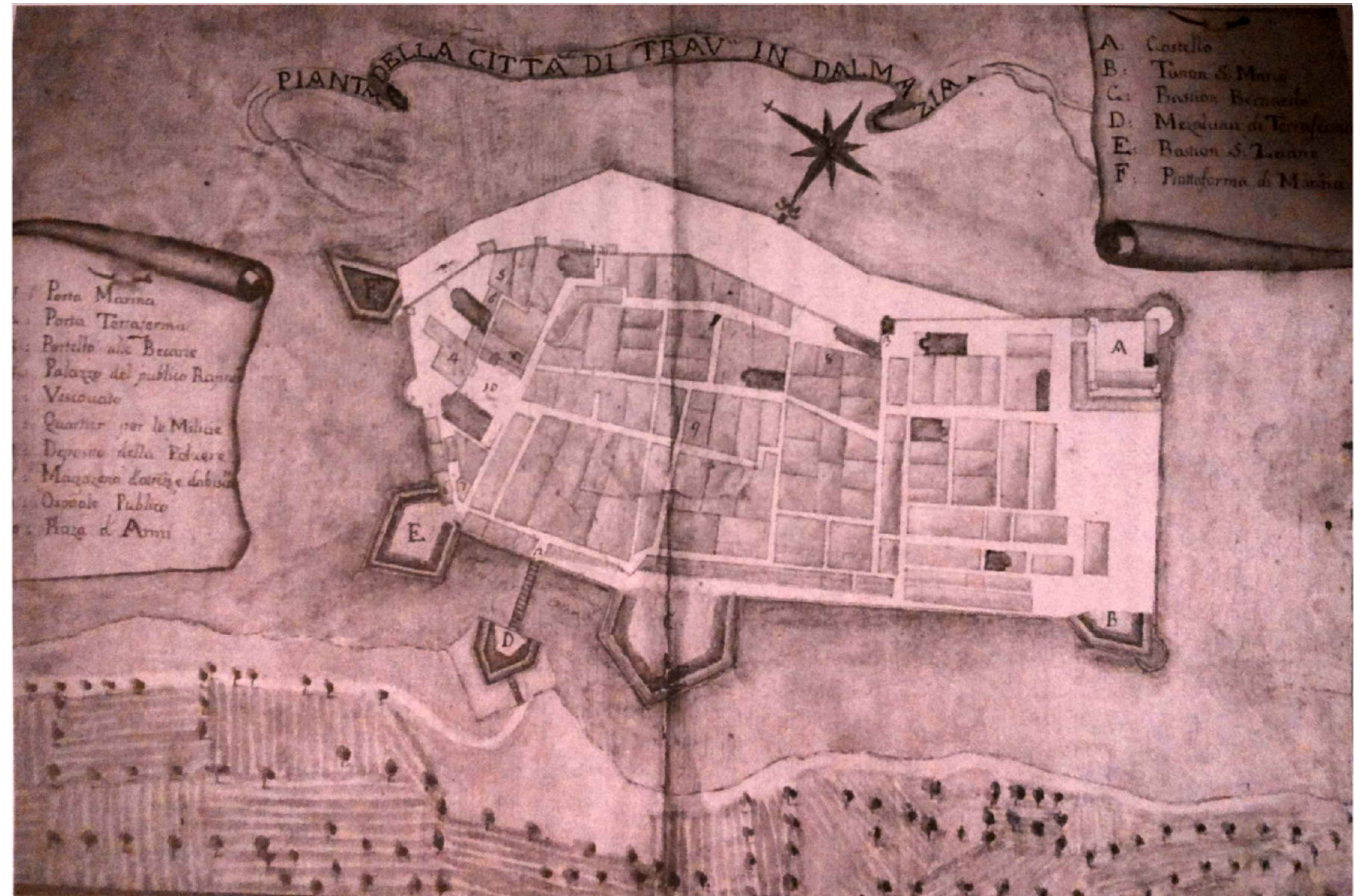
Trogir i Malo polje, 2014. (Arkod)

² Ivo Babić- Monografija grada Trogira, 2005.

Socijalna struktura grada a [fgWse u podjeli grada na gradsko edM fVŽ *civitas*, sa spomenutim reprezentativnim YdS Wā S_S oko glavnog trga i fWS]a bdWYdS VŽ *burgus* (Pasike), sa bg]L graditeljstvom bez]cS W]Z stilskih aT]WSZ Izvangradsko baVg WSI]S eWdistrictus³.

Sagledivost stare jezgre _aYg S je upravo zbog morskog kanala koji je a]dč gWi odvaja od okolnih, novijih izgradnji. Cjelovita slika Trogira doima se tako poput jedinstvenog graditeljskog, gotovo skulptorskog objekta, povezanog dvama izdancima s kopnom na eVWg] laha `S gYž.

Takva slika grada oduvijek je upisana u kolektivnu memoriju Trogirana kao svojevrsna mentalna mapa koja Wbiti relevantna]WMS u daljnjoj analizi konteksta grada. EdMS u `WdM / WFS posljedica `S W ekonomske zaostalosti) je da je gospodarska stagnacija nakon srednjeg vijeka gotovo u potpunosti a gS`S urbanu strukturu srednjovjekovnog Trogira.

Plan grada iz 1755.

³ ;dMS 4Wkabe]k >Sf[Ž EdW ahVah[FdYd bdefad] Vg fhal : dSfe] []ef]g]S bah]Wf]SYdM S""ž

VRT GARAGNIN-FANFOGNA_PERIVOJ I AGRIKULTURNI POLIGON

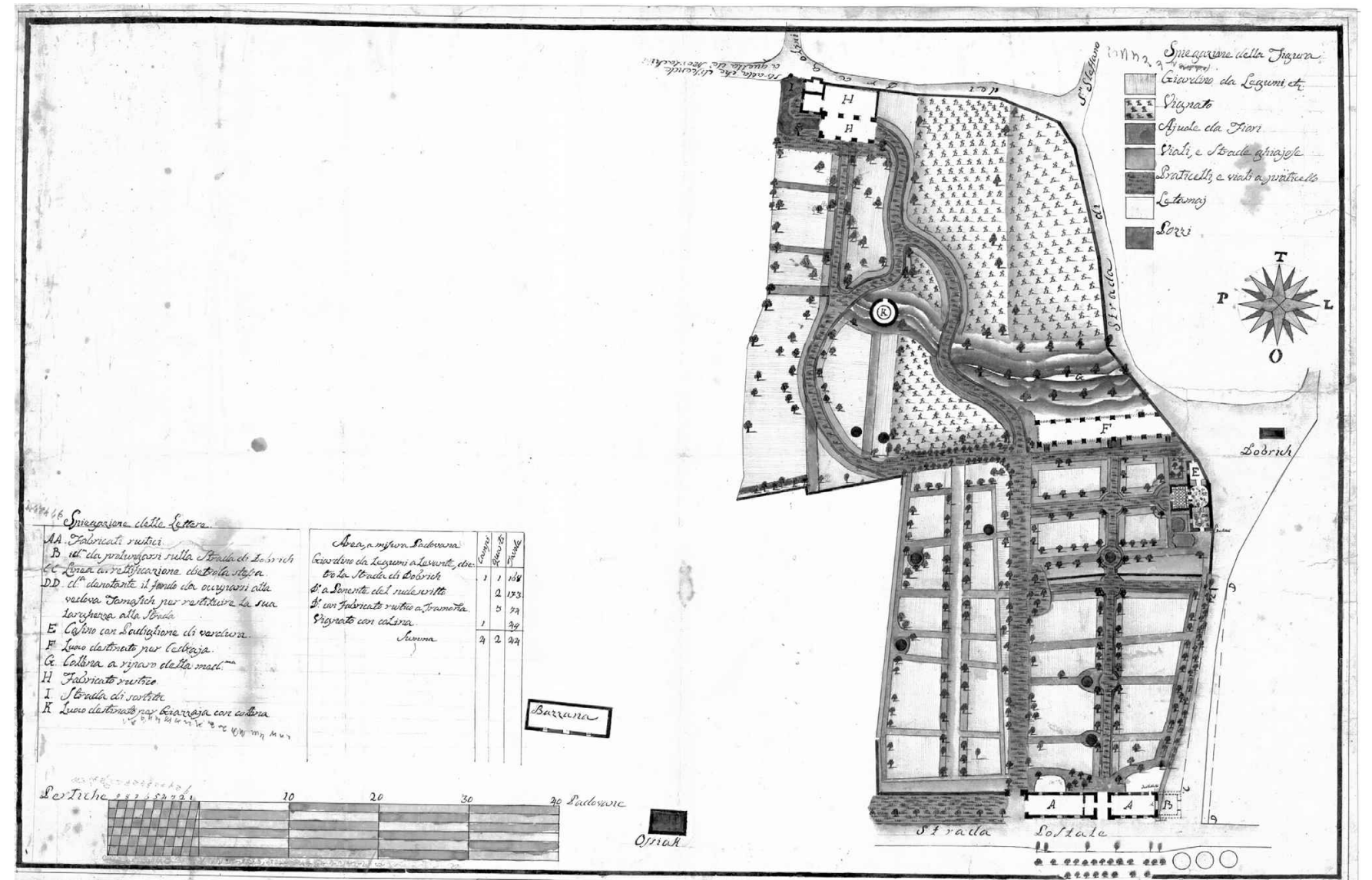
Francuska vlast s početka XIX. stoljeća, iz vremena Napoleonovih osvajanja, razdrmala je grad iz srednjovjekovne obamrlosti: grade se ceste, otvaraju škole s nastavom na materinjem jeziku, provode se higijenske mjere, ruše se zidine. Osnovan je i kolegij sv. Lazara na Čiovu s fakultetskim karakterom, što označava početke visokog školstva u Dalmaciji.

Krajem XVIII. i početkom XIX. stoljeća u gradu djeluje poljodjelsko društvo koje, zaokupljeno idejama fiziokratizma⁴, teži unapređenju dalmatinskog gospodarstva, naročito kroz poljoprivredu- jedinu gospodarsku granu u kojoj višak nije dobiven na štetu drugoga, već je dar prirode, i kao takvu temelj jedinog istinskog napretka. Petar Nutrizio Grisogono u svojim raspravama upućuje na prirodne mogućnosti Dalmacije, rudna bogatstva, svojstva rijeka, pogodnosti prirodnih luka itd.

Ivan Luka Garagnin mlađi, uvaženi agronom, ekonomist i fiziokrat iz ugledne plemićke obitelji, početkom XIX.st. piše opsežno djelo *Riflessioni economico-politiche sopra la Dalmazia* u kojem piše o nezavidnom gospodarskom stanju pokrajine⁵.

Garagnin uočava da na čitavom potezu od Nina do Knina, pa do Imotskoga i Neretve, ne nalazi nijednu dobro organiziranu gospodarsko-stambenu kuću na poljoprivrednom imanju, kao ni dobru štalu. Detektira probleme i analizira uzroke, a zatim nudi mjere, od obrazovanja seljaka i reformi zakona do vizija organizacije i modernizacije poljoprivrede. Perivoj koji će oko 1800. godine podignuti na kopnu, nedaleko od obiteljske palače u gradu, postat će pokusni poligon za unapređenje dalmatinskog ratarstva, ujedno i prvi privatni botanički vrt u Hrvatskoj.

Ipak, Garagnin je svjestan da eventualni uspjeh tog poligona ne garantira preokret sve dok poljoprivreda i stanovništvo istovremeno (paralelno) ne napreduju.

Ivan Miotto- Konačni plan vrta, izrađen u kraćem periodu nakon 1805. godine

⁴ Fiziokrati, grč. (*fysis*- priroda + *krateo*- vladam): sljedbenici francuske političko-ekonomske škole koju je osnovao Francois Quesnay u 18. stoljeću; fiziokrati su zemlju i ratarstvo priznavali jedinim izvorom bogatstva (Bratoljub Klaić, Rječnik stranih riječi, 2007.)

⁵ Ivo Babić- Monografija grada Trogira, 2005.

Početak XIX. stoljeća obitelj Garagnin započinje s radovima na svojoj stambenoj palači u Trogiru, u neposrednoj blizini sjevernih gradskih vrata.

Ujedinjujući obiteljski muzej, knjižicu i *studiolo*, Ivan Luka Garagnin stvara svojevrsnu teorijsku, intelektualnu bazu za svoj rad na projektu botaničkog vrta i dalmatinskog poljodjelstva općenito. Vrt je specifičan kao sinteza korisnih i ukrasnih nasada, gospodarskih građevina i fine vrtne arhitekture s izloženim antičkim lapidama te predstavlja hibrid parka i poljoprivrednog zemljišta. Botanički vrt organiziran je unutar agrarnoga, koji prekriva glavninu posjeda, a na njega je preklapljena komunikacija i arhitektura parkovnog ugođaja. Svaka od komponenti vrta svrhovita je: kao agronomu i intelektualcu, Garagninu je stalo do opće dobrobiti koju bi eksperimentiranje i unapređenje poljoprivrede donijelo, a kao ljubitelju umjetnosti i arhitekture, važna mu je i estetska komponenta.

Oblikovanje praktičnog vrta i parka u svojoj biti je različito: prvom je svrha profit, a drugom užitak. Međutim, među knjigama koje je proučavao Garagnin i koja je sačuvana kao dio njegove biblioteke (uz vlastoručno dopisane Garagninove bilješke) je i *Observation sur le style des Jardins Modernes* Thomasa Whatleya iz 1770. U njoj nalazimo tipologiju *ferme ornée*, 'uljepšanog gospodarstva', koje ujedinjuje ova dva tipa kultiviranja i koja je produkt romantizma, arkadijski ideal ujedinjenja sklada prirode i ljudske harmonije. Poznavanje ove tipologije svakako je utjecalo na Luku Garagnina pri oblikovanju trogirskog vrta, no ne možemo ga promatrati kao čisti *ferme ornée* jer je prvenstveno privatni, obiteljski park u koji su naknadno dodani gospodarski sadržaji.⁶

U vrtu Garagninovih uzgajat će se mahunarke i ostalo povrće, eksperimentirat će se biljnim vrstama, upošljavati talijanski vrtlari i podignuti građevine koje štite stoku, sijeno i proizvode iz vrta. Ono što praktične nasade vrta na Travarici čini dodatno zanimljivim jest estetsko okruženje. Parcele nisu uokvirene uobičajenim ogradicama, nego drvećem i cvijećem; staze su široke, travnate ili pošljunčene, s proširenjima na naglašenim točkama; u vrtu je podignuto i nekoliko građevina koje se pripisuju vrsnom venecijanskom arhitektu klasicizma Giannantoniu Selvi : konjušnice (*barchesse*) na jugu, reprezentativni *casinetto* (kao dio najelegantnijeg kutka vrta), oranžerija i sjeverna gospodarska građevina.

Pronađene prvotne skice vrta prikazuju položaj *casinetta*, što ukazuje na to da je ideja spajanja lijepog i korisnog bila prisutna od početka. Posljednji poznati plan vrta, koji se pripisuje Ivanu Miottu, predstavlja pročišćen prikaz Garagninovih ideja te uglavnom odgovara izvedenom stanju.

Vrtu se pristupa s glavne ceste na jugu (na osi prema mostu i gradskim vratima, prema obiteljskoj palači), gdje su smještene *barchesse* s dodatnim, gospodarskim ulazom u vrt, a podijeljen je na tri dijela: jugoistočni dio uz ulaz, sjeveroistočni ograđeni dio s *casinetom* i zapadni dio. Vrtu je naknadno pripojena sjeverna parcela s vinogradom. Od ulaza nas prema središnjem dijelu s *casinetom* vodi staza u sjeni drveća kao kralježnica vrta; s njene zapadne strane formiran je vrt sa leguminozama, a s istočne, uz stazu gospodarskog ulaza, pravilno podijeljeni povrtni nasadi. Pred *casinetom* formiran je križni raster travnatih putova ukrašenih cvijećem, čime se rasplinjuje dominantna os sjever-jug, a *casinetto* postaje fokus iz jednako tretiranih smjerova. Sjeverni završetak reprezentativnog dijela čini oranžerija, konstrukcija za zaštitu agruma. Dok u južnom dijelu vrta osnovne ortogonalne osi kretanja dijele površinu povrtnjaka u tri osnovne zone uokvirene travnatim i šljunčanim stazama s drvoredima i cvjetnim lijehama te bunarima, u sjevernom dijelu travnate staze obrubljene cvijećem i drvećem organski vijugaju među povrtnjacima i vinogradom prateći umjetne brežuljke na strateškim pozicijama. Nudi nam se šetnja u okruženju drugačijem od funkcionalnih gredica poljoprivredne proizvodnje, estetski privlačnija i namjenjena užitku koji nije povezan s racionalnom podjelom zemljišta, već s kreacijom parkovnog ugođaja.

Iako se gradnja vrta razvijala u fazama, svi planovi nadovezuju se jedan na drugi, slijedeći istu zamisao o racionalnom iskorištavanju zemljišta uz naglašavanje slikovitosti i usmjerenja vidika te zoniranje kojem pripomažu utilitarne, ali lijepo oblikovane građevine.

Park je zaštićen u izvornom obuhvatu od 1962. kao spomenik parkovne arhitekture. Građevina uz južni zid vrta zaštićena je i od strane Ministarstva kulture kao pojedinačni spomenik, te čitav park dodatno, kao kulturno-povijesna cjelina. Od tada se u vrtu nisu odvijali nikakvi ozbiljniji zaštitni radovi. Građevine u središtu imanja su u posve ruševnom stanju, a od nekadašnjih 355 biljnih vrsta danas ih je prisutno tridesetak.

Zahvaljujući izvrsno očuvanoj dokumentaciji, sve građevine u vrtu moguće je rekonstruirati maksimalno poštujući izvorne projekte.

Iako se gradnja vrta razvijala u fazama, svi planovi nadovezuju se jedan na drugi, slijedeći istu zamisao o racionalnom iskorištavanju zemljišta uz naglašavanje slikovitosti i usmjerenja vidika te zoniranje kojem pripomažu utilitarne, ali lijepo oblikovane građevine.

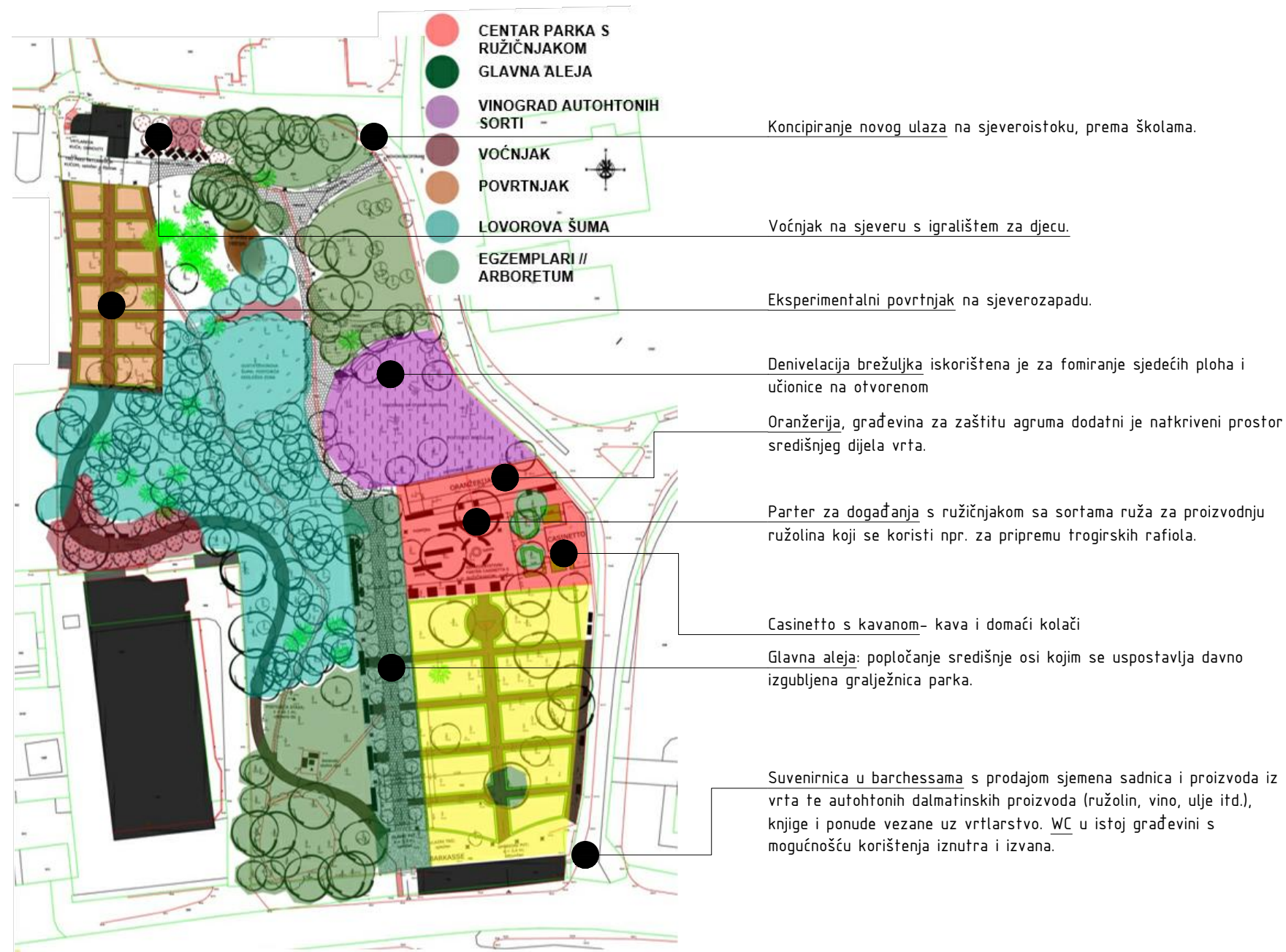
Park je zaštićen u izvornom obuhvatu od 1962. kao spomenik parkovne arhitekture. Građevina uz južni zid vrta zaštićena je i od strane Ministarstva kulture kao pojedinačni spomenik, te čitav park dodatno, kao kulturno-povijesna cjelina. Od tada se u vrtu nisu odvijali nikakvi ozbiljniji zaštitni radovi. Građevine u središtu imanja su u posve ruševnom stanju, a od nekadašnjih 355 biljnih vrsta danas ih je prisutno tridesetak.

Zahvaljujući izvrsno očuvanoj dokumentaciji, sve građevine u vrtu moguće je rekonstruirati maksimalno poštujući izvorne projekte.

⁶ Ana Šverko- Selvin *casinetto* u agrarnom parku Luke Garagnina, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 42, 2011.

KONCEPT REVITALIZACIJE VRTA ⁷

1. Uvažavanje izvorne zamisli i njezine realizacije (put prema stjecanju statusa UNESCO-vog spomenika svjetske baštine)
2. Uvažavanje vrijednih elemenata zatečenog stanja (zaštita zona u kojima se nova vegetacija razvila u prirodnom slijedu)
3. Razvijanje izvorne zamisli u suvremenom kontekstu (park je u trenutku osnutka služio i kao poligon za uzgoj domaćih i nepoznatih, stranih poljoprivrednih kultura. Iskustva u uzgoju posredno su ili neposredno prenošena izvan vrta, a sličnu bi ulogu parku trebalo vratiti. Jedna od osnovnih zamisli odnosi se na stvaranje platforme za susret stručnjaka, agronoma i laika u svrhu razmjene znanja i iskustava- park kao prostor edukacije i eksperimentiranja s praksama ekološke poljoprivrede, permakulture i autohtonih sorti)
4. Uključivanje lokalne zajednice u život parka (dinamička konzervacija: uključivaje građana kao prijatelja parka u njegovo korištenje- učenici, vodiči, vrtlari-hobisti)
5. Integriranje parka u prostorni i funkcionalni kontekst grada (slojevitost koja opravdava status projekta od strateške važnosti za razvoj Trogira)
 - urbani park
 - agrarni park
 - botanički vrt
 - povijesni park
 - reprezentativni gradski prostor za događanja
 - prostor za prihvata posjetitelja Trogiru
 - nova turistička atrakcija (izvor prihoda koji bi grad imao od turista u vrtu nadmašuje sredstva potrebna za održavanje vrta)
 - mjesto plasmana originalnih trogirskih suvenira, visokokvalitetnih autohtonih proizvoda

⁷ Ana Šverko, Marija Kirchner, Igor Belamarić- 'Garagninov vrtal- park Trogirana; prijedlog projekta obnove trogirskog parka Garagnin-Fanfogna', studija, 2013.

SPONA KOPNA I OTOKA

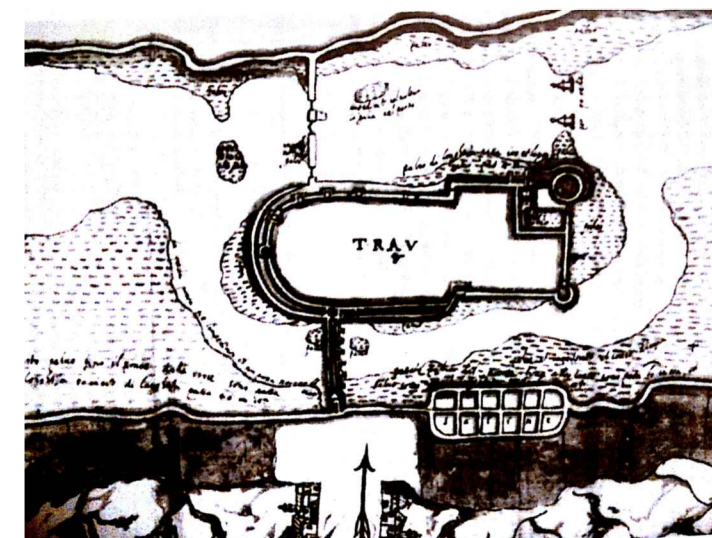
Sa sjeverne, kopnene strane Trogira nekada su se pružali močvarni plićaci, a moguće je da je sprud na kojem se smjestila povijesna jezgra u prapovijesti bio povezan s kopnom užom prevlakom. Kako bi kanal između kopna i otoka ostao plovao i obrambeno efikasan, trebalo ga je stalno otkopavati od nanosa bujica s kopna, posebno vododerine koja se spuštala iz Dobrića. Upravo se na tom mjestu utoka bujice uz more, gdje je vjerojatno postojao i pješčani sprud, nalazio prvi most koji je povezivao kopno i Trogir. Most se poklapao s osi glavnog gradskog *carda* (sjever-jug) i nekadašnjim sjevernim gradskim vratima. Most je srušen 1647. godine, u doba rata s Turcima, kada se sjeverna gradska vrata i most iz obrambenih razloga izmiču zapadnije.

Novi most vodio je do kopna s crkvom sv. Jurja u podnožju mosta, u pravcu prema bunaru Dobrić na kopnu, koji je do 1931. godine bio glavni izvor pitke vode i svojevrsni pupak ovog prostora. Kopneni ulaz na most bio je zaštićen manjim bastionom imena Mezzalune. Od tog mjesta put s mosta se račva u dva rukavca, prema istoku i zapadu. Istočno od mosta smješten je lokalitet Lokvice, a zapadno Travarica i Soline (toponim Lokvice nosi memoriju na nekadašnju močvaru, a Soline na solane u močvarnim plićacima). Plićaci kanala sezali su do početka XIX.st do linije današnje jadranske magistrale.

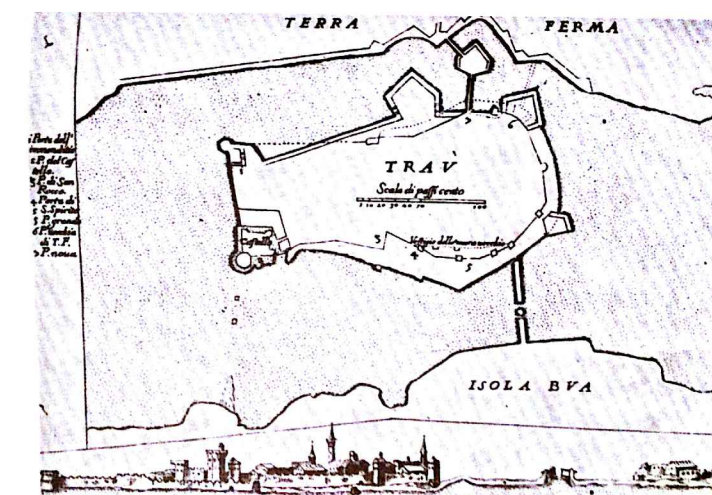
Drastičnije promjene u konfiguraciji kanala događaju se na prijelazu XIX. u XX. stoljeće, kada su bujice počele nanositi sve više mulja. Jarak je postao znatno plići, obrastao travom i ustajao. To mjesto postalo je opasan izvor malarije koja je desetkovala stanovništvo Trogira. Teren je saniran nasipavanjem blatnjavih plićaka i ostavljenjem uskog morskog kanala (tzv. Foša) ozidanih strana s kamenim porubom. Rubni prostor koji su zauzimali bastioni uredio kao niz parkova (Žudika na istoku i Fortin na sjeveru koji se danas nadovezuju na Rivu na jugu i Batariju na zapadu čineći prsten otvorenih ozelenjenih površina oko gradske jezgre).

Taj osojni rub otoka i spona prema kopnu imaju poseban ugođaj, gotovo kontinentalan, sa zasjenjenim krošnjama parkova nad morem u jarku, koje se protežu od kule svetog Marka na krajnjem sjeverozapadu, preko vrta Garagnin, do parka na Lokvicama koji je godinama devastiran, kao i čitav ovaj prostor.

Robna kuća s ribarnicom potpuno se priljubila uz park Garagnin. Na kopnu zapadno od mosta niknula je tržnica, a istočno od mosta sagrađen je kolodvor, koji se pokazao kao potpuni promašaj zbog pretjeranog zakrčenja već dovoljno zakrčenog gradskog raskrižja koje vodi na otok. Na Lokvicama niču kuće tik uz more koje devastiraju obalu i morsko dno. Sagrađen je i treći, pješački most na Solinama.

Trogir s prikazom solana, Disegno di Trau, 1580.

Lucićeve plan grada iz 1673.

Promatrajući postojeće planove za razvoj grada i praksu korištenja gradskog i prigradskog prostora, jasno je da postoji tendencija usmjeravanja grada prema masovnom turizmu i monofunkcionaliziranju grada. Većina sadržaja koji bi bili interesantni građanima Trogira izbacuju se iz jezgre ili se potpuno ukidaju (poput prodavaonica, obrta, knjižara, prostora za edukaciju i sl.), a grad postaje preplavljen isključivo ugostiteljskim objektima i suvenirnicama.

Otok Čiovo dosljedno se nadovezuje na tu priču: vikendice i apartmanski kompleksi nekontrolirano se množe bez ikakvog plana i reda, o čemu najbolje svjedoči i katastrofalna infrastrukturna podloga otoka. Kopneni dio Trogira pretvara se u servisnu ekstenziju centra: svaka slobodna otvorena površina u gradu pretvorena je u parking. Javni gradski sadržaji (npr. škole) potpuno su odsječeni od gradske jezgre jer s njom, u realnosti, nemaju gotovo nikakvu poveznicu, što je apsurdno s obzirom na potencijal prevrijedne kulturne baštine i kvalitetu javnih površina. Mane takvih praksi najbolje se otkrivaju kroz karakterističnu izrazitu sezonalnost u turizmu: od travnja do rujna broj posjetitelja peterostruko premašuje broj stanovnika Trogira, dok je u ostatku godine broj turista neznatan⁸.

Kako svi sadržaji u gradu i oko grada služe isključivo turizmu, nakon odlaska turista prestaje potreba za održavanjem tih sadržaja (ostavimo otvorenim pitanje o kvaliteti postojeće turističke ponude), a novih, koji bi zadržali lokalno stanovništvo u gradu, nema. Grad ostaje sablasno prazan, kao prekrasna kulisa koja čeka ljeće kako bi se pozornica popunila. Takva praksa ne razlikuje se mnogo ni u ostalim gradovima na obali.

Želimo li takve gradove (koji sve manje nalikuju gradovima, a sve više Potemkinovim selima); možemo li očekivati da će u skoroj budućnosti potpuno izgubiti srž koja grad čini gradom?

'Priroda i kultura su komplementarne i kulturni identitet je čvrsto povezan uz prirodni okoliš u kojem se razvija.'

Iz Konvencije UNESCO-a o svjetskoj baštini

Promotrimo prirodni okoliš i kulturni 'spremnik' koji Trogir posjeduje: savršeno očuvani srednjovjekovni grad-spomenik, u kojem je praktički svaka šetnja iskustvo par excellence, savršen geografski položaj u zaštićenom tjesnacu između kopna i Čiova i plodno polje u zaleđu. Reciprocitet tih dijelova i važnost sinkroniziranog razvoja kulturnih i prirodnih dobara vrlo je dobro shvaćao Ivan Luka Garagnin pokrenuvši projekt parka Garagnin. Osnovna ideja parka toliko je čvrsta da bi i danas, nakon dva stoljeća, u gradu koji se neminovno mijenja, mogao podnijeti suvremenu slojevitost gradskog života i, štoviše, doprinijeti joj. Projekt revitalizacije vrta cilja prema obnovi koja će biti blagotvorna za građane (kao uređeni perivoj s antičkim lapidama i reprezentativnom arhitekturom), gospodarstvo (eksperimentalni poligon za poljoprivredu i očuvanje autohtonih vrsta) i turizam (povijesni perivoj kao atrakcija koja uključuje i angažman lokalne zajednice, a time priča i o kulturi življenja Trogirana- kvalitetan primjer kulturnog turizma).

U međuvremenu, park je zapušten, no u skoroj budućnosti bi trebao biti obnovljen u izvornoj zamisli i suvremenom kontekstu, što u nastavku rada uzimam kao izvjesnu pretpostavku.

U blizini gradske jezgre osnovane su srednje škole koje minimalno koriste kulturni kapital obližnjeg grada. Štoviše, škole prostorno kao da i ne pripadaju Trogiru, a sve više tinejdžera odabire splitske škole pred trogirskima prilikom upisa u srednju školu.

Možemo li zamisliti idealniju pozornicu za obrazovanje od Trogira, u kojem bi znamenitosti poput Garagninovog vrta i povijesne jezgre mogle (i trebale) biti poput dodatnih učionica? Kulturni fond je dovoljno bogat da razvije kritičnu masu obrazovanih mladih ljudi koji bi mogli doprinijeti razvoju i kulturnoj dinamici grada (kultura je, naposljetku, živi organizam koji ne bi trebao počivati isključivo na konzerviranim ljušturama povijesne baštine). Postojeći dodatni obrazovni programi vrlo su siromašni, djelomično i zbog neadekvatnih prostora u školama, ali i nemogućnosti da se u skućenim prostorijama povijesnog centra odvija nastava primjerena suvremenim standardima. U takvim okolnostima, aktivne udruge mladih ne postoje.

Uz poslove tercijarnih djelatnosti, većina stanovništva Trogira i okolice i dalje se bavi poljoprivredom. Trogirska tržnica nudi proizvode vrtova oko Trogira, Segeta i Prapatnice tijekom cijele godine, a specifična je i po dugom radnom vremenu (7-23 h). Nažalost, Malo polje dobrim je dijelom devastirano, bilo gradnjom, bilo neprimjerenim tretmanom poljoprivrednog zemljišta. Proizvodnja je zastarjela i ne prati suvremene trendove u agrikulturi. Očuvanje autohtonih sorti, zdravstvena ispravnost proizvoda, plasman na tržište i sl. teme su o kojima se malo govori. Unatoč tome, poljoprivreda je, uz turizam, i dalje najznačajniji izvor prihoda lokalnom stanovništvu. Zanimljivo je da je tržnica, iako potpuno neuređena, jedini gradski prostor koji je cijele godine aktivan. Funkcionira unatoč kaosu i često je jedini razlog, osim ispijanja kave, da stanovništvo iz okolice dođe do centra grada.

Sadašnji planovi za razvoj grada nadovezuju se na postojeće stanje pokušavajući ga sanirati. Sanacija za sanacijom vodi prema sve gorjoj situaciji, što je posljedica izbjegavanja izvornog problema: gubitka slojevitosti koja je imanentna gradu, posebno suvremenom gradu. Slojevitost i polifunkcionalnost omogućavaju građanima da ispolje puni potencijal života u gradu, učvršćujući time gospodarstvo grada, turističku ponudu, ali i vlastito zadovoljstvo cjelogodišnjom dinamikom i mogućnostima koje im Trogir kao mjesto prebivališta nudi.

Ono što je vrlo bitno je i angažman građana u čitavom procesu: participacijom u životu grada građanin sazrijeva, uči o tome što javni gradski prostor znači, uviđa prednosti/nedostatke postojećeg sistema i mijenja ih. U sadašnjoj situaciji vrlo se teško oteti porivu otvaranja kafića ili apartmana na nekoliko mjeseci i preživljavanja ostatak godine.

'Cities have the capability of providing something for everybody, only because, and only when, they are created by everybody.'

Jane Jacobs, Death and Life of Great American Cities, 1961.

⁸ Analiza turističke sezone 2012. godine na području Splitsko-dalmatinske županije, Turistička zajednica Splitsko-dalmatinske županije, 2013.

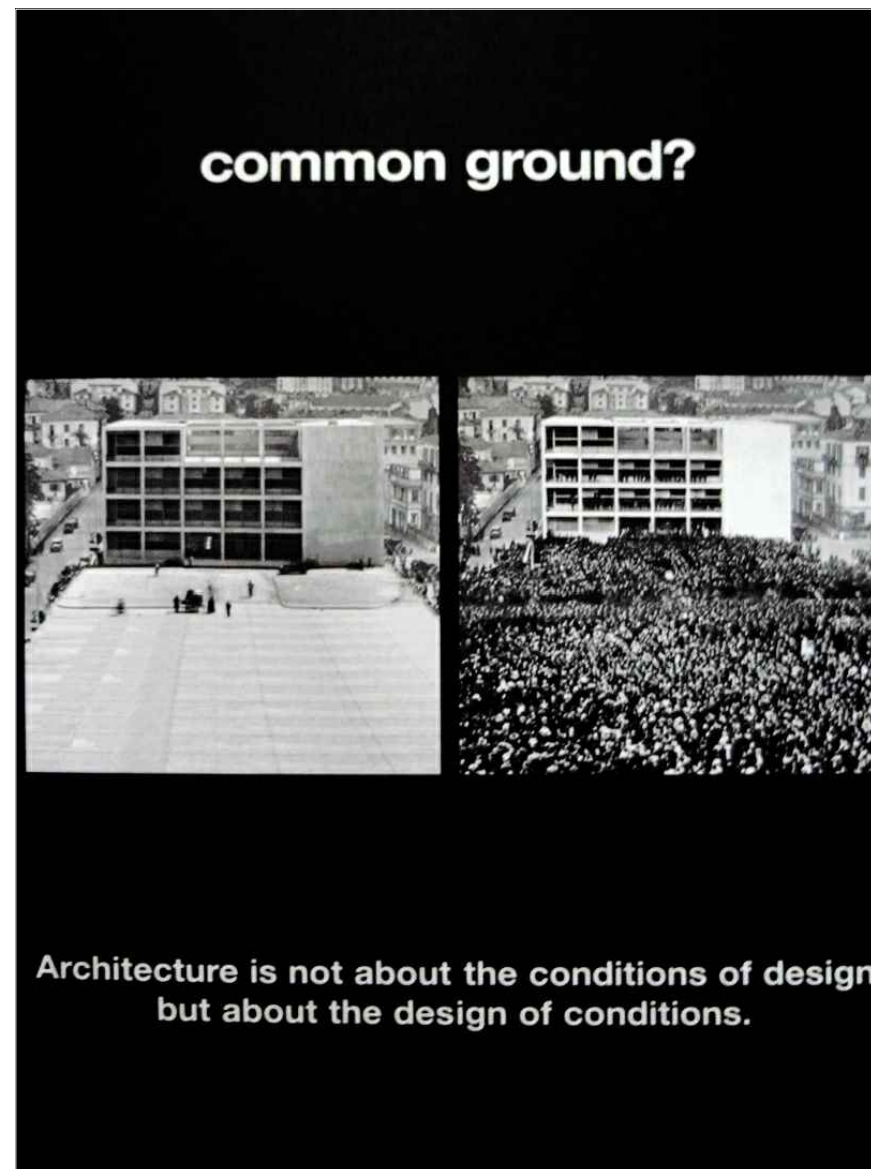
Gradskom tkivu potreban je implant kao generator građanske re-edukacije. Javni prostor trebao bi se graditi kolektivnim angažmanom, a ne biti shvaćen kao fizička okolina o kojoj brigu vode javne institucije ili otvorena terasa kafića tijekom ljetnih mjeseci. Javni prostor i građanin ne bi trebali biti odvojeni kao potrošna roba i pasivni primatelj smještaja i usluga. Početni korak ka gradskoj revitalizaciji je prepoznavanje lokalnih resursa, odnosno prostornog i društvenog potencijala koji već postoji u 'javnom gradu'.⁹

'The new infrastructural realities feed back into the new structural realities giving their motivations concrete tangibility. In this respect architecture has an incalculable advantage over other activities, for it produces concrete images of what the physical environment could be if the structure of society were different. (...) But this new occurrence, if it is really new, really projected toward structural transformation, becomes the material cause of the situation in which it is placed, feeding back to the structure of society and contributing to society's transformation. (...) This new conception cannot be formulated except through a more attentive exploration of those phenomena of creative participation currently dismissed as 'disorder'. It is in their intricate context, in fact, that we shall find the matrix of an open and self-generating formal organization which rejects a private and exclusive way of using it on a pluralistic and inclusive basis.'

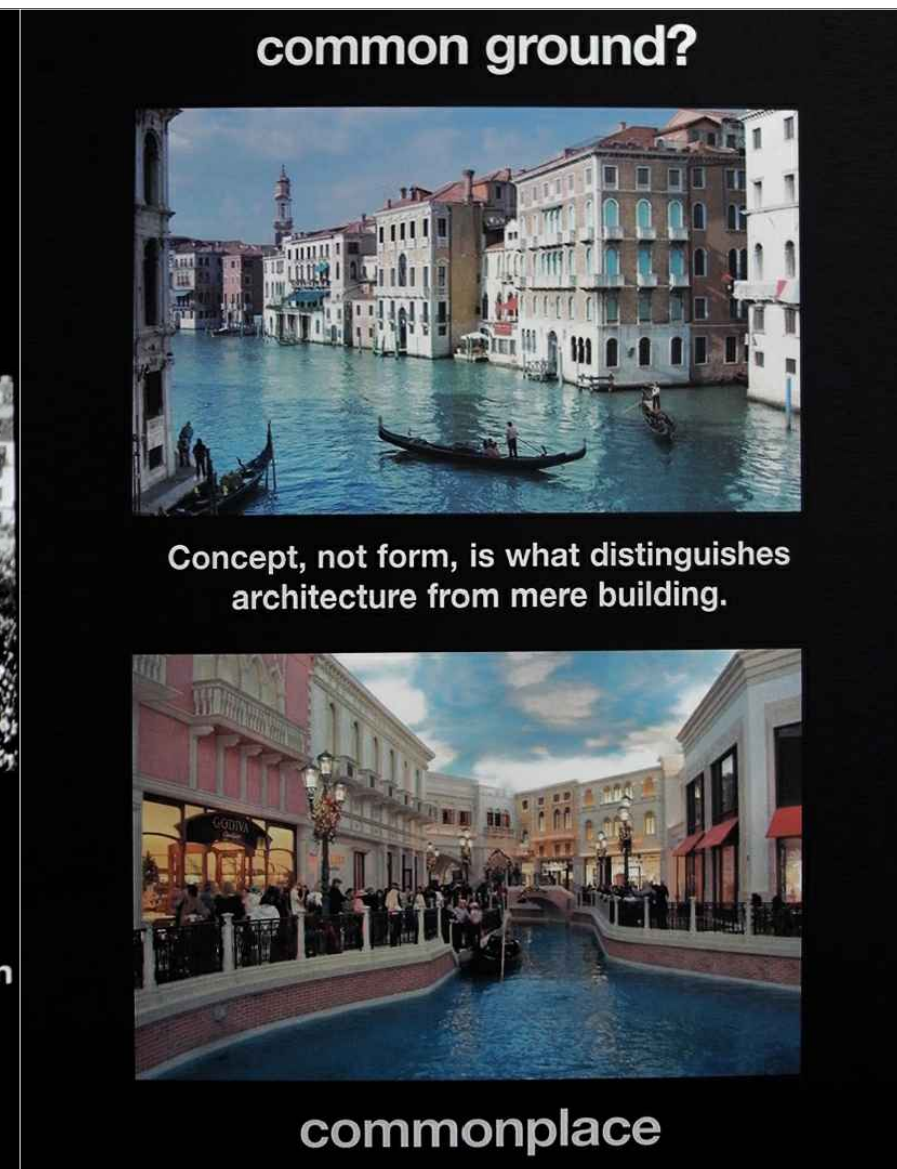
Giancarlo de Carlo, *Architecture's public*, 1969.

De Carlove teoretske postavke koje se oslanjaju na interaktivne društvene procese i arhitekturu koju transformira korisnik postaju još privlačnije ako uzmemo u obzir koliziju tempa kojim se svakodnevni život mijenja i tromog tempa kojim se promjene i prostorni planovi odvijaju u ovom konkretnom okruženju. Je li u takvim uvjetima ispravan projektantski pristup strogo definiranje programa ili formiranje platforme koja će omogućiti fleksibilnu interakciju različitih (u Trogiru vrlo prisutnih, ali nepovezanih) socijalno- ekonomskih skupina? Odgovor leži negdje u sredini: današnje prostorno programiranje treba precizno detektirati aktualne probleme i potencijale kako bi se stvari pokrenule (*tabula rasa* imala bi negativan efekt), ali pritom i biti dovoljno jake da podnesu pozitivne i negativne promjene kao posljedicu transformacija grada, života i nepredvidivih pravno-političkih zavrzlama.

⁹ Elena Marchigiani, *Kvartovski laboratoriji u Trstu: interaktivni aparati za stvaranje 'mjestu javnosti' u 'javnom gradu', Grad postkapitalizma, 2010.*

Bernard Tschumi- Oglasi za arhitekturu 2012. (za venecijanski bijenale)

ODABRANA LOKACIJA U KONTEKSTU

Odabrana lokacija nema jasno razvijenu strategiju razvoja koji bi se trebao dogoditi nakon dislokacije autobusnog kolodvora. Ispražnjen od sadašnjeg sadržaja, koji ni u čemu ne pridonosi artikulaciji okolnog gradskog prostora, ovaj prostor već samim svojim položajem otvara mogućnost kreiranja gradskog *charged voida*¹⁰, zahvaljujući upravo brojnim inputima i potencijalnoj slojevitosti neposredno bliskih sadržaja te postojanju određene kritične mase trenutno nepovezanih korisnika. Projektantsko djelovanje trebalo bi se fokusirati na povezivanje energija tih inputa kako bi prostor dobio vlastitu energiju koja je u interakciji s ostalima i pokrenuo dinamiku grada.

Prilikom promišljanja budućnosti ovog prostora potrebno je uzeti u obzir nekoliko činjenica:

__veliki dio terena nastao je nasipavanjem tijekom povijesti, a do 1931. godine tu se nalazio bunar s pitkom vodom

__prije izgradnje kolodvora, u svim prostornim planovima ovo je područje bilo planirano kao gradski park

__blizina povijesne jezgre i imperativ čuvanja vizura (prema gradu, ali i iz grada prema Garanjinovom vrtu) traže pažljiv pristup prilikom eventualnog podizanja bilo kakvih građevina, posebno kad je o visini i postotku izgrađenosti parcele riječ

__postojeći planovi predviđaju gradnju ustanove kulturne namjene na istočnom dijelu parcele te javne ozelenjene površine na zapadnom dijelu (podjela jest logična, no sadržaji i građevinski parametri nisu detaljno promišljeni)

__istočno od lokacije danas se nalazi gradski parking koji je u planovima definiran kao zona mješovite namjene (poslovno-stambene)

__obalni rub parcele predviđen je za uređenje šetnice i biciklističke staze koje bi se nadovezivale na sportsko rekreacijsku zonu na nasipu prema Pantani

Očigledno je da postoji tendencija minimalizacije gradnje na ovom prostoru, što je i opravdana potreba stvaranja kontrapunkta gusto izgrađenoj povijesnoj jezgri. Naravno, i u mentalnoj slici grada taj prostor (prije kolodvora) vidimo kao otvorenu površinu.

S tim na umu, potrebno je ispitati i opciju negrađenja i uređenja čitavog prostora kao potpuno otvorene parkovne površine.

Da bi otvoreni prostor dobio važnost u gradskom tkivu potrebna mu je čvrsta artikulacija na rubovima. Lokacija, je nesumnjivo, atraktivna i ima fantastične vizure prema kanalu i čitavom gradu. Međutim, otvorenost prema kanalu i gradu jedino je što sada artikulira taj prostor. Gotovo sve pješačke rute zaobilaze lokaciju (trenutno, naravno, i zbog postojanja kolodvora). U slučaju obnove Garanjinovog vrta i uspostavljanja pješačke kičme kroz park te sjevernog ulaza u vrt iz škola, zapadni dio parcele trebao bi dobiti i svoje sjeverno pročelje. Time oslobađanje zapadnog dijela od građenja, uz već spomenute vizure i rasterećenje od gustoće jezgre, dobiva opravdanje.

S druge strane, istočni rub parcele potpuno je neartikuliran, a točno na raskrižju (koje se poklapa sa osi koja dijeli ovaj prostor na istočni i zapadni) prekidaju se sve pješačke trase. Kontinuitet prema budućoj sportsko-rekreacijskoj zoni prekinut je izgradnjom niza kuća neposredno uz obalu. Istočni dio parcele traži određenu strukturu koja bi 'držala' taj otvoreni javni prostor na ulazu u grad, ne samo fizički, već i sadržajno. Time se otvara i prilika uključivanja škola 'odsječenih' od centra grada u sistem programiranja prostora, povećanje slojevitosti i broja mogućih korisnika i stvaranje novih pješačkih trasa i istinski aktivnog otvorenog prostora u tkivu grada.

Puko ozelenjavanje čitavog prostora i ostavljanje neizgrađenog prostora, osim estetski ugodnijeg rješenja, ne bi znatno pridonijelo ostvarivanju potencijalnog naboja i slojevitosti koji ova praznina donosi. U nizu otvorenih gradskih površina, ova bi mogla biti svojevrsni forum, aktivni otvoreni prostor razmjene iskustava različitih skupina korisnika (s obzirom da se nalazi na sjecištu edukacijske zone, tržnice- ekstenzije proizvodne zone i ulaza u grad), kao kontrapunkt rafiniranom Garagninovom vrtu, kaotičnoj, pretrpanoj tržnici i prijelaz prema nizu gradskih parkova na obodu jezgre na koje se lokacija nadovezuje.

Relevantna u ovoj analizi je i već spomenuta kritična pozicija građanina i nedostatak slojevitosti karakteristične gradu. U tom smislu, smioniji pristup lokaciji mogao bi biti od višestruke koristi.

PROSTOR KAO DRUŠTVENI POLIGON

Ideja o tome što bi ovaj prostor trebao biti koristi neposrednu blizinu različitih prostornih cjelina i društvenih skupina za generiranje interakcija koje bi isprovocirale pitanje identiteta grada kao:

A_grada-spomenika izuzetne vrijednosti

B_suvremenog grada sa vlastitom poticajnom dinamikom

Cilj projekta je uspostavljanje koegzistencije ovih dvaju paralelnih života grada na način da se međusobno nadopunjuju te, naposljetku, jedno od drugog imaju koristi.

Problemi koji su ranije definirani uglavnom se mogu svesti na monofunkcionalnost grada koji se pretvara u turistički lunapark i nedostatak aktivnog gradskog života nevezanog za turizam, tj. izostanak participacije građana u kreiranju života grada i javnog prostora. Ovi problemi direktno su povezani sa A i B aspektom grada istovremenim lošim međusobnim utjecajem koji je popraćen nekvalitetnim razvojem svakog aspekta zasebno.

Odabrana lokacija izuzetno je potentna kao sjecište A i B života grada i kao takva ona je:

__spona između grada i kopna/ centra i periferije/ prošlosti i budućnosti

__ekstenzija centra grada

__ekstenzija obrazovnih ustanova

__ekstenzija Garagninovog vrta

__dio glavnog ulaza u grad

__glavno prometno čvorište grada (pješačko, a danas i cestovno)

Lokacijom bi, dakle, cirkulirala kritična masa ljudi različitih socijalno-ekonomskih profila: građani centra i okolice, poljoprivrednici, učenici, turisti; stoga je idealna pozicija za svojevrsni društveni poligon koji bi omogućio simultanu aktivnost svake skupine (time i njihovu interakciju) nadopunjavanjem postojećih sadržaja novima koji neupitno svakoj od skupina nedostaju.

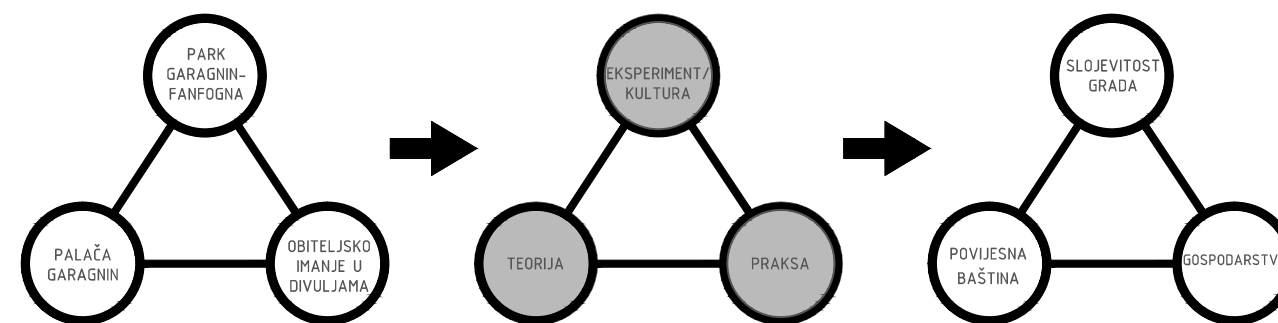
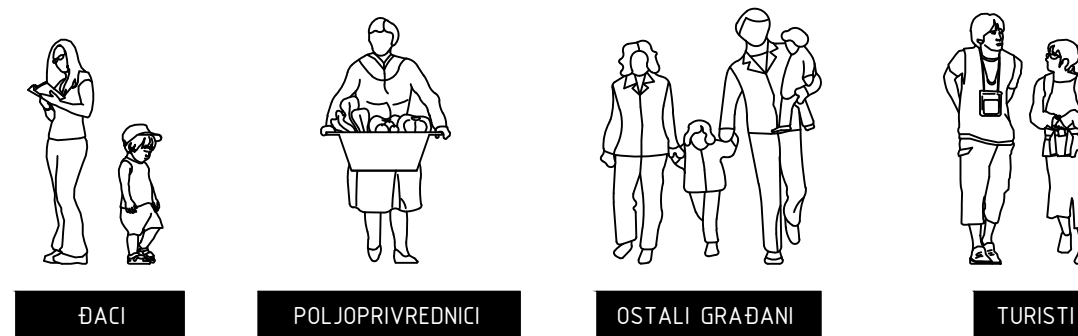
¹⁰ Alison i Peter Smithson, *The Charged Void*, 2001. ('In calling our collected works *The Charged Void: Architecture*, we are thinking of architecture's capacity to charge the space around it with an energy which can join up with other energies, influence the nature of things that might come... a capacity we can feel and act upon, but cannot necessarily describe or record.')

Kuća na takvoj lokaciji postaje infrastruktura koja 'drži' na okupu niz otvorenih i zatvorenih prostora koji su prepušteni građanima, vremenu, okolnostima i slojevitosti konteksta; kolektivni prostori kao polja ostvarivanja potencijala grada, naelektrizirani postojećim kulturnim fondom i nadopunjeni suvremenim tehnološkim fondom informacija i znanja. Prostor *in-between* kuće, njene praznine, postaju poligon za oblikovanje *in-between* prostora čitavog grada. U ovom kontekstu na lokaciji predlažem smještanje multimedijalnog centra kao informacijskog *hardwarea* čije praznine formiraju kolektivne prostore otvorene različitim strujanjima na lokaciji i u gradu.

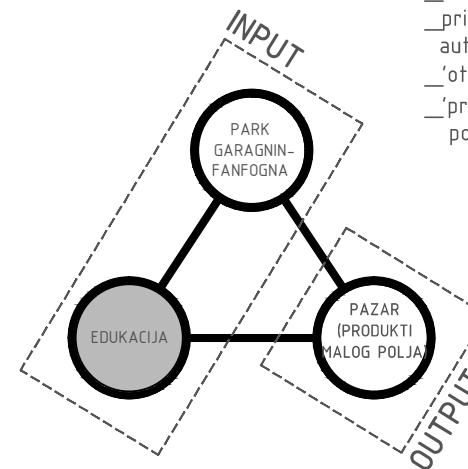
Udaljavanjem od centra grada efekt ovakvog programa značajno bi se smanjio, iz očiglednih razloga; kada bi sličan sadržaj bio smješten u samom povijesnom centru, osjetljivost jezgre uvelike sputava mogućnosti građenja te 'agresivnost' sadržaja i moguću smioniju reakciju, te na neki način ponovno udaljava dio ciljane skupine korisnika od sadržaja onemogućavajući međusobni utjecaj.

Od Luke Garagnina i njegovog vrta naučili smo sljedeće: napredak zajednice nije moguć bez paralelnog razvoja grada (stanovništva) i njegove gospodarske potke. Poopćeno, praksa ne može napredovati bez teorijske podloge- znanja koje treba konstantno nadograđivati i razvijati. Znanje stvara podlogu za nadogradnju i eksperiment koji se potom implementiraju u praksu.

U tom smislu, svaku od komponenti koje su sastavni dio ovog mjesta možemo nadopuniti karikom koja nedostaje; isprepletanjem lanaca grad dobiva slojevitost i postaje gradom u punom smislu.

*AGRIKULTURNA EKSTENZIJA- primjena znanstvenih istraživanja i novih saznanja u poljoprivredi putem obrazovanja poljoprivrednika. Pojam se prvi put spominje sredinom 19. stoljeća u ruralnoj Engleskoj pri opisu stručnog prijenosa znanja stečenih na sveučilištu na pučanstvo. Polje agrikulturne ekstenzije danas obuhvaća mnogo šire aktivnosti komunikacije struke i poljoprivrednika, poput agrikulturnog marketinga, zdravstvenih i poslovnih studija. Agrikulturne ekstenzije primaju znatne izvore novca od međunarodnih razvojnih organizacija poput Svjetske banke ili Ujedinjenih naroda, naročito u slabije razvijenim ekonomijama.

PARK GARAGNIN-FANFOGNA

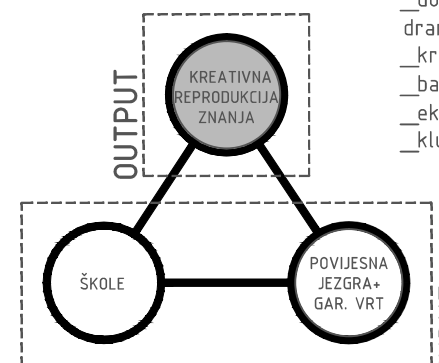
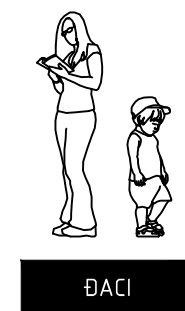
- _uključivanje struke i laika u proces obnove
- _prinos lokalnoj poljoprivredi u vidu očuvanja autohtonih sorti i eksperimentiranja s novima
- _otvorena učionica' u slopu agrikulturne ekstenzije
- _prosljeđivanje' kvalitetnog sjemena i sadnica poljoprivrednicima

PAZAR KAO ZAVRŠNA TOČKA CIKLUSA PROIZVODNJE U MALOM POLJU

- _veća produktivnost uz ekološki prihvatljive procese
- _regeneracija Malog polja
- _unapređenje poljoprivrednih metoda
- _raznovrsnije sorte
- _konkurentnost na tržištu
- _zaštita proizvođača

EDUKACIJA_AGRIKULTURNA EKSTENZIJA*

- _obrazovanje poljoprivrednika o suvremenim agrikulturnim praksama
- _učenje o ekološkoj proizvodnji hrane
- _gospodarenje vodom u poljoprivredi
- _važnost marketinga u agrikulturi
- _potpora i stručno savjetovanje
- _stručno praćenje procesa obnove Garagninovog vrta
- _učenje o autohtonim i novim sortama (prema iskustvima u Garagninovom vrtu)
- _susreti stručnjaka i laika (konferencije, izlaganja i sl.)
- _suradnja sa SŠ braće Radić u Kaštelima s ciljem formiranja novog stručnog kadra
- _poticanje interesa mladih Trogirana za poljoprivredu

KREATIVNA REPRODUKCIJA ZNANJA

- _dodatno obrazovanje (tečajevi, predavanja, glazbeno, dramsko i likovno obrazovanje)
- _kreativne radionice
- _baza podataka za istraživački i kreativni rad (multimedija)
- _eksperimentalna platforma (nastupi, koncerti, izložbe)
- _klubovi i udruge mladih

- ŠKOLE**
- _teorijska podloga
 - _jačanje statusa srednjih škola nadogradnjom obrazovnih mogućnosti i slobodnih aktivnosti

POVIJESNA JEZGRA I GARAGNINOV VRT

- _učionice' na otvorenom
- _praktična ekstenzija nastave

ZAKLJUČAK

Popunjavanje praznine u gradskom tkivu na prijelazu između povijesne jezgre i novih aglomeracija na kopnu, u kontekstu povijesnog okruženja i sadašnjih prostornih, društvenih i gospodarskih silnica, odvijat će se u dvije faze:

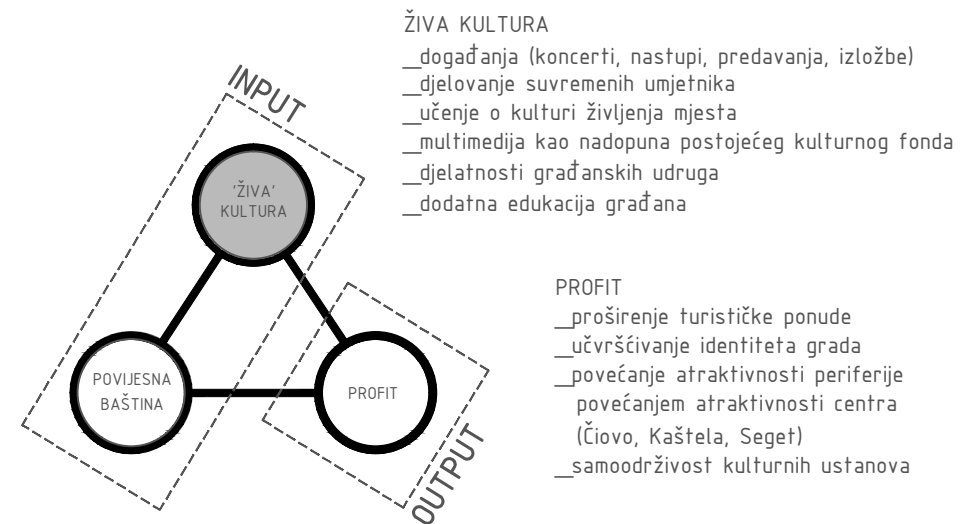
1. formiranje strukture koja definira prazninu
2. popunjavanje praznine kroz angažman građana

Struktura koja definira prazninu odnosi se na multimedijalni fond (*solid*) koji nadopunjava postojeći kulturni fond grada, dok praznina označava sav preostali prostor (*void*), i otvoreni i natkriveni. Taj prostor maksimalno je transformabilan i zamišljen je kao platforma na kojoj svaka od postojećih društvenih skupina dobiva svoj komadić javnog prostora koji je u postojećem sustavu korištenja grada izgubljen. Praznina je dinamički kontrapunkt tisućljetnoj, stamenoj baštini koja je gotovo nedodirljiva- od nje uči, na nju reagira, možda i provocira njen status, no samim time je nadograđuje i ojačava njen identitet. Ona osigurava kontinuitet slojevitosti grada, kontinuitet centra i periferije, prošlosti i budućnosti. Kao nova edukacijsko-kulturna žarišna točka nadopunjuje slabe točke postojećeg grada i ojačava ga; snažniji grad osigurava održivost novog prostora i postavlja ljestvicu društvenog angažmana na sve izazovniju razinu.

Praznina, ukratko, postaje gradu ono što je Garagninov vrt bio trogirskom gospodarstvu: društveni poligon, generator koji koristi postojeći kulturni spremnik okoline, nadograđuje ga te, posredno ili neposredno, vraća gradu.

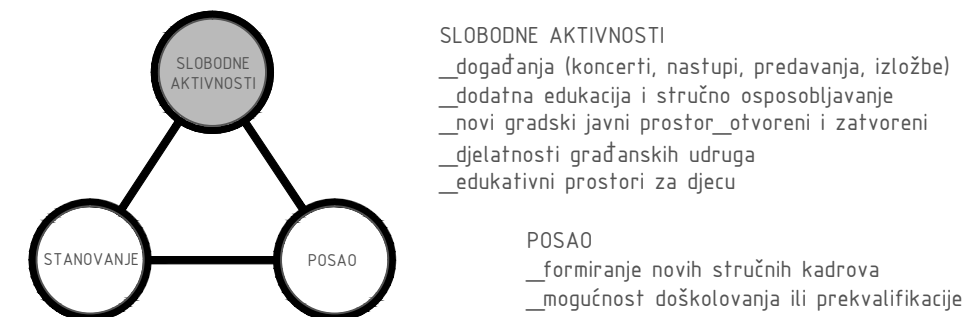
Takav projekt zahtjeva angažman građana i, realno, nosi mogućnost dugotrajnijeg procesa preodgoja i shvaćanja javnog prostora, možda čak i neuspjeha.

Smatram da je takav pristup ipak vrijedan rizika jer će vrlo iskreno i direktno, možda čak i neugodno, ocrtavati društvenu sliku grada.

POVIJESNA BAŠTINA

- _povijesna jezgra i Garagninov vrt kao osnovni kulturni fond
- _muzeji, turistički obilasci, obrti, ugostiteljstvo, suveniri
- (osjetljivost povijesne baštine traži manje agresivne sadržaje, uz stanovanje)

STANOVANJE

- _povećanje atraktivnih sadržaja (za lokalno stanovništvo!)
- povećava privlačnost života u Trogiru
- _blizina dodatnih sadržaja (posebno za djecu i mlade) olakšava život stanovnicima grada i neposredne okolice

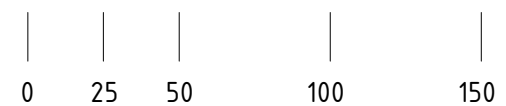
0_ARTIKULACIJA GRADSKIH 'PRAZNINA'

Poput volumena ribarnice, mesnice i ostalih uslužnih objekata koji obujmljuju prazninu tržnice (A), novi volumen artikulira novoformiranu gradsku prazninu (B) zajedno s parkom Garagnin, kino-dvoranom i kompleksom srednjih škola.

1_PRAZNINA OTVORENOG PROSTORA VS. PRAZNINA EKSPERIMENTALNE DVORANE

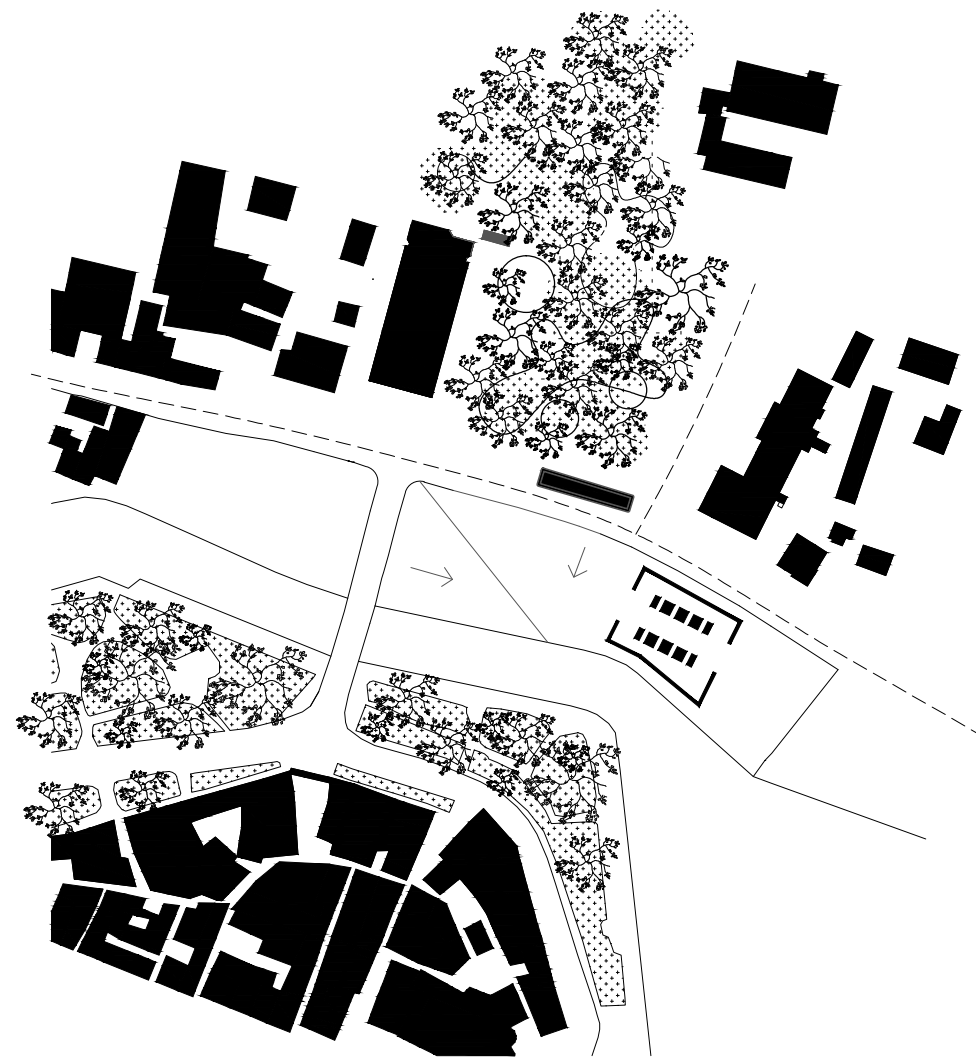
Centralni prostor MMC-a je eksperimentalna dvorana (B), zatvoreni ekvivalent novog otvorenog gradskog prostora (A); dvije praznine otvaraju se jedna prema drugoj, međusobno se nadopunjujući i osiguravajući kontinuitet dviju javnih površina.

2_DODATNI SADRŽAJI MMC-A KAO DRŽAČI PRAZNINE EKSPERIMENTALNE DVORANE

Praktikumi i ostali sadržaji MMC-a postavljeni su oko centralne dvorane koja ostaje otvorena prema prostoru foruma na zapadu i budućoj gradnji na nasipu prema istoku; dodatni sadržaji transparentna su ovojnica centralne dvorane: oni oblikuju i pripremaju događanja u dvorani, ali se i sami transformiraju promjenom događaja u dvorani. Kao što nova zgrada zajedno s postojećima 'drži' novu gradsku prazninu, tako i dodatni sadržaji kuće 'drže' njeno središte.

3_OBLIKOVANJE TERENA

Parter se lomi prema postojećem padu terena na zapadu i sjeveru. Na taj način javni prostor foruma i kuće se upušta i odvaja od prometnica blagim nagibima koji osiguravaju lagane prijelaze prema forumu i kući.

4_ORGANIZACIJA KUĆE

Servisni prostori kuće organizirani su kao propusna membrana između eksperimentalne dvorane i dodatnih sadržaja.

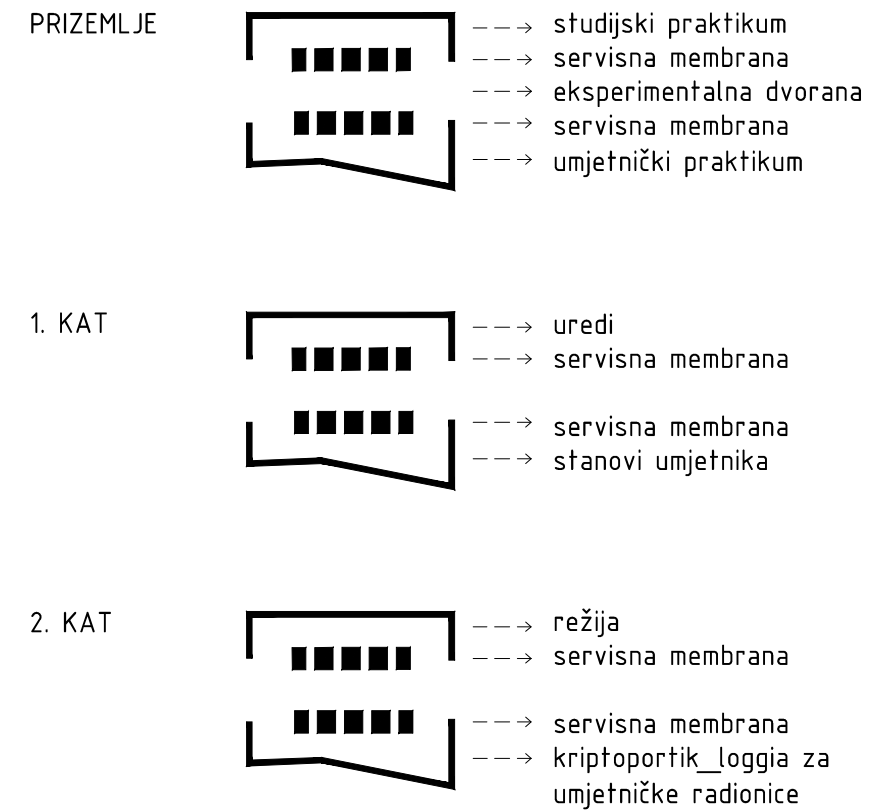

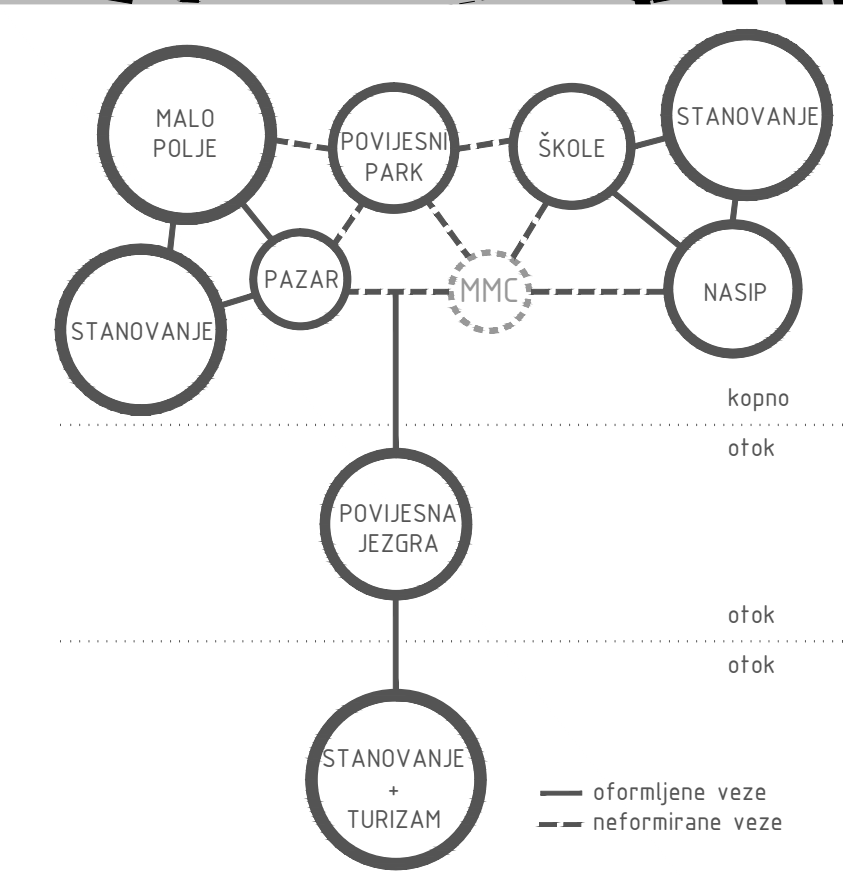
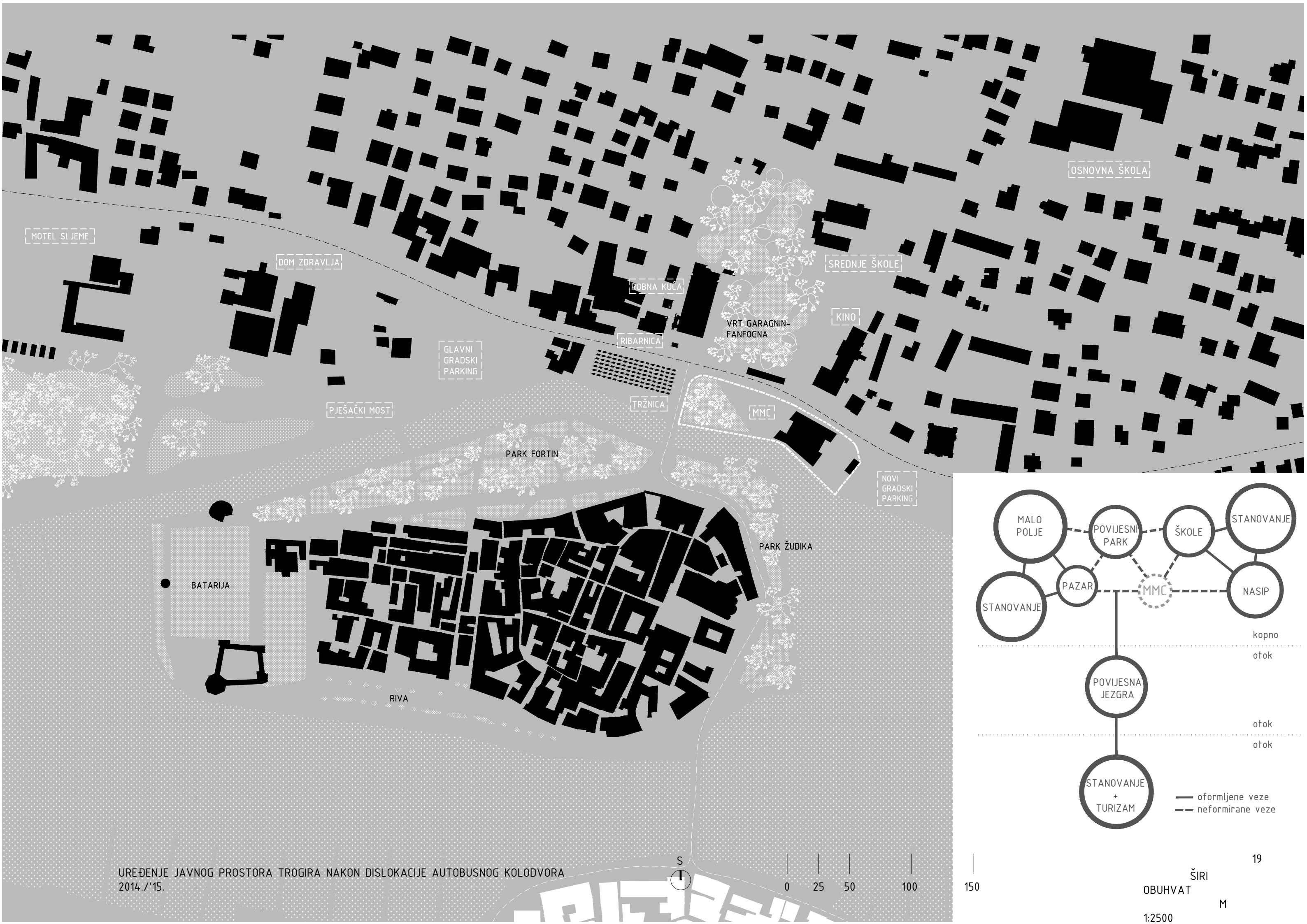
5_OZELENJAVANJE PROSTORA

Lom plohe partera prema zapadu ozelenjava se; ozelenjena ploha u nagibu s klupama u hladu tvori prirodno gledalište prema pozornici foruma i kući, istovremeno osiguravajući kontinuitet zelenih površina od Garagninovog vrta prema parkovima na obodu povijesnog grada.

6_DVA DVORIŠTA KUĆE

Zapadno dvorište kuće (A) veliki je, dinamični prostor sposoban primiti različite manifestacije; istočni trg (B) mirnijeg je karaktera, poput produžene sobe MMC-a na otvorenom, ujedno i čekaonica za male putničke brodove koji bi pristajali na parceli rasterećujući automobilski promet grada.

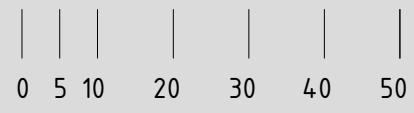

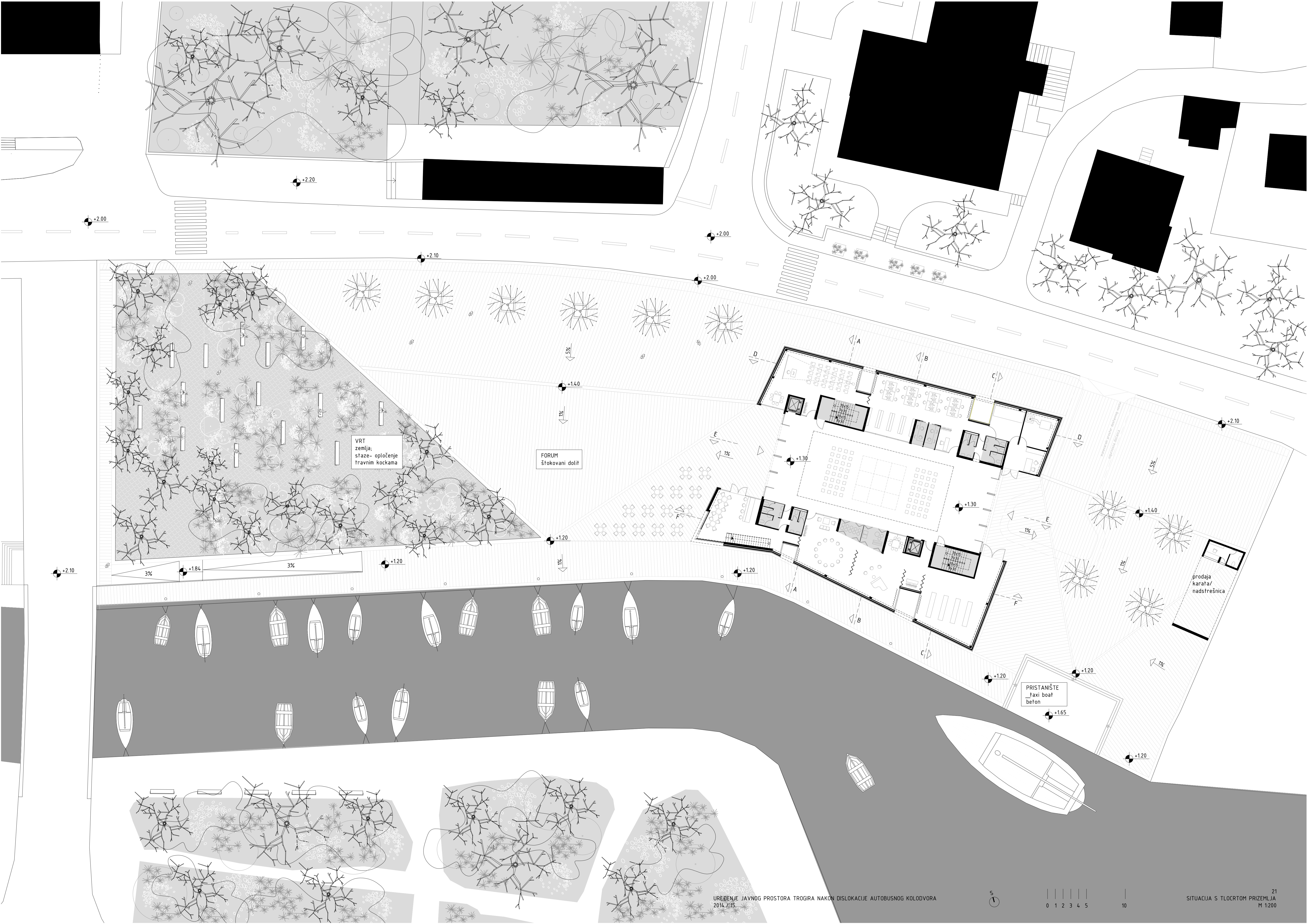

UREĐENJE JAVNOG PROSTORA TROGIRA NAKON DISLOKACIJE AUTOBUSNOG KOLODVORA
2014./'15.

19
ŠIRI
OBUHVAT
1:2500
M

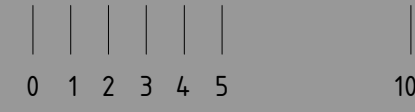

VRT
zemlja,
staze- opločenje
travnim kockama

FORUM
Stokovani dotir

prodaja
karata/
nadsfrešnica

PRISTANIŠTE
taxi boat
befon

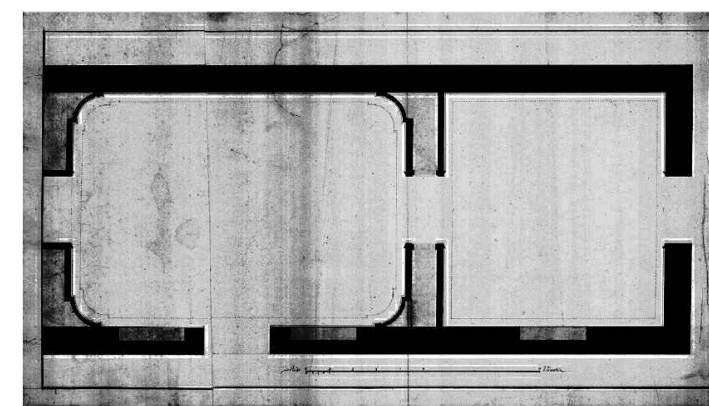

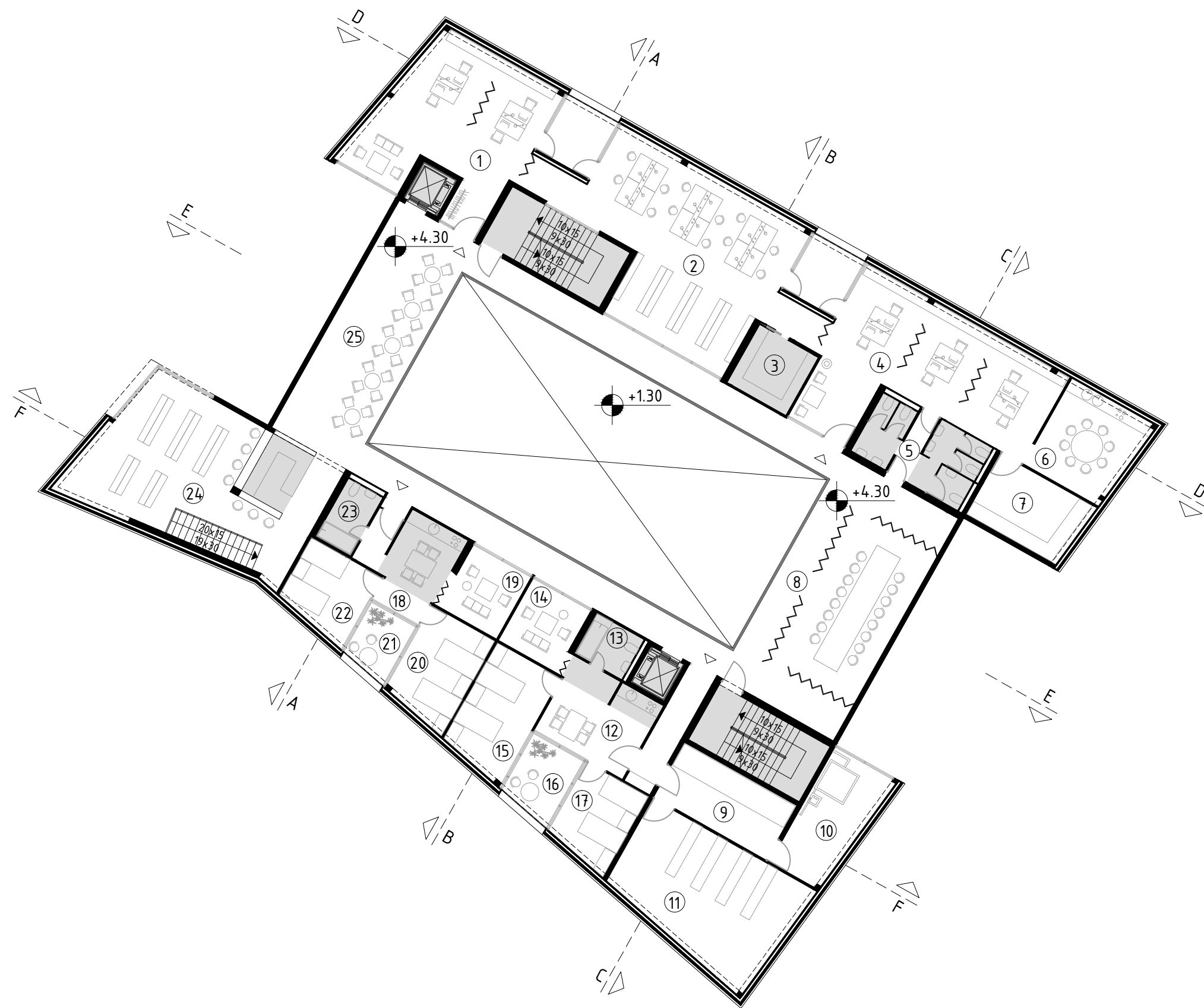
1	ulazni prostor_zapad	47.4m ²
2	praktikum/učionica	64.8m ²
3	arhiv i studijska čitaonica	77.2m ²
4	kabine za audiovizualnu građu	8.7m ²
5	prostor zaposlenika_nadzor	8.9m ²
6	sanitarije	17.4m ²
7	ventilostrojnica	18.2m ²
8	kotlovnica	17.8m ²
9	radionica majstora	15.4m ²
10	ulazni prostor_zapad/ manje izložbe	67.5m ²
11	eksperimentalna dvorana	217m ²
12	spremište dvorane	81.4m ²
13	ulazni prostor praktikuma s garderobom	17m ²
14	umjetnički praktikum	90.6m ²
15	kabineti umjetničkog praktikuma	14m ²
16	sanitarije	18.7m ²
17	cafe	38.9m ²

Tema dubljenja zidne plohe koja odvaja prostore prisutna je i u trogirskoj katedrali: brodovi su odvojeni masivnim zidom u kojem su izdubljeni lukovi (ranoromanička metoda).

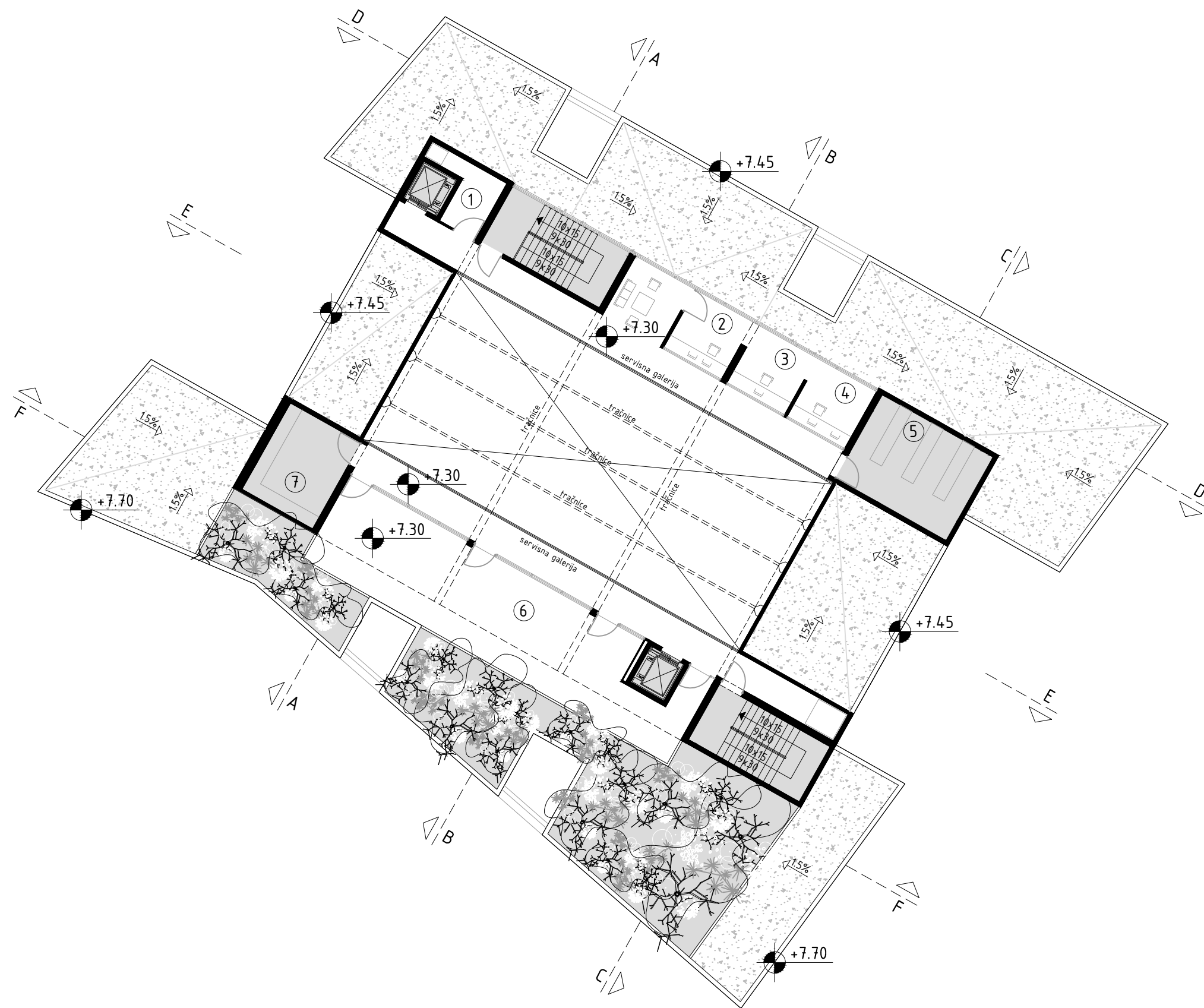
Casinetto arhitekta Giannantonio Selve u Garagninovom vrtu koristi temu dvostrukog zida kao servisne membrane između reprezentativnih prostora.

1	servisni uredi_povremeni	46.5m ²
2	studijska čitaonica	63.2m ²
3	arhiv	9m ²
4	stalni uredi_uprava centra	54.5m ²
5	sanitarije	17.4m ²
6	čajna kuhinja	17.9m ²
7	spremište ureda	14.9m ²
8	konferencija/ sastanci	66.7m ²
9	spremište tehničkog osoblja	16.1m ²
10	sprinkler stanica	16.7m ²
11	opće katno spremište	40.6m ²
12	blagovaonica s mini-kuhinjom	17.1m ²
13	kupaonica	4.9m ²
14	dnevni boravak	9.3m ²
15	spavaća soba	17.1m ²
16	terasa	8.9m ²
17	spavaća soba	12m ²
18	blagovaonica s mini-kuhinjom	11.7m ²
19	dnevni boravak	9.4m ²
20	spavaća soba	14.8m ²
21	terasa	7m ²
22	spavaća soba	12m ²
23	kupaonica	5.2m ²
24	cafe_periodika	57.3m ²
25	cafe_galerija	46.6m ²

Festspielhaus Hellerau arhitekta Heinricha Tessenowa iz 1911. jedan je od ključnih projekata u razvoju modernih performativnih umjetnosti: dispozicija prostora sa centralnom dvoranom bez hijerarhijske podjele na proscenij, auditorij i pomoćne prostore omogućava beskrajnu slobodu i participaciju sudionika u transformaciji prostora.

1	servis lifta	6.7m ²
2	režija zvuka	8.5m ²
3	režija svjetla	8.5m ²
4	režija videa	8.5m ²
5	skladište režijske	24m ²
6	kriptoportik_umj. radionica na otvorenom	72.4m ²
7	spremište radionice	15.8m ²

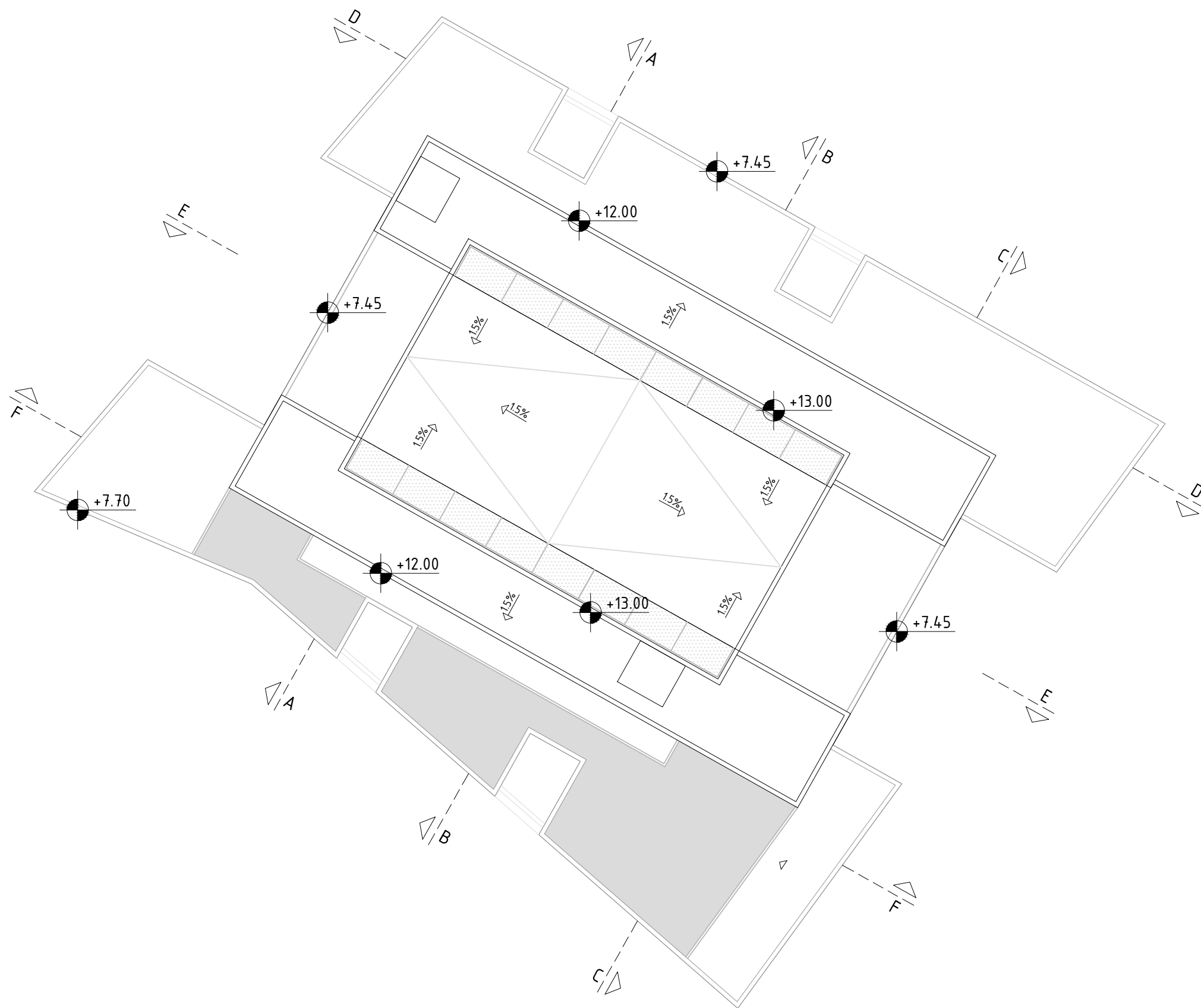
 završni sloj krova: šljunak

Tema loggie- kriptoportika referira se na postojeći element u trogirskoj katedrali: u kriptoportiku su radili kipari prilikom podizanja zvonika; kamene ulomke bilo je lakše podizati s više razine i postavljati na zvonik.

Pod stropnom konstrukcijom centralne eksperimentalne dvorane ovješeni su sistem rasvjete, reflektori, motorne dizalice (uzvlake), sprinkler sistem i tračnice na koje se mogu montirati pregrade.

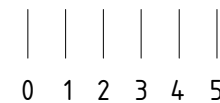
Kamenolom na brdu Sutilija, Seget
 Pročelje vanjske ovojnice kuće u kontrastu je sa sirovom, industrijskom jezgrom eksperimentalne dvorane; ono je teško, zatvoreno, ima haptičku vrijednost i dojam brižne zanatske izrade (poput kontrasta stare gradske jezgre i suvremene izgradnje, trajnog i promjenjivog). Zbog toga je logičan izbor materijala ovojnice kamen.
 Upotreba kamena iz kamenoloma u okolici Trogira (Radovanov portal) daje dodatnu kontekstualnu vrijednost i mogućnost uključivanja lokalnih obrta u izgradnju kuće.

Dvorana u Balama 3LHD-a dobar je primjer suvremene aplikacije kamena na pročelje kuće (prefabricirani paneli).

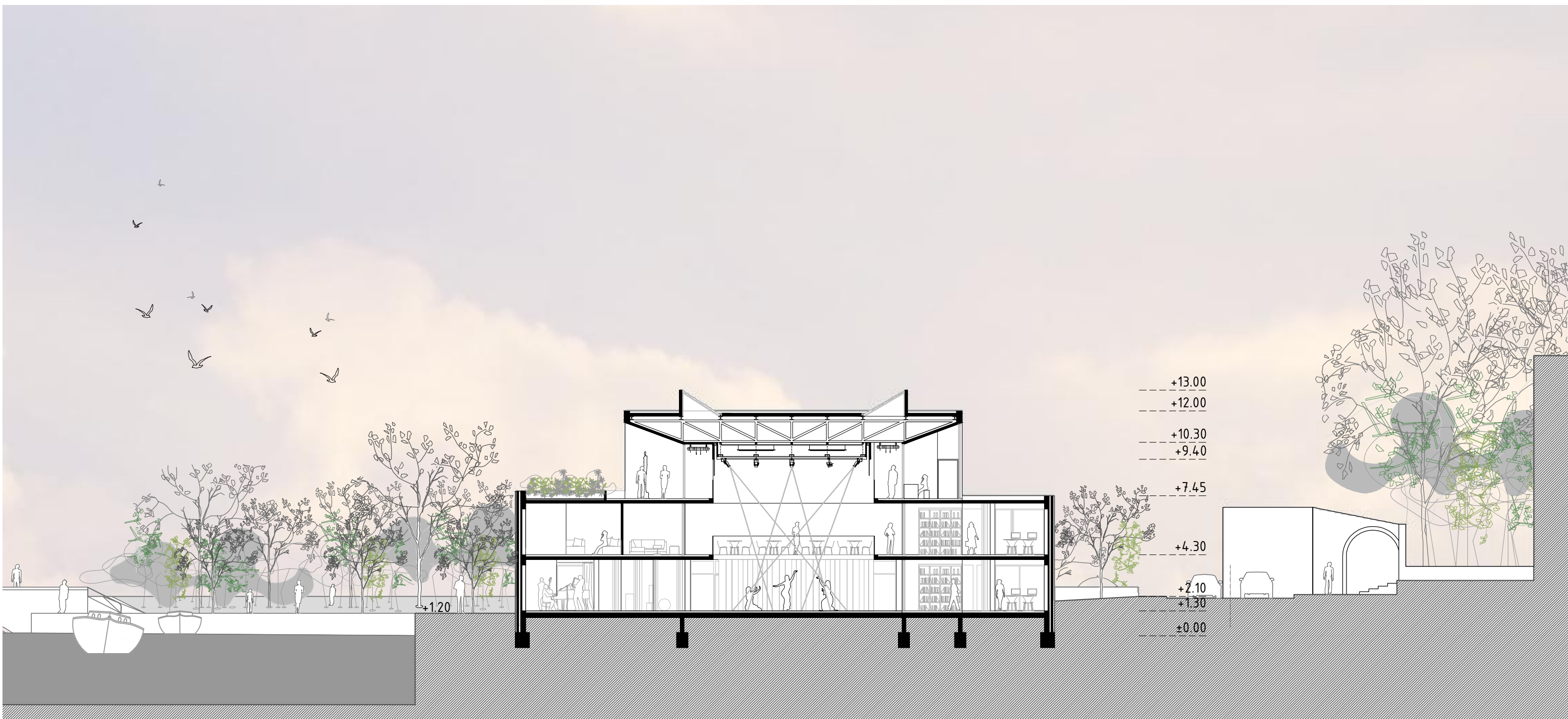

Spomenik u Podhumu Igora Emilija tematizira odnos kamenog zida kao ovojnice koja čuva unutrašnjost osobitog značaja.

UREĐENJE JAVNOG PROSTORA TRGOM NAKON ISKLOKACIJE AUTORIJEKNE KOLEKCIJA
2014./15.

UREĐENJE JAVNOG PROSTORA TROGIRA NAKON DISLOKACIJE AUTOBUSNOG KOLODVORA
2014./15.

±0.00

+12.00

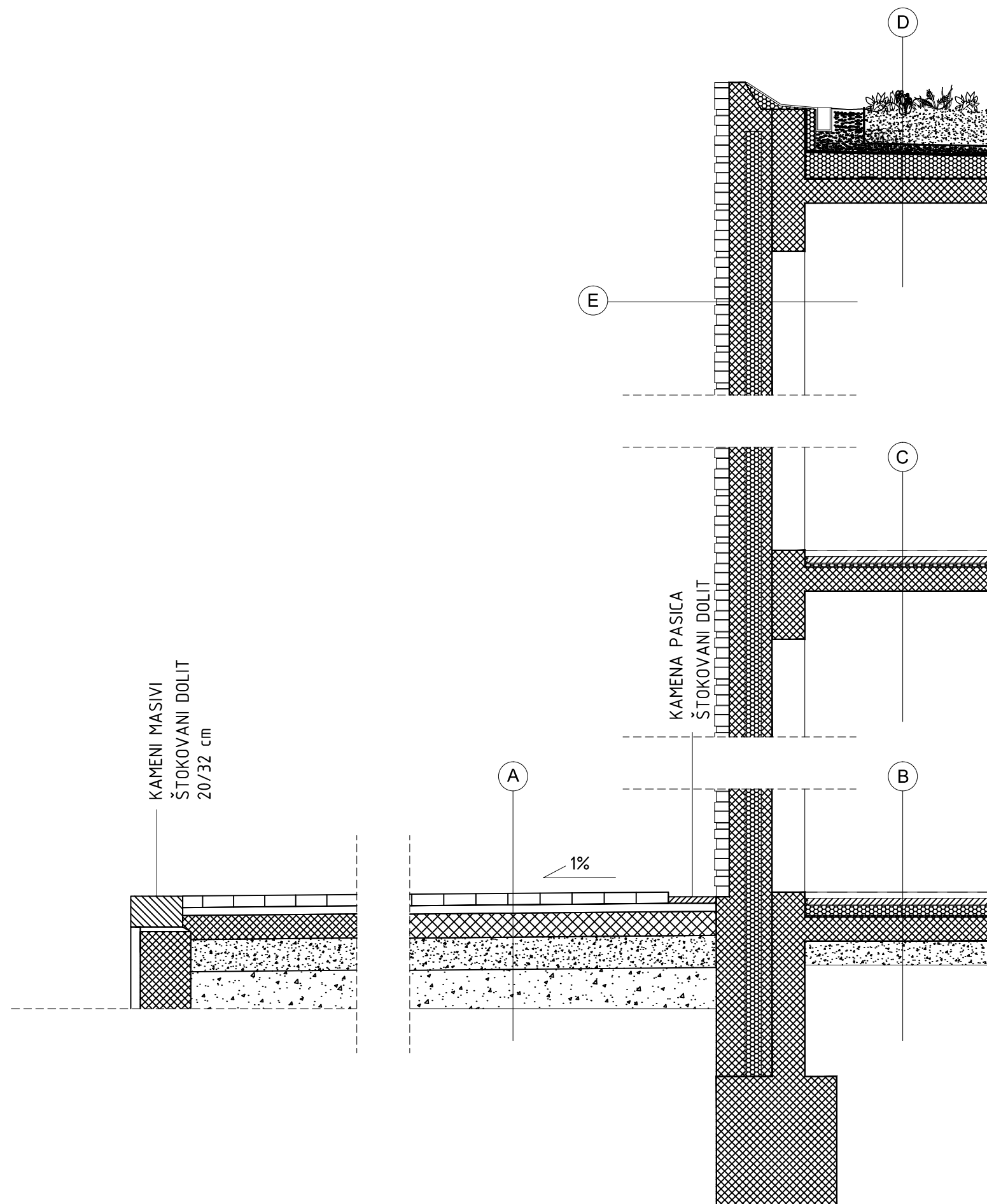
+7.70

+4.30

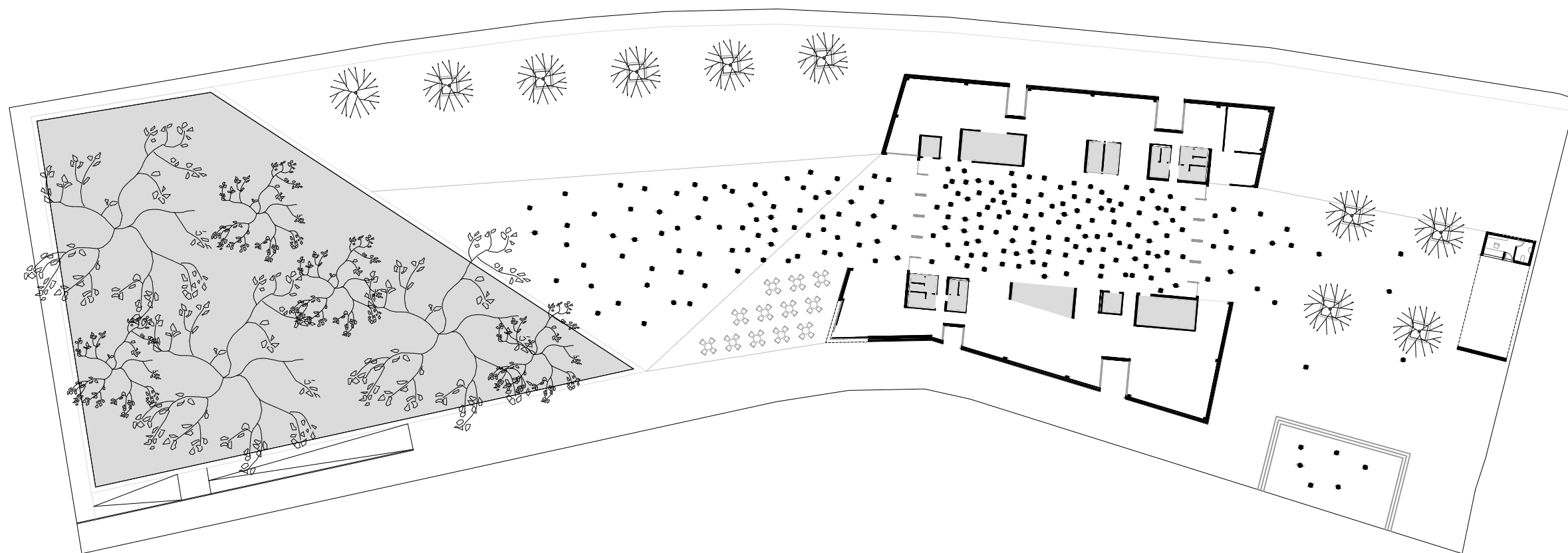
+1.20

±0.00

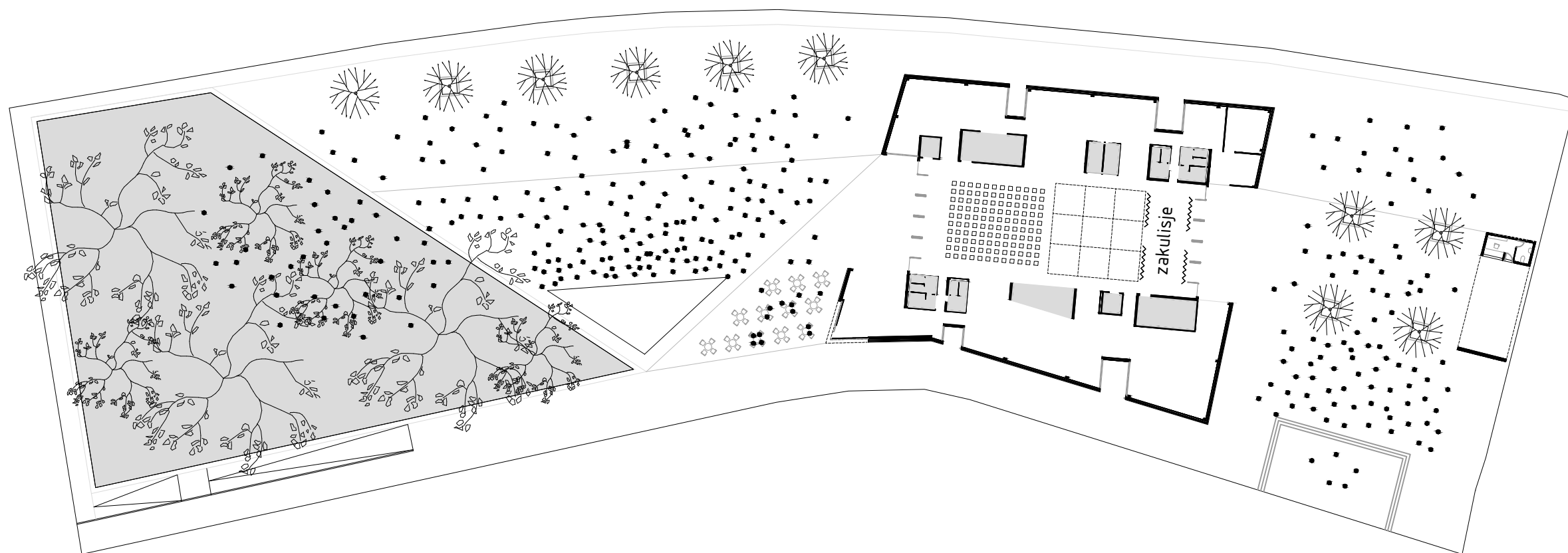

- Ⓐ 7 cm kamene ploče (dolit štokovano)
 5 cm oštri pijesak mješan sa cementom 4:1
 15 cm cementna stabilizacija
 20 cm tampon, drobljeni kameni materijal
 netkani geotekstil
 posteljica, zbijenost ms=30.0 mn/m2
- Ⓑ epoksidni premaz
 4cm rabcirana betonska podloga
 pe folija
 6 cm ekspanzirani samogasivi polistiren
 1 cm višeslojna bitumenska hidroizolacija
 15 cm zaglađena betonska ploča
 15 cm nabijeni šljunak
- Ⓒ 4cm parket
 4cm rabcirana betonska podloga
 pe folija
 2 cm izolacija podnim pločama kamene vune
 15 cm armirano betonska ploča
- Ⓓ 30 cm vegetacijski sloj
 geotekstil
 4cm drenažni šljunak
 geotekstil
 1cm višeslojna bitumenska hidroizolacija
 4/6cm tervol ddp-g
 10cm tervol ddp
 parna brana
 15 cm armirano betonska ploča
- Ⓔ prefabricirani betonski element pročelja
 - 8cm kamen
 - 10 cm prednapregnuti beton
 - 10cm termoizolacija
 ekspanziranim polistirenom
 - 6cm prednapregnuti beton sa
 zaglađenom unutarnjom površinom

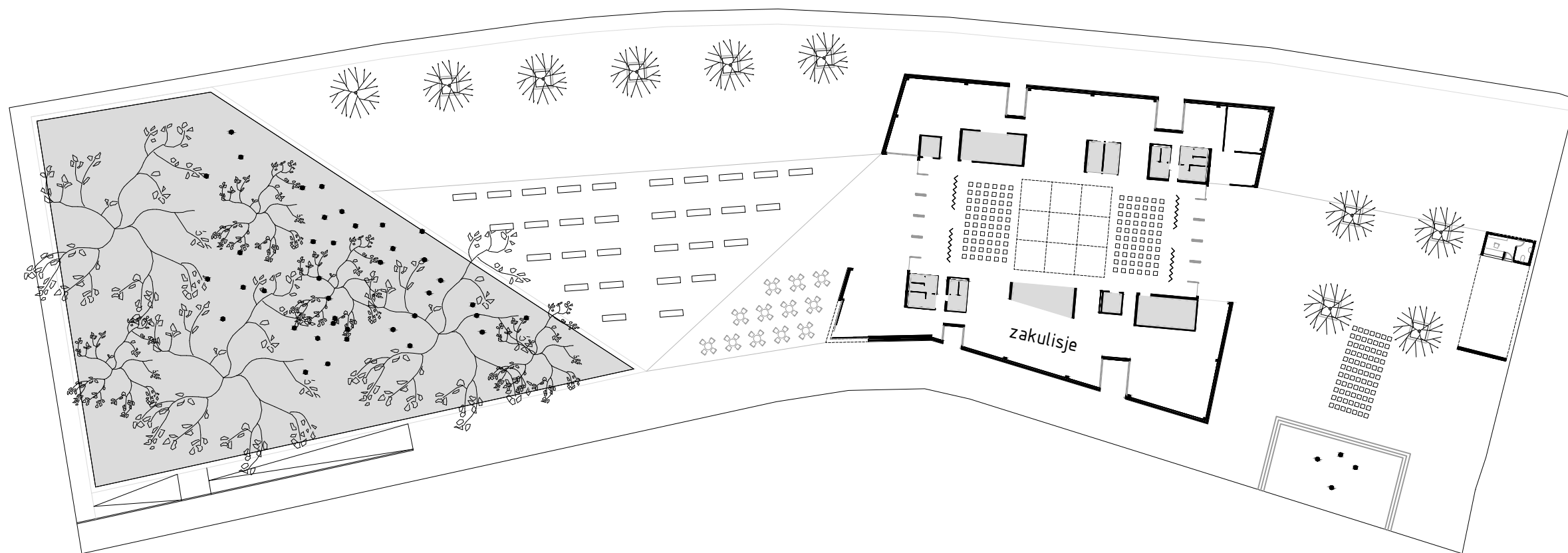

TERA EVENT
_party

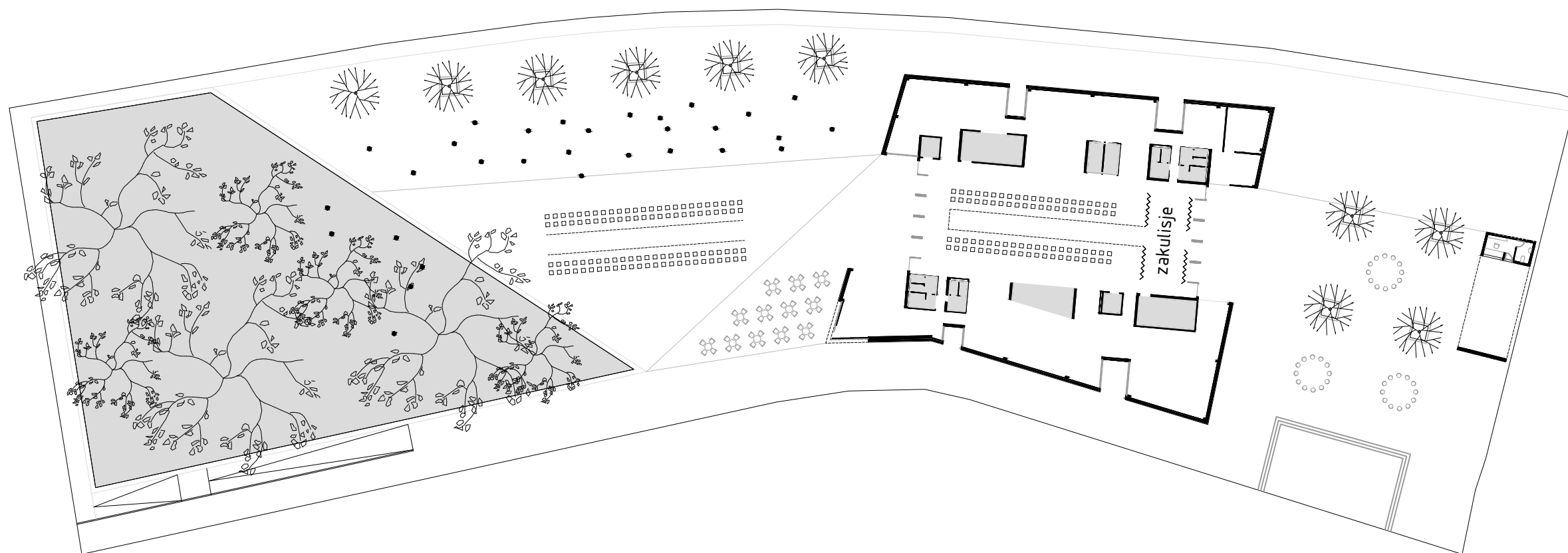
GIGA EVENT
_rock koncert
_jednostrano orjentirana
dvorana za izvedbe

*dvorište istok:
_koncerti malih, lokalnih
bendova

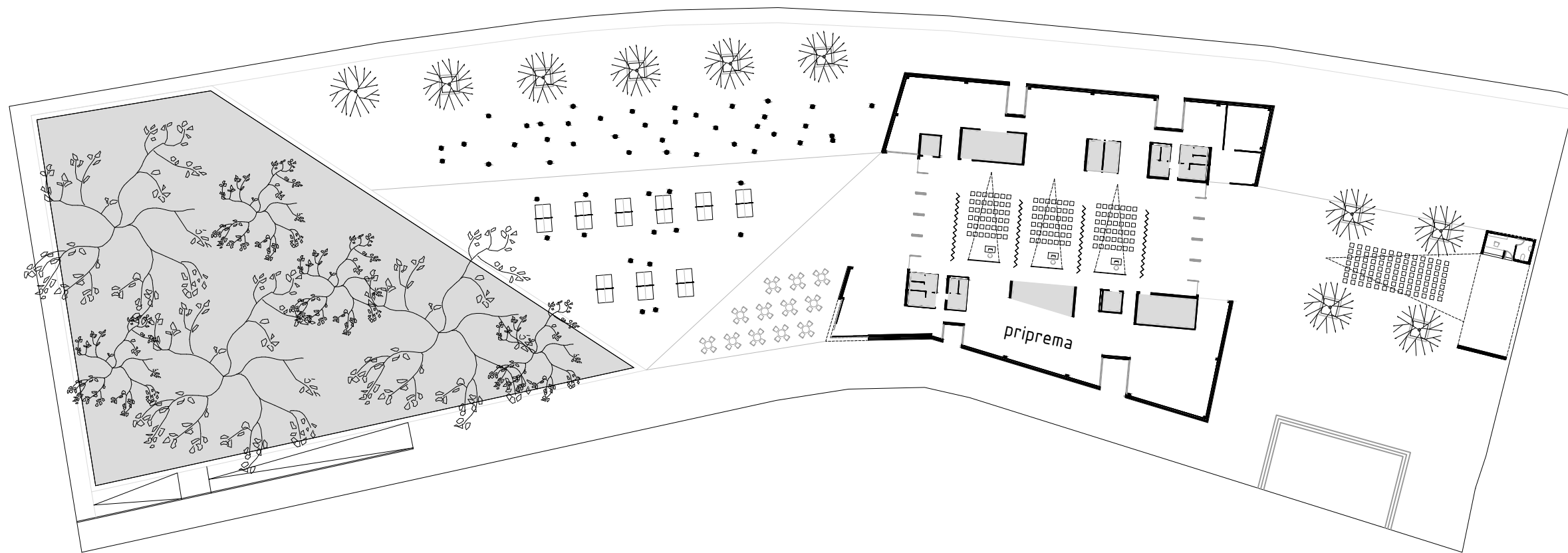
MEGA EVENT
 _sajmovi; buvljak
 _dvostrano orijentirana
 dvorana za izvedbe

*dvorishte istok
 _koncerti klasicne glazbe
 _predstave na otvorenom
 _stand-up komedija

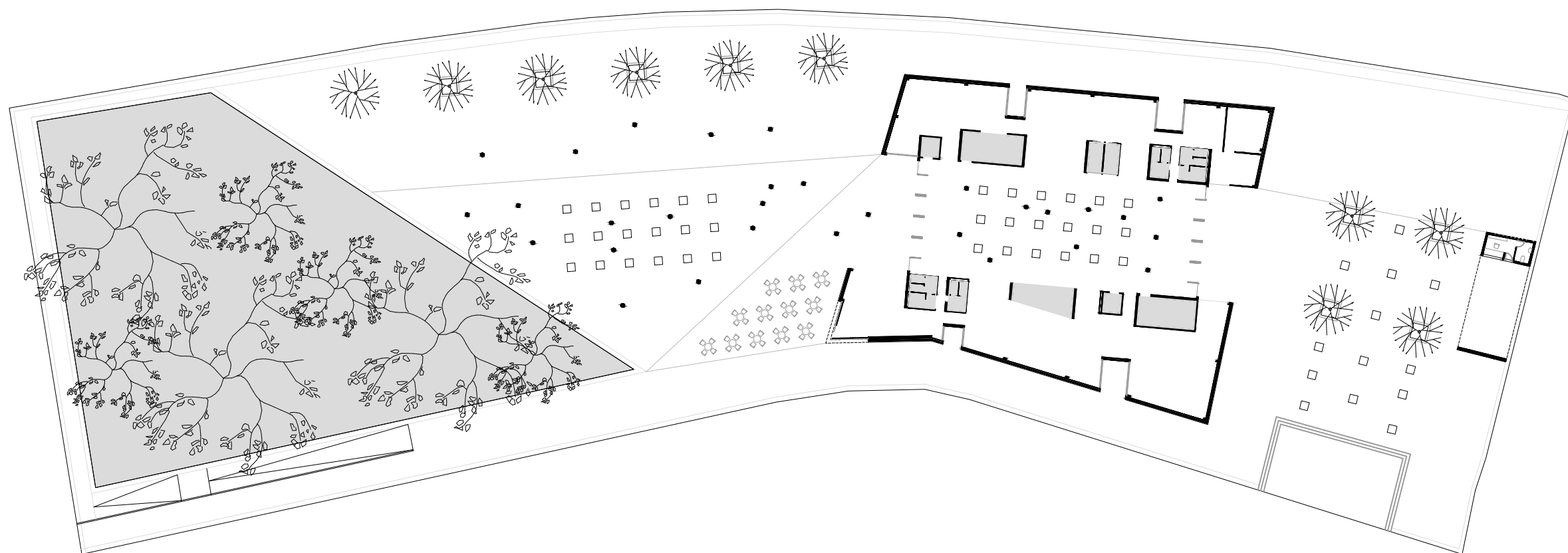
CATWALK

*istočno dvorište
 _umjetničke radionice na
 otvorenome

NANO EVENT
 _sportska događanja:
 _stolni tenis
 _ciklusi malih predavanja

 *dvorište istok
 _projekcija na otvorenom
 _ljetno kino

IZLOŽBE

- __TROGIR; MONOGRAFIJA, Ivo Babić, Trogir tisak, Trogir, 2005.
- __TROGIR; VODIČ PO NJEGOVOJ HISTORIJ, UMJETNOSTI I ŽIVOTU, Ivan Delalle, Ex Libris, Zagreb, 2006.
- __SREDNJOVJEKOVNI TROGIR; PROSTOR I DRUŠTVO, Irena Benyovsky Latin, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2009.
- __SELVIN *CASINETTO* U AGRARNOM PARKU LUKE GARAGNINA, Ana Šverko, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 42, 2011.
- __'RADOVAN' ČASOPIS DRUŠTVA ZA ZAŠTITU KULTURNIH DOBARA TROGIRA 1 (1997.), Trogir, 1997.
- __ARCHITECTURE'S PUBLIC, Giancarlo de Carlo, u *Architecture and Participation*, Peter Blundell Jones, Doina Petrescu and Jeremy Till, Abingdon: Spon Press, 2007.